يا صعين   هوالكل   ७८६

ફુતુહુલ ઇસલામ

હિસ્સા તીસરા.

ઉરદુ ઝબાન ઓર ગુજરાતી હરફમેં
લિખનેવાલે

નિઝામુદદીન અમીરૂદદીન કુરેશી
તીન દરવાઝા, અહમદાબાદ.

પબ્લીશર
સરદારખાન ફેઝુદદીનખાન હસની
તીન દરવાઝા, અહમદાબાદ.

પહેલી મરતબા   કોપી ૫૦૦

હિજરી ૧૩૩૫   સને ૧૯૧૭

કીમત એક રૂપીઆ.

આ પુસ્તક ધી ક્રાઉન પ્રિન્ટીંગ વર્કર્સમાં ભાવસાર ત્રીકમલાલ સાંકળચંદ
તથા ગોસાઇ કેશવગર નામગરે છાપ્યું
રીચીરોડ—અમદાવાદ.

૭૮૬

ગુઝારિશ.

ખુદાવંદે કરીમકા લાખ લાખ શુક્ર હે કે આજ ઉસને અપને હબીબ હઝરત મોહમ્મદ સલ૦ કે સદકેમે કુતુબુલ ઇસ્લામકા તીસરા હિસ્સા શાયે કરનેકી મુઝે તવફીક અતા ફરમાઇ ઔર મેને ઉસી માઅબુદે બરહકકા નામ લેકર જો કિતાબ શુરૂ કી હે ઉસકા તીસરા હિસ્સા નાઝેરીનકી ખિદમતમે પેશ કરતા હું.

યે હિસ્સા દુસરે હિસ્સે કે શાયે હોતેહી થોડે અરસેમે શાયે હોજાના ચાહીયે થા મગર મુઝે અફસોસ હે કે મે જલ્દ શાયે ન કર સકા. બોહોતસે નાઝરીન અયસે હેં કે વો એક હિસ્સેકો દેખતેહી દુસરે હિસ્સે કે મુનતઝિર રહેતે હેં ઔર કુછ દેર હોનેમે ખુતુતપર ખુતુત લિખતે હેં અયસે હઝરાતકી ખિદમતમે ગુઝારિશહે કે મેં અપને મકદુર કે મોઆફીક હર હિસ્સા શાયે કરનેકી જલદી કરતાહું મગર બાઅઝ મજબુરીયેં અયસી આજાતી હેં કે દેર હોજાતીહે લેકિન જીસ વક્ત કિતાબ તઇયાર હોજાતીહે તો ફોરન નાઝેરીનકી ખીદમત મે ભેજ દેતા હું,

ઇસ ગિરાની કે ઝમાને મે કિસી અયસી કિતાબકા શાયે કરના જો આલા કાગઝ ઔર ઉમદા જીલ્દબંદીકે સાથ શાયે હો બોહોતહી મુશકિલ હે કયોંકે છપાઇ વ કાગઝ વ જીલ્દ બંદીકી હર ચીઝ અઝહદ ગિરાં હો રહી હે મગર ખુદાહીકો ઇસ કિતાબકા શાયે કરના ઔર સિર્ફ ગુજરાતી જાનનેવાલે મુસલમાનોં કો ઇસ કિતાબ કે મઝમુનસે આગાહ કરના મનઝુર થા તો વો મુશકિલ નિહાયત આસાનીસે આસાન હોજાતી હે તાહમ મુઝે અપને નાઝેરીનસે ઇસકે બારેમે કુછ ગુઝારિશ કરની

ચાહીએ અગર વો ઇસકો સુનકર કુછ કોશીશ ફરમાયેં તો બેહતર વર ન કીસી કીસમકી શિકાયત નહીં. યે મુરીદ સિલ્સિલા ખુદાકા નામ લેકર શુરૂ કિયાહે તો ઉસીકો ઇસકે અંજામ તક પહોંચાનેકી ભી ફીકર હે ઓર સચહે કે તુમ ખુદાપર ભરોસા કરશો તો વો સબસે બહેતર મદદકા કરને વાલા હે.

મેરી ગુઝારિશ સિર્ફ ઇતની હે કે મેંને ઇસ કિતાબકી જીસ કદર કાપીયાં ફરોખ્ત હોનેકી ઉમ્મીદ કરકે યે સિલસિલા શુરૂ કિયાથા વો ઉમ્મીદ આજ તીસરા હિસ્સા શાયે હો રહા હે મગર પુરી ન હુઇ. બલકે ઉસકી આધી ઉમ્મીદ ભી બર ન આઇ. છપાઇ વ કાગઝ વ જીલ્દ બંદીકી હરેક ચીઝ દિન બ દિન ગિરાં હો રહી હે ઓર ખરીદારોંકી જો તેઅદાદ હે વો એક હદ તક પહોંચકર રૂક ગઇ હે ઇસ લિયે આયંદા ભી યેહી હાલત રહીતો મુશકિલાતકા સામના હોનેકા ખોફહે ઇસલીયે નાઝેરીનકી ખિદમતમેં ગુઝારિશ હે કે ઇસ કીતાબકી ઝિયાદા કાપીયાં ફરોખ્ત હોં અયસી હરેક નાઝેરીનકો દિલી કોશીશ કરના ચાહીયે તાકે મુઝકો મેરે કામમે સુહુલીયત હો જાયેં.

અબ આખેરમેં મેં અપને બિરાદર મોહમ્મદ જમીલુદ્દીન ગત્રસી બી. એ. (અલીગ) કો એમ. એ. ઓર એલ. એલ. બી. કે મુશકીલ ઇમતિહાનાતમેં કામયાબી હાસલ કરનેકી ખુશ ખબરી ઉન દોસ્તોંકો દેના ચાહતાહું જો મેરે હમદર્દ ઓર મુઝસે મોહોબ્બત રખતેહેં યકીનન વો મેરે ભાઇકી ઇસ કામયાબીપર નિહાયત ખુશ હોંગે. મે ઇસ મોકેપર અપને ભાઇ મી. મોહમ્મદ જમીલુદ્દીન ગત્રસી એમ. એ. એલ. એલ બી. (અલીગ) ઓર ઉનકે મુતઅલ્લેકીન કો ખુલુસકે સાથ મુબારકબાદ દેતાહું. નાચીઝ

નિઝામુદ્દીન.

ફુતુહુલ ઇસલામકે પહેલે હિસ્સેકી એકસો કોપી વકફ.

મુબારક બાશદો બાશદ મુબારક
તુફેલે નુન યાસીનો તબારક

ફુતુહુલ ઇસલામકા યે તીસરા હિસ્સા શાયે હોનેકી તઇયારીમેં થા કે હમકો યે ખુશ ખબરી પહોંચી કે હમારે મોહસિન જનાબ મોઅલ્લા અલકાબ દરબાર મલેકશ્રી ઝૈનખાનજી સાહબ બહાદુરકે મશકુએ મોઅલ્લામેં ખુદાવંદે કરીમને અપને લુત્ફે અમીમસે તા. ૩૦ મી શાઅબાન હિજરી ૧૩૩૫ કી શબકો ફરઝંદે નરીના અતા ફરમાયા હય. હમ ઇસ ખુશીકી ખબર સુન કર ખુદાવંદે કરીમકા શુક્ર અદા કરતે હેં કે ઉસને હમારે વાલાશાન મોહસિનકો વલીએહેદ અતા ફરમાયા. આપને નવમવલુદ વલીએહેદકા નામ મોહમ્મદ અઝીઝ-ખાન રખા હે. ખુદાવંદે કરીમ અપને હબીબ હઝરત મોહમ્મદ સલ૦કે સદકે મેં નામકી તરેહસે વલીએહેદ સાહબકો ખલ્લુકલ્લાહકા અઝીઝ બનાયે. હમ તહે દીલસે નામદાર દરબાર સાહબ ઓર નવ મવલુદ વલીએહેદ

સાહબ કે મામુ સાહબ બિરાદરે તરીકત સરદાર દરબાર શેરમીયાં સાહબકો ઓર દીગર મુતઅલલેકીનકો તહે દિલસે મુબારક બાદ દેકર દોઆ કરતે હેં કે—

વો સલામત રહેં હઝાર બરસ
હર બરસ કે હોં દિન પચાસ હઝાર

હમ ઈસિ ખુશીમેં **કુતુહુલ ઇસલામ પહેલે હિસ્સેકી એકસો કોપી વકફ** કરતે હેં ઓર ઉન લોગોંકો હમ મુફ્ત બલકે અપની ગિરેહસે ડાક ટીકીટ લગાકે ભેજીંગે જો ગરીબ તાલેબ ઇલ્મ ઓર કમ ઇસતીતાઅત મગર પઢનેકે શોકીન લોગ હેં ઓર ખરીદનેકી હેસીઅત નહીં રખતે. અયસે હઝરાત હમકો ખત લિખીંગે તો હમ ફોરન ઉનકી ખિદમતમેં રવાના કર દેંગે.

હમ દોબારા અપને મોહસિનકો મુબારકબાદ દેકર રૂખસત હોતે હેં.

નાચીઝ

નિઝામુદ્દીન.

પેશકસ.

જનાબ મોઅલ્લા અલકાબ

દરબાર મલેકશ્રી ઝૈનખાનજી સાહેબ બહાદુર

વાલીએ રિયાસતે દસાડા.

તવારીખે ઈસલામકે મુફીદ સિલસિલેકા યે તીસરા હિસ્સા આપકી ખિદમતમે પેશ કરતા હું ઉમ્મીદ હે કે આપ ઈસકો કુબુલ ફરમાકર બંદેકો મમનુન કરીંગે.

નાચીઝ

નિઝામુદદીન.

ફેહરિસ્તે મઝામીન.

બાબ. સફો.

ફુતુહુલ ઇસલામ

હીસ્સા તીસરા.

બાબ ૨૭

રૂમી લશકર.

જબ રૂમી લશકરકો હરકુલ બાદશાહને એનતઃકીયે કે મયદાનસે કુચ કરનેકા હુકમ દિયા તો ઉસકી હિદાયતકે મુતાબિક પેહલે દસ્તેકા અફસર કનાતીર નામી એક લાખકી જમીઅતકે સાથ તરતુસકી જાનિબ રવાના હુવા. દુસરે લાખકા અફસર જરજીર મઅરાતકો, તીસરે લાખકા અફસર કુવ-રીર જો હરકુલ કા ભાનજા થા હલબકો ઓર ચોથે લાખકા અફસર હરીહાન કનસરીનકો રવાના હુવા. ઇન સબકે બાદ માહાન અરમની જો તમામ લશકરકા કમાન્ડર ઇન ચીફ થા જબલા કે સાઠ હજાર અરબ જવાનોંકે હમરાહ હુમુસકી તરફ બઢા. જબ માહાન હુમુસકે કરીબ પહોંચા તો ઉસકો

માલુમ હુવા કે એહલે અરબ હુમુસકી ફતેહકે બાદ પીછે હટ ગયે હેં ઓર ગાલીબન બયતુલ મુકદદસકી માર પર ગયે હેં. યે માલુમ કરકે ઉસને ઉસી જગે ડેરા લગા દિયા ઓર હરકુલકો ઈસબાતકી ઈતતિલાઅ કરદી લેકિન હરકુલકા જવાબ આનેસે પેશતર શાહે હરકુલ કે બેટે કુસતુનતીનને જો સમન્દર કે કનારે કીસારીયામે બહોત બડા લશકર લિયે હુવે પડા થા માહાનકો ખબર દી કે એહલે અરબકા લશકર યરમુક નદી પર ડેરા લગાયે હુવે હે. ઉસને માહાનકો તાકીદ કી કે બોહોત જલ્દ કુચ કરકે યરમુકમે પહોંચ જાયે ઓર એહલે અરબકા મુકાબિલા કરે. માહાનને ઉસી વકત અપને દુસરે માતેહત સરદારોંકો જો મુખતલીફ મકામાતકી તરફ જા રહે થે લિખ ભેજા કે યરમુકકે રસ્તે પર ઉસકો આ મિલેં તાકે તમામ લશકર યકબારગી યરમુક કે મયદાનમે પહોંચ જાયે.

ઇસકે બાદ ઉસને અપને લશકરકો કુચ કા હુકમ દિયા ઓર રસ્તેમેં તમામ દસ્તોંકો હમરાહ લેકર યરમુકમે પહોંચ ગયા. જયસે કે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કિયાસ કિયા થા રૂમી લશકરને ઉસી વસીઅ મયદાનમે કેમ્પ લગાયા જીસકે એક તરફ દરિયાએ યરમુક થા ઓર દુસરી તરફ એક છોટીસી નદી થી. ઈસ મકામકો ઉન્હોંને અપને લિયે બડા મેહફુઝ સમઝા ઓર વો બોહોત ખુશ હુવે

મગર બાદ અઝાં ઉનકો અપની ગલતી ઓર ઈસલામી સિપેહ સાલાર કી દાનિશ ઓર હુનર મંદીકા કાયલ હોના પડા જીસને અપને લશ્કરકો ઇસ મયદાનકે નિકાસકે ઉપર ઉતાર રખાથા. કઇ દિન તક દોનોં લશકર એક દુસરે કે મુકાબિલ પડે રહે ઓર લડાઈ શુરૂ ન હુઈ. ઈતનેમે માહાનકે પાસ હરકુલકા એક કાસિદ પહોંચા જીસને યે પયગામ દિયા કે પેશતર લડાઈ શુરૂ કરનેકે એહલે અરબસે મુસાલિહે કી કોશીશ કરે ક્યોં કે હરકુલ દિલમે એહલે અરબસે ડરતા થા ઓર ઉસકો ખોફ થા કે અગર ઇસ લડાઇમે ભી રૂમી લશકરકો શિકસ્ત હુઈ તો તમામ ઈલાકએ શામો ફિલીસ્તીનપર અરબોંકા કબજા હો જાયગા. ઇસ લિયે ઉસને માહાનકો યે કેહલા ભેજા કે "અગર એહલે અરબ ઇસ બાતપર રાઝી હો જાયે કે હિજાઝસે લેકર જાબીયે તકકા ઈલાકા ઉનકે કબઝેમે રહે ઓર જાબીયેસે આગે વો કદમ ન રખે તો ઉનકે સાથ સુલેહ કર લો. અગર વો ન માને તો ફિર ઉનકે સાથ લડાઈ કરો" જબ માહાનકો યે પયગામ મિલા તો ઉસને હુમરાહી સરદારોંકો જમે કરકે શાહી ફરમાન સુનાયા ઓર કહા.

"બાદશાહ ઈતના લશકર ભેજકર ભી એહલે અરબકે સાથ સુલેહ કરનેકી હિદાયત કરતા હે. મે તો મુનાસબ નહીં સમઝતા કે એહલે અરબકો મુસાલિહે કે લિયે

બુલાઉં, ક્યોં કે ઈસમે હમારી કમઝોરી સાબિત હોગી.” જરજીરને કહા.

“બાદશાહકે હુકમકી તામીલ ઝુરૂરી હે ઇસમે તુમારા કયા હરજ હે” ઈસપર માહાનને જરજીરકો કહા.

“તુમહી અરબી લશકરમે જાવ ઓર કિસી દાના આદમીકો મેરે પાસ બુલા લાવ, યા જો કુછ બાદશાહને લિખા હે ઉસકે મુતાબિક ખુદ હી ઉનકે સાથ નય કર આવ.”

યે સુનકર જરજીરને ઉમદા લિબાસ પહેના ઓર એક હઝાર સિપાહી હમરાહ લેકર ઈસલામી કેમ્પમે ગયા વહાં પહોંચકર ઇતતિલાઅ કી કે “મે હરકુલ બાદશાહકી તરફસે સુલેહકા પયગામ લાયા હું ઇસલિયે મેરે સાથ કોઇ દાના આદમી કર દો કે મે ઉસે રૂમી લશકરકે સિપેહસાલારકે પાસ લે જાઉં, યા અપને સરદારકો કહો કે મેરે સાથ ઈસી જગે બાતચીત કર લે”

જબ હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ કો ઇસ બાતકી ઈતતિલાઅ હુઈ તો વો ખુદ ઘોડેપર સવાર હોકર જરજીર કે પાસ આ ગયે ઓર કહા.

“અય રૂમી બિરાદર! પુછ મુઝકો કયા પુછતા હે”?

જરજીરને કહા. “અય અરબી બિરાદર! હમકો

હરકુલ બાદશાહને કઇ લાખ લશકરકે સાથ માહાન અર-
મનીકી સરદારીમે તુમારે મુકાબિલેપર ભેજા હે. યે દુરૂસ્ત
હે કે તુમને શાહી લશકરકો ચંદ એક મયદાનોંમેં શિકસ્તેં
દીં ઓર કઇ એક શેહેર ફતેહ કર લિયે મગર તુમ
અપની ઇન ફુતુહાતપર મગરૂર ન હો જાવ કયોં કે ઈતને
બડે લશકરકે સાથ તુમકો અભીતક મુકાબિલા પેશ નહીં
આયા. ઇસ લશકરમે બડી જંગજુ ઓર લડાકી કોમેં હેં
ઓર સબને યે એહદો પયમાન કર લિયા હે કે તુમકો
નેસ્તો નાબુદ કરનેકે બગેર વાપિસ નહીં જાઇંગે, લેકિન
હરકુલ બાદશાહ રેહેમ દિલ હે, ઉસને હમકો હુકમ ભેજા
હે કે લડાઇ શુરૂ કરનેસે પહેલે તુમકો સુલેહકી તરફ
બુલાયા જાયે. કયોં કે હરકુલ બાદશાહ ખુંરેઝીકો પસંદ
નહી કરતા. બાદશાહને કેહલા ભેજા હે કે જો કુછ માલ
અસબાબ તુમને હમારે શેહરોંસે લિયા હે વો હમ વાપિસ
નહી માંગતે, તુમ નંગે ભુકે ઓર બે સરો સામાન હમારી
સરહદમે આયે થે અબ તુમ માલા માલ ઓર બા સામાન
હો ગયે હો. કઇ શેહરોંમે તુમને સાલાના ખિરાજભી વુસુલ
કર લિયા હે યે સબ કુછ તુમકો માફ કિયા જાતા હે
ઇસકે અલાવા બાદશાહ ઓર ભી તુમારે સાથ સુલુક
કરના ચાહતા હે યાઅને હિજાઝસે લેકર જાબીયે તકકા
ઈલાકા તુમકો બખ્શ દેતા હે બ શરતે કે તુમ જાબીયેસે
આગે કદમ ન રખો ઓર ઈસીપરહી કિનાઆત કરો વરના

હમ લડાઇપર આમાદા હૈં ઓર લડાઇકા જો કુછ નતીજા હોગા વો ઝાહિર હે. તુમારી તેઅદાદ કમ હે ઓર સિવાય ઇસિકે કે તુમ સબકે સબ મયદાને જંગમે કત્લ કિયે જાવ ઓર કયા નતીજા હો સકતા હે. અપના નફા નુકસાન સોચલો ઓર લાલચમેં પડકર અપની જાન ઝાયે ન કરો ” હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને યે ગુફતુગુ સુનકર ફરમાયા.

“ પહેલી છેડ તુમારી તરફસે હુઇ. તુમારી સરહદી કોમેં હમારી સરહદકી કોમોંકો આયે દિન ગારત કરતીથીં ઇસલિયે હમને ઉનકી સરકોબીકા ઇરાદા કિયા તાકે સરહદ પર અમન કાયમ હો જાયે મગર હરકુલ બાદશાહને અપની કોમોંકી હિમાયતમે શાહી લશકર હમારે મુકાબિલે પર ભેજા ઓર અલ્લાહ તઆલાને હમકો ઉસપર ફતેહ દી. હમકો પય દર પય શાહી લશકરપર ગલબા હાસલ હોતા રહા ઓર અલ્લાહ તઆલાને અપને વાઅદેકે મુતાબિક હમકો ઇસ સરઝમીનકા વારસ બનાયા. હમતો અબ અપની સારી વિરાસત લેંગે યા એક ઇંચ ઝમીન ભી ન લેંગે. યે દુરૂસ્ત હે કે હમારી તેઅદાદ થોડી હે લેકિન હમકો અપને અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦ પર કામિલ ઇમાન ઓર કામિલ ભરોસા હે. અલ્લાહ તઆલા ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦કા વાઅદા ઝુરૂર પુરા હોગા. તુમ દેખતે

નહી કે હમ ઈતને બડે લશ્કરકે મુકાબિલેપર નિહાયત
થોડીસી તેઅદાદકે સાથ અડે હુવે હેં અગર હમારી જગે
કોઈ ઓર હોતા તો ઇતને બડે લશ્કરકા નામ સુનકર દુમ
દબાકર ભાગ જાતા મગર હમ તુમારા જાનતોડ મુકાબિલા
કરને કે લિયે ડટે હુવે હેં. હમારે દિલમે તુમારી બડી
તેઅદાદકા કોઈ ખોફ ઓર હિરાસ નહીં, તુમારી જંગજુ
ઓર લડાકી કોમોંકી હમકો કુછ પરવા નહી, કયોં કે
અલ્લાહ તઆલા હમારે સાથ હે જો સબપર ગાલીબ હય.
તુમ અનકરીબ મયદાને જંગમે મેરે કોલકી તસદીક કર
લોગે ઓર તુમપર રોશન હો જાયગા કે અલ્લાહ તઆલાને
હમારે બાઝુઓંમેં કિસ કદર તાકત બક્ષી હય ઓર
ઈસ્લામને હમારે દિલ કિસકદર દિલેર કરદીએ હંય. હમારે
નેઝોંકી નોંકે કયસી તેઝ હંય ઓર હમારી તલવારેં કયસી
આબદાર હંય ઈસલિયે અપને લશ્કરકી કસરત ઓર
કોમોંકી જંગજુઇકા ફખ્ર હમારે સામને ન કરો કયોં કે
ઇસસે હમારે દિલોમેં તુમારા રોઅબ ઓર ખોફ નહીં પડ
સકતા હમ સિર્ફ અલ્લાહકા ડર રખતે હંય ઓર કિસી
ચીઝકા નહીં. હમારે સાથ સુલેહ કે દો તરીકે હંય
અવ્વલ તો યેહ કે હરકુલ બાદશાહ અપની રિઆયાકે
સાથ દીને ઇસ્લામ કબુલ કરલે ઓર ઉસ મુલ્કમેં બદસ્તુર
હુકુમત કરતા રહે, હમ ઇસકો અપના ભાઇ સમઝીંગે
ઓર ચુપચાપ વાપિસ ચલે જાઇંગે હમ સમઝીંગે કે

હમારી વિરાસત હમારે ભાઇયોંકે કબઝેમેં હય. હુકુમ યેહ કે કયસરે રૂમ હમારી હિફાઝતમેં આ જાય ઓર હમારી વિરાસત સીધે હાથોં હમારે સિપુર્દ કરદે વર ન હમ લડકર ઇસિસે અપની વિરાસત અપને બાઝુ કે ઝોરસે લેંગે. ઓર ઇસિ બાતકા હમકો કામિલ યકીન હય. ”

અબુ ઉબેદા રદી૦કી યેહ તકરીર સુનકર જરજીર દંગ રેહ ગયા ઓર બિહું ઝિયાદા કલામ કરનેકે માહાન કે પાસ વાપિસ ચલા ગયા. માહાનને અબુ ઉબેદા રદી૦ કી તકરીર સુની તો વોહ સખ્ત મુતહય્યર હુવા ઓર કહેને લગા.

“ યેહ અરબ બડે દિલેર હંય જીનકો હમારી ઇસ કદર કસરતકી કોઇ પરવા નહીં. ઓર દુસરા કોઇ હોતા તો ઇસ સુલેહ કો ગનીમત સમઝતા. મગર માઅલુમ નહીં ઇન્કે સરમેં કયા ખબ્ત સમાયા હુવા હય કે વોહ મુકાબિલે પર આમાદા હંય ” જરજીરને કહા.

“ રૂમીયોંકો તો વોહ ખાતરમેં મુતલક નહીં લાતે કિસી અરબ સરદારકો ઉન્કે પાસ ભેજો શાયદ ઉસકે કેહને કો માન જાયેં. ” ઇસપર માહાનને જબલાકો બુલાકર કહા.

“ એહલે અરબ હમારી તો કુચ્છ પરવાહ નહીં કરતે તુમ ઇન્કે પાસ જાઓ ઓર ઉન્કો ડરાઓ ઓર ધમ-

કાઓ તુમ ઈન્હીકે કબીલેસે હો. શાયદ વોહ તુમારે સ્બ્રો-બમેં આ જાયેં, ઓર તુમારી કરાબતકા પાસ કરેં” યે સુનકર જબલા સવાર હો કર ઈસ્લામી કેમ્પમેં ગયા ઓર યે પયગામ દીઆ કે “અહલે યમનમેં સે કોઇ શખ્સ મેરે સાથ ગુફતગુ કે લીએ આયે” ઇસપર અબુ ઉબેદા ર.જી.૦ને અન્સારમેં સે અબાદા બિન સામતકો રવાના કીયા. અબાદા બિન સામત જબલાકે રૂબરૂ ગયા. જબલાને ઇસસે પુછા કે–

“અય ભાઈ તુમારા કયા નામ હય. ઓર તુમ કિસ કબીલેસે હો?” અબાદાને કહા કે–

“મેરા નામ અબાદા બિન સામત હય ઓર મેં અહલે યમન કે કબીલે ખઝરજમેં સે હું.” ઈસપર જબલા-ને કહા–

“અય મેરે ચચેરે ભાઇ! કયા સબબ હય કે તુમારા સરદાર સુલેહપર રાઝી નહીં હોતા. ઈસ લશ્કરમેં સિર્ફ રૂમી નહીં હુંય બલકે સાઠ હઝાર અરબ હુંય જો તુમારે કરાબતી હુંય. કયા તુમકો ઈસ બાતકા ખ્યાલ નહીં આતા કે એક ભાઈ દુસરેકા ગલા કાટે. મુજકો તો તુમપર રહેમ આતા હય. તુમકો અપને હાલપર કયોં રહેમ નહીં આતા. મેં જો કુચ્છ કહેતા હું મહઝ તુમારી ખયરખ્વાહી ઓર બહે-તરી કે લિયે કેહ રહાહું કયોં કે ઈસ જરરાર લશ્કરસે તુમ

ઝુરૂર હલાક હો જાઓગે.” યે સુનકર અબુઅબીદા બિન સામતને કહા–

“હમ રે કરાબતી ઓર ભાઈ સિર્ફ વોહી આશનાસ હૈંય જો મુસલમાન હો ગયે હૈંય. રહા દુશ્મનોંકી કસરતકા મુઆમલા સો અજનાદીનમેં ભી એહલે રૂમકા બડા ભારી લશ્કર જમા હુઆ થા. ઓર ઉસમેં બડી જંગજુ કોમેં હમારે મુકાબિલ થીં. રૂમીયોંકા મશહુર દિલાવર દરદાન ઉન્કા સિપેહસાલાર થા. તુમકો મઆલુમ હય કે અલ્લાહ તઆલાકી તાઈદસે હમને દરદાનકો કતલ કીયા. હઝારહા રૂમીયોંકો તહેતેગ કીયા ઓર ઉન્કો ફાશ શિકસ્ત દી. અબભી તુમ દેખોગે કે અલ્લાહુતઆલાકી તાઈદસે હમ તુમપર ગાલિબ આઇંગે. ઓર હમ ઉમીદ કરતેં હય કે અરબસે એક ઓર લશ્કર હમારી ઈમદાદકો આ જાયગા.” જબલાને કહા કે–

“મુજકો ઉમીદ નહીં કે ઇસસે ઝયાદા તાકતવર લશ્કર અરબસે તુમારી ઈમદાદકો પહોંચ સકે કયોં કે તુમમેં જિતને બહાદુર લડનેવાલે વહાં થે વોહ યહાં આ ચુકે હૈંય.” અબાદા બિન સામતને કહા–

“અય જબલા! તું ભુલ ગયા હય કે હઝરતઅલી મુરતુઝા હયદરે કરરાર સાહેબે ઝુલફિકાર અસદુલ્લાહ અલ-

સાહિબ રદી૦ અભી મદીનેમે મોજુદ હયં જિન્હોંને કભી
મયદાને જંગમેં શિકસ્ત નહીં ખાઇ ઓર કભી કિસીસે
મગલુબ નહીં હુએ તમામ રૂએ ઝમીનપર ઉન્કા મુકાબિલા
કરનેવાલા કોઈ નહિ. માસિવાયે ઉન્કે હઝરત ઉમર રદી૦
હઝરત અબ્બાસ રદી૦ હઝરત તલ્હા રદી૦ હઝરત અબદુર
રહેમાન બિન અઓફ રદી૦ ઓર દીગર મુજ્જઆને ઇસ્લામ
મદીને મુનવ્વરામેં હમારે પુશ્તપનાહ સહી સાલમ હયં.
તાઇફ, મક્કા, ઓર યમનમેં અભી હઝારહા શેર મોજુદ
હયં. કયા તુમ સમઝતે હો કે અગર હમકો ઇમદાદકી ઝરૂ-
રત પડી તો વોહ હમારી ઇમદાદકો ન પહોંચીંગે? સરેદસ્ત
તો હમ અપને આપકો બફઝલે ખુદા તુમારે તમામ લશ્કરકે
લિયે કાફી સમઝતે હયં. ઓર લડાઈ કે વક્ત તુમ દેખોગે
કે હમારા એક એક શેર તુમારે કિતને કિતને ગીદડોંકો
ભગા દેતા હય તુમ હમારે હાલપર રહેમ ન ખાવ. હમ
અપની જાનોંપર કાફી રહેમ ખા રહે હયં કે ઇન્કો અલ્લાહ
કી રાહમેં વકફ કરકે તુમારે મુકાબિલેપર આમાદા હયં ઇસિસે
હમારી જાને હમેશાકી રાહત ઓર અબદી નજાત પા જાયંગી.
હાં અગર તુમકો અપની જાનકા ખોફ હય તો આપ મુસ-
લમાન હો જાઓ ઓર હમારે હકીકી ભાઈ બન જાઓ.
તુમ ગરસ્તાન કે રઇસ હો અપની આકેબત સંવારલો ઓર
સઅદતે દારૈન હાસિલ કરલો." જબલા યેહ સુનકર તયશમેં
આયા ઓર ઉસને કહા:-

"મેરે સામને ઇસ્લામકો પેશ ન કરો મેં તુમારે દીનસે બે ઝાર હું. રૂમીયોંકો તો તુમને ડરા ધમકા લીયા હય કયા મુજકોભી ડરાતે હો ? કયામેં અરબ કોમકા રઇસ નહી હું ? કયા મે મયદાને જંગમેં શુજાઅ નહીં હું ? કયા લડાઇસે મેં ગુરેજ કરતા હું ? યાદ રખ્ખો કે અગર તુમ મેરે મુકાબિલેપર આયે તો એક એક કો ચુન ચુન કર કતલ કરડાલુંગા. મેંને કરાબતકા હક અદા કરદીયા હય અગર તુમ મુજકો કરાબતી નહીં સમઝતે તો તુમ જાનો ઓર તુમારા કામ જાને." જબલાકે યે કલમાત સુનકર અબાદા બિન સામત રદી૦ને કહા કે—

"અય જબલા ! હમને તુમારે પાસ સુલેહકી દરખ્વાસ્ત નહીં ભેજી. તુમ ખુદહી બારબાર હમારે પાસ આતે હો. હાલાંકે તુમકો માલુમ હય કે હમારી સુલેહકી સિર્ફ દો શર્તે હય. જબ તક તુમ ઉન્મેંસે એક મંઝુર ન કરલોગે હમ કભી સુલેહ નહીં કર સકતે. તુમ જિસ ઇરાદેસે હમારે મુકાબિલેપર આયે હો ઉસકો અમલમેં લાઓ ઓર દેખો કે ઉસકા નતીજા કયા નિકલતા હય કિસકો અલ્લાહ તઆલા ઇજ્જત દેતા હય ઓર કિસકો ઝિલ્લતકે ગઢેમેં ગિરાતા હય." જબલા યેહ સુનકર બરહમ હુવા ઓર કેહને લગા કે—

"મુજકો ઉમીદ નથી કે તુમારા સરદાર અમ્સા

તુન્દખુ ઓર સખ્ત કલામ આદમી મેરે સાથ ગુફતુગુ કરને ભેજેગા." અબાદા બિન સામત રદી૦ને કહા–

"મેંને જો કુચ્છ કહા હય દુરૂસ્ત કહા હય. હમ મેંસે જિસ આદમીકે સાથ ગુફતુગુ કરોગે તો યેહી બાનેં સુનોગે, કયોંકે હમારી ઝબાન એક, હમારા ખ્યાલ એક, હમારા દિલ એક, હમારા ખુદા એક, હમારા રસુલ સલ૦ એક, હમારા ખલીફા એક ઓર હમારી કોમ એક હય." યે સુનતેહી જબલા નારાઝ હો કર વાપિસ ચલા ગયા ઓર માહાનકે પાસ જાકર ઉસને કહા કે—

"એહલે અરબ અપની ઝિદપર અડે હુએ હંય ઉન્હોંને એક ગુસ્તાખ ઓર બે અદબ આદમી મેરે પાસ ભેજ દીયા. જિસને અયસી હતક આમેઝ બાતેં કહીં કે મેંને કભી નહિં સુની. તુમને મુજકો ભેજકર નાહક શરમિંદા કીયા, વોહ લોગ બગેર મુકાબિલેકે સીધે નહીં હોંગે. વોહ બડે મગરૂર ઓર સરકશ હંય. વોહ ઇસ ઉમીદ પરહંય કે હમારે ઇસ જરરાર લશકરકો શિકસ્ત દેકર હમપર ફતેહ પાઇંગે." ઇસપર માહાનને કહા કે—

"અચ્છા વોહ નહીં માનતે તો ન માનેં હમને બાદશાહકે હુકમકી તામીલ કરદી હય. કલ તુમ અપને સાઠ હઝાર જવાન લેકર મુકાબિલેકે લિયે નિકલો. મુસલમાન તુમસે નિસ્ફ હંય તુમારે દો આદમી ઉન્કે એકકે

મુકાબિલેપર હય. અવ્વલ તો તુમહી ઉન્કે લિયે કાફી હો. ઝુરૂરત પડી તો મેંભી તુમારી ઇમદાદકો પહોંચુંગા. તુમભી અરબ હો ઓર વોહભી અરબ હુંય. ઝરા ઉન્કો અપની શુજાઅત દિખાવ. મેં તુમકો યકીન દિલાતા હું કે અગર તુમને એહલે અરબકો શિકસ્ત દેદી તો જિસ કદર ઇલાકા અરબોંને ફતેહ કિયા હય વોહ સબકા સબ બાદશાહ તુમકો બખ્શ દેગા ઓર તુમકો ઇસ ઇલાકેકા બાદશાહ બના દેગા ફિર તુમ અપની રિયાસતકો ભુલ જાવગે ઓર બડે નામવર ઓર માલદાર બન જાઓગે.”

જબલાને કહા કે—

“મેરે દિલકો આજકી બાતેં સુનકર સખ્ત રંજ પહોંચા હય ઓર મેં અપની તલવારસે એહલે અરબકી ઝબાનેં કાટ ડાલુંગા તાકે વોહ ફિર અયસી શોખ બાતેં ન કર સકેં. દેખો તો કલ મયદાને જંગમેં મેં કયા કુચ્છ કરતા હું. મેરે પાસ ઉન્કે લિયે કાફી ફોજ હય ઓર મેરે જવાન ઉન્કે જવાનોંસે બઢકર હય જબ તક તમામ મુસલમાનોંકો એક એક કરકે કતલ ન કરડાલુંગા વહાં તક મેં વાપિસ ન આઉંગા.”

જબ અબાદા બિન સામત રદી૦ અબુ ઉબેદા રદી૦ કે પાસ ગયા તો ઉસને કુલ ગુફતુગુ જો જબલાકે સાથ હુઇથી અરઝ કી. અબુ ઉબેદા રદી૦ સુનકર ખુશ હુએ ઓર કહા કે—

" અબ હમકો લડાઈ કે લિયે તૈયાર હોના ચાહીએ." ઇસપર ઉન્હોંને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર દીગર સરદારોંકો જમા કરકે મશવિરા તલબ કિયા. ઓર કહા " દુશ્મનકી તેઅદાદ બહોત ઝિયાદા હય ઓર હમ થોડે હંય. અય અબા સુલેમાન! અયસી તદબીર કરો કે હમ ઉન્કા અચ્છી તરેહસે મુકાબિલા કર સકે" ખાલિદ બિન વલીદને કહા કે—

" રૂમી લશ્કરને જહાં કેમ્પ લગાયા હય, વહાંસે વોહ સિર્ફ હમારે સામનેહી હમલા કર સકતે હંય કયોંકે બાકી અતરાફસે વોહ ઘિરે હુવે હંય. ઇસ લિયે હમકો ઇસ બાતકા અન્દેશા નહીં કે વોહ હમ પર અકબસે હમલા કર સકેંગે. મેરી યેહ તજવીઝ હય કે ઓરતોંકા ડેરા ઉસ ટીલેપર લગાયેં જો હમારી પુશ્તપર હંય. ઓર વહાં ખયમે નસબ કરકે અસબાબ વગેરા ભી ઉસી જગાહ રખ્ખેં." ઇસપર ફિલફોર અમલ કિયા ગયા ઓર ઓરતોંકો તાકીદ કી ગઇ કે "અગર ખુદા નખ્વાસ્તા હમારે આદમી હાર કર મયદાન છોડકર ઇન તક પહોંચે તો ઉન્કો શરમિંદા કર કે વાપિસ મયદાને જંગમેં ભેજે ઓર ઉન્કો ગયરત ઓર જોશ દિલાયે." ઓરતોંને કહા કે " હમ કિસીકો ભાગને નહીં દેંગી. બલ્કે અગર ઝુરૂરત પડી તો ઉન્કે મુંહપર પથ્થર મારકર ઉન્કો વાપિસ કરેંગી ઓર હમ ખુદભી લડને પર તૈયાર રહેંગી."

ઈસ તરફસે જબ ઇતમિનાન હો ગયા તો અબુ ઉબેદા રદી૦ ને કહા કે—

"વાકેઇ યેહ સખ્ત મુકાબિલા હય ઓર ઈસ્લામી તારીખમેં યેહ બડા વાકેઆ શુમાર હોગા. ઇતના કસીર લશ્કર ઇસસે પહેલે કભી હમારે મુકાબિલેપર નહીં આયા દુઆ માંગો કે અલ્લાહતઆલા હમકો કામિલ સબ્ર અતા કરે હમકો મયદાને જંગમેં સાબિત કદમ રખ્ખે ઓર દુશ્મનોંપર હમકો ફતેહ દે. તમામ લશ્કરી ઈસ દુઆકો દિનરાત પડતે રહેં ઓર અલ્લાહતઆલાસે ઈમદાદ તલબ કરતે રહેં." જબ શામ હોગઈ તો કેમ્પકે ગિર્દ પહેરેદાર મુતઅય્યન કીયે ગયે ઓર નમાઝસે ફરાગત પાકર લશ્કરી આગને અપને ખયમેમેં આરામ કરને લગે. સુબ્હે હુઇ તો અબુ ઉબેદા રદી૦ને નમાઝ પઢાઈ ઓર મુસલમાનોંકો નસીહત કી કે "આજ લડાઇકા પહેલા દિન હય. બડી સાબિત કદમી કે સાથ દુશ્મનકા મુકાબિલા કરના. યાદ રખ્ખો કે જો શખ્સ પીઠ ફેરેગા અલ્લાહતઆલાકી નારાઝગીકા સઝાવાર હોગા ઓર જો શખ્સ આજ અપની જાનકો અલ્લાહકી રાહમેં ખર્ચ કરેગા વોહ અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦કી રઝામંદી હાસિલ કરેગા ઓર જો વાઅદે અલ્લાહતઆલાને શહીદોંકે સાથ કીયે હંય ઉનકા અપને આપકો [illegible]દાર બનાયગા. ખુદાકા શુક્ર અદા કરો કે ઉસને તુમકો

અપને લિયે ચુન લીયા ઓર તુમકો નુરે હિદાયતસે મુનવ્વર કીયા. મગર યેહ શુક્ર સિર્ફ ઝબાનસેહી અદા ન કરો બલકે આજ અપની જાનસે અદા કરો. દુશ્મનકી તેઅદાદ બેશક ઝિયાદા હય ઓર ઉસમેં અરબકી કોમેં ભી શામિલ હંય. લેકિન તુમ ઈસ બાતકા ઝરા વસવસા દિલમેં ન લાઓ. કયોંકે અલ્લાહ સબપર ગાલિબ હય, ઓર જિસકો ચાહતા હય ફતેહ દેતા હય. તુમ અલ્લાહતઆલાકી બરગુઝીદા કોમ હો. તુમ આજ અયસા કામ કરો કે અલ્લાહતઆલા તુમસે રાઝી હો જાયે. અગર સાબિત કદમ રહોગે ઓર મયદાને જંગસે મુંહ ફેરને પર મોતકો તરજીહ દોગે તો અલ્લાહ તઆલા અપને વાઅદે કે મુતાબિક તુમકો ઉસ ઝમીની બેહિશ્તકા વાહેદ માલિક બના દેગા ઓર દોનોં જહાંમેં તુમકો જન્નત નસીબ હોગી.

બાબ ૨૮.

જગે યરમુકકા પહેલા દિન.

અબુ ઉબેદા રદી૦ અપને લશ્કરીયુંકો અબી નસીહત કર રહેથે કે ઉધર જબલાને અપને સાઠ હઝાર જવાન મયદાને જંગમે લા ખડે કર દીયે. અબુ ઉબેદા રદી૦કો જબ ઇસ અમરકી ઇતતિલાઅ હુઈ કે સબસે પહેલે મુકાબિલેપર અકવામે અરબ આઈ હંય ઓર ઉન્કે હમરાહ કોઈ રૂમીઉલ અસલ સિપાહી નહીં હય તો ઉન્હોંને કહા કે—

“ જબલા ને કરાબતકા હક અદા કરનેકે લિયે હમકો મુલેહકી દરખ્વારત કીથી. ઇસલિયે મેરી સલાહ હય કે હમભી ચન્દ આદમીયોંકો જો ઇસી કબીલેસે હોં ઉન્કે પાસ ભેજ દેં. તાકે વોહ ઉન્હે સમજાયેં ઓર મુકાબિલેસે બાઝ રખ્ખેં. કમસે કમ વોહ ઈતનાહી માન જાયેં કે વોહ રૂમી લશ્કરસે અલગ હો જાયેં તો બહેતર હય ફિર હમ રૂમીયોંકે સાથ નિપટ લેંગે. અગર વોહ ન માનેં તો ફિર હમ ઉન્કે સાથ લડાઇ કરેંગે. ઇસ તરાહ હમારા ફર્ઝ અદા હો જાયગા ઓર ઈતનેમેં હમ લશ્કરકી સફેં દુરૂસ્ત કરલેંગે.” ઇસપર પાંચ આદમી કૈયસ બિન સઈદ રદી૦ કઅબ બિન

માલિક રદી૦ મઆઝ બિન જબલ રદી૦ જાબિર બિન અબદુલ્લાહ રદી૦ ઓર અબી અઇયુબ ખાલિદ બિન ઝયેદ રદી૦ મુન્તખિબ કરકે જબલાકે પાસ ભેજે ગયે. જબ વોહ જબલાકે લશ્કરકે સામને પહોંચે તો ઉન્હોંને કહા કે—

“હમ તુમારે ચચેરે ભાઇ હુંય ઓર તુમારે સરદારકે સાથ બાતચીત કરને આયે હુંય” ઈસપર જબલાકો ઇત્તિલાઅ દી ગઈ ઓર ઉસને ઉન્કો આનેકી ઇજાઝત દી. જબ વોહ પાંચોં સહાબી જબલાકે રૂબરૂ ગયે તો જબલાને બડી શફકતસે ઉન્કો અપને પાસ બિઠાયા ઓર કહા કે—

“અય મેરે ચચેરે ભાઇઓ! તુમ મેરે અઝીઝ ઓર યગાને હો ઓર મેં સિર્ફ તુમારી ખયર ખ્વાહી કે લિયે તુમારે પાસ ગયાથા. મગર તુમને અયસા તુન્દખુ ઓર મુંહફટ આદમી મેરે પાસ ભેજા કે મેં ઉસકી બાતેં સુનકર સખ્ત નારાઝ હુઆ.” ઇસપર જાબિર બિન અબદુલ્લાહ રદી૦ ને કહા કે—

“અય જબલા અબાહા બિન સ.મત રાસ્તીપર થે. કયું કે હમારે દીનકી યેહ શર્ત હય કે જો શખ્સ હમારે મુકાબિલ આયે પહેલે હમ ઉસકો ઇસ્લામકી દાઅવત દેં. ઓર હમકો હુકમ હય કે હમકો જો શખ્સ મિલે ઉસકો નસીહત કરેં, ઓર ખુદાકે દીનકી તરફ બુલાયેં. હમભી ઈસવક્ત ઈસી ગરઝસે તુમારે પાસ આયે હુંય કે તુમ

હમારે અઝીઝ ઓર યગાને હો ઈસ લિયે તુમકો નસીહત કરતે હુંય કે તુમ ઈસ્લામ કુબુલ કરલો. ઇસમેં તુમારી બહેતરી હય. તુમારી દીન ઓર દુન્યા દોનોં સંવર જાઇંગે. હમ તુમકો કિસી બુરે રાસ્તે કી તરફ નહીં લે જાતે બલકે નેક રાસ્તેકી તરફ બુલાતે હુંય. જબ તુમ મુસલમાન હો જાઓગે તો તુમારા હાલ હમારે સાથ યકસાં હો જાયગા ઓર હમ તુમકો અપની જાનસે ભી ઝિયાદા અઝીઝ સમજીંગે." જબલાને કહા.

"ઇસ્લામ તો મેં કભી કુબુલ ન કરૂંગા ઈસ નસીહતકો જાનેદો ઓર મતલબકી બાત કરો." જાબિર બિન અબદુલ્લાહને કહા કે—

"હમને યેહ મતલબકી બાત કી હય. કયોંકે તુમને યેહ ઝાહિર કીયા થા કે હમ કરાબતીઉંમેં ખુંરેઝી ન હો. ઉસ વક્ત તુમ બાદશાહે રૂમકી તરફસે હમારે પાસ આયે થે. મગર હમ સિર્ફ તુમારી ઓર અપની કોમકે ભાઇકે સાથ મસાલેહ કરને કે લીયે આયે હુંય તાકે હમ એક દુસરેકા ગલા ન કાટેં. અગર તુમ ઈસ્લામ કુબુલ નહીં કરતે તો રૂમી લશ્કરસે અલગ હો જાઓ ઓર એહલે ઇસ્લામકી હિફાઝતમેં આ જાઓ. હમ તુમારે સાથ નેક સુલુક કરીંગે ઓર હમેશા તુમારે મુઆવિન રહીંગે." યે સુનકર જબલાને કહા કે—

"ઇસ્લામ તો ઈસ લીયે કુબુલ નહીં કરતા કે મેં મુસલમાન હોકર ઝલીલ ઓર હકીર હો જાઉંગા, ઓર તુમારી હિફાઝતમેં આનેસે ઇસલીએ ઈન્કાર કરતા હું કે અગર મેં રૂમી લશ્કરસે અપને હમરાહીયોંકો અલગ કરલું તો રૂમી લશ્કરકા તુમપર ગલબા હોનેપર શાહે હરકુલ મુજપર ઓર મેરે હમરાહીયોંપર તશદ્દુદ કરેગા, ઓર હમકો ઇસ સર ઝમીનસે નિકાલ દેગા ઇસલીયે મેં દોનોં બાતેં રદ્દ કરતા હું." ઈસપર કૈસ બિન સઈદને કહા કે—

"ફિર સિવાયે લડાઇકે ઓર કોઈ ચારા નહીં. હમને અપના ફર્ઝ અદા કર દીયા હય. અબ મયદાને જંગમેં તુમકો હલાક કરીંગે."

જબલાને કહા કે "મેં લડાઈપર આમાદા હોકર આયા હું. તુમ ભી મયદાનમેં નિકલો, ઓર દેખો કે કોન હલાક હોતા હય ઓર કોન ફતેહમંદ હોતા હય" પાંચોં અસહાબ અબુ ઉબેદા રદી૦ કે પાસ વાપિસ આયે ઓર કુલ હાલ અર્ઝ કીયા. અબુ ઉબેદા (રદી૦) ને કહા.

"અચ્છા લડાઇકે લીયે તૈયાર હો જાઓ." ઈસપર ખાલિદ બિન વલીદને કહા કે.

"હમારે મુકાબિલેપર અકવામેં અરબ હંય. ઓર

બિલા શુબહા વોહ કલે હસે કે આદમી હંય ઈનકી તેઅદાદ હમસે કરીબન દુગની હય. અગર હમને તમામ લશ્કરકો મુકાબિલેપર ખડા કર દીયા તો મુમકિન હય કે હમ મગલુબ હો જાંય. મેરી તજવીઝ હય કે લશ્કર સફેં બાંધકર યહાં ખડા રહે ઓર હમમેંસે કુચ્છ આદમી લડનેકે લીયે મયદાને જંગમેં જાંય ઓર દુશ્મનોંકે દિલોંમેં અપની હયબત ડાલેં." યે સુનકર અબુ સુફિયાનને કહા કે.

"અય અબા સુલેમાન! જિસકો તુમ ચાહતે હો મયદાને જંગમે ભેજો ઓર ફરદન ફરદન લડાઇ શુરૂ કરો." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને કહા કે—

"મેરા યેહ મતલબ નહીં કે હમારા એક આદમી ઉન્કે એક આદમીસે મુકાબિલા કરે. બલકે મેરી યેહ રાય હય કે હમારે ચંન્દ આદમી જબલાકે સારે લશ્કરપર હુમલા કરેં." અબુ સુફિયાનને કહા.

"મેરી સમઝમેં તુમારી બાત નહીં આઇ. ઇસિકો વાઝેહ કરો."

ખાલિદ રદી૦ને કહા કે "દુશ્મન હમારે મુકાબિલે પર સાઠ હઝાર હંય મેરી યેહ તજવીઝ હય કે હમ તીસ આદમી મયદાને જંગમેં જાંય યાની હમારા એક આદમી દો હઝારકે સાથ મુકાબિલા કરે." યેહ સુનકર સબ હયરાન

હો ગયે. ઓર ઉન્હોંને સમઝાકે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ હંસી કર રહે હંય અબુ ઉબેદા રદી૦ને મુતહઇયર હોકર પૂછા કે.

"અય અબા ! સુલેમાન! ક્યા તુમને યેહ બાત મઝાકસે કહી હય ?" ખાલિદને કહા.

"યેહ કોનસા મોકા મઝાક કરનેકા હય જબકે દુશ્મન હમારે ખુન કે પ્યાસે મયદાનમેં ખડે હંય. મેંને જો કુચ્છ કહા હય સિદક દિલસે કહા હય." અબુ સુફિયાનને કહા કે.

"અય અબા સુલેમાન! તુમ ઝુલ્મ કરતે હો એક આદમીકો દો હઝારસે લડાતે હો, ઓર દો હઝારભી અરબ નસલ કે જવાન. ક્યોં નહીં કહેતે કે તુમ અપને તીસ આદમીયોંકો અપને હાથસે કતલ કરના ચાહતે હો. યેહતો યકીની હલાકતમેં જાના હય." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા કે.

"યેહ હલાકત નહીં બલકે મુસલમાનોંકે લીયે બાઅસે રહેમત હોગા. જિસ તીસ આદમીયોંકો મેં મુન્તખિબ કરૂંગા વોહ અયસે હંય કે દુશ્મનકી ફોજમેં કયામત બપા કરદેંગે. કોઇ હરજ નહીં અગર સબકે સબ મયદાને જંગમેં શહીદ હો જાયેં. ક્યોં કે વોહ દુશ્મનકે દિલોંમેં અપની હયબતકા સિક્કા બિઠા જાઇંગે.

ખુબ યાદ રખ્ખો કે અગર જબલાકી ફોજકો હમને ઝેરો ઝબર કર દીયા તો રૂમીયોંપર ગાલિબ આના હમકો આસાન હો જાયગા ઓર ઈન્કે દિલોંમેં હમારી દહેશત બયઠ જાયગી. વોહ સમઝ લેંગે કે અગર હમારે તીસ આદમી ઇતના કુચ્છ કર સકતે હુંય તો હમારા સારા લશ્કર કયા કુચ્છ નહિ કર સકેગા. ઈનકો યકીન આ જાયગા કે હમારે તીસ ચાલીસ હઝાર આદમી ઈન્કે પાંચ લાખકે લીયે ન સિર્ફ કાફી હુંય બલકે બહોત ઝિયાદા હુંય. ઈન્કો અપના લશ્કર કલીલ ઓર હમારા કસીર દિખાઈ દેગા. કમ અઝ કમ ઇન્કા હોસલા ટુટ જાયગા. ખ્વાહ વોહ હમારે મુકાબિલેપર અડે રહેં મગર અપની કસરતકા ઘુમન્ડ ઓર ફખ્ર ઉન્કે સરસે દૂર હો જાયગા." જબ યેહ દાનિશમન્દાનાં તકરીર અબુ ઉબેદા રદી૦ ઓર અબુ સુફયાન રદી૦ને સુની તો વોહ દંગ હો ગયે. ઓર અબુ સુફિયાન બોલે કે.

"અય અબા સુલેમાન! મેંને તુમારી તજવીઝકો મઝાક ખ્યાલ કીયા થા ઓર મુસલમાનોં કે હકમેં ઝેહરે કાતિલ સમઝા થા. મગર અબ જો તુમને ઉસકી વિઝાહત કી તો મેં તુમારી હુનરમંદી ઓર મહારતકા કાયલ હો ગયા હું વાકેઇ તુમકો બડી અચ્છી ચાલ સુઝી હય ઓર અયસી ચાલેં સોચના તુમારાહી હિસ્સા હય. હમ પહેલેભી તુમારી તદાબીરે જંગકે હમેશા કાઈલ થે. મગર

તુમારી યેહ તજવીઝ તમામ તદાબીરે જંગકા સરતાજ હય ઓર ઇસી વજેહસે હમ પહેલે હયરાન હો ગયે થે. કયોં કે યેહ તજવીઝ બિલ્કુલ અનોખી હય ઓર કીસી જનરલકે દિમાગમેં નહીં આ સકતી. ફિરભી મે ઈસમેં ઈતની તરમીમ કરતા હું કે બજાએ તીસ આદમીયોંકે સાઠ આદમી મુન્તખિબ કરો. તાકે હમારા એક આદમી દુશ્મનકે એક હઝારકે મુકાબિલ હો જાય.” અબુ ઉબેદા રદી૦ને ભી ઇસ બાતકો પસંદ કીયા ઓર કહા કે.

“અય અબા સુલેમાન! અબુ સુફિયાનકી રાયકે સાથ મેં ઇત્તિફાક કરતા હું. તુમ સાઠ આદમી મુન્તખિબ કરલો તાકે એક દુસરેકી મયદાને જંગમેં ઇઆનત કર સકે.” ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા—

“અચ્છા જો આપકા હુકમ હય મુજકો બ સરો ચશ્મ મંઝુર હય. મેં બજાએ તીસકે સાઠ આદમી મુનતખિબ કરતા હું. મેં નામ બોલતા જાતા હું ઓર આપ લિખતે જાયેં.” યે કેહકર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને મિનદર જએ ઝેલ શેહસવાર મુનતખિબ કીયે. ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ અબદુર રહેમાન બિન અબી બકર રદી૦ અબદુલ્લા બિન ઉમર રદી૦ ફેઝલ બિન અબ્બાસ રદી૦ સુહેલ બિન ઉમર રદી૦ રબીયા બિન ઉમેયર રદી૦ ઝરરાર બિન અઝવર રદી૦ રાફેઅ બિન ઉમયરા રદી૦ અદી બિન હાતમતાઇ

रदी० कयस बिन सईद रदी० कअब बिन मालिक रदी० अबादा बिन सामत रदी० जाबिर बिन अबदुल्ला रदी० अबु अयुब अनसारी रदी० शरजील बिन हसना रदी० सफ़्वान बिन उमइया रदी० यजीद बिन खत्ताब रदी० यजीद बिन अबु सुफ़ियान रदी० हाशम बिन उमर रदी० राफ़ेअ बिन सोहेल रदी० वगैरा.

इन साठ आदमीयोंमें अन्सार ज़ियादा थे. जब इन सबको बुलाया गया तो खालिद बिन वलीद रदी० ने उन्को कहा के "मैंने तुमको ईस लीये चुना हय के तुममेंसे हरएक आदमी एक हझारका मुकाबिला करें अगर तुममेंसे कीसीको जानका खोफ़ हय तो वोह मेरे हमराह न जायें." ये सुनकर सबने यक जबान होकर कहा—

"हम बडी खुशीसे मयदाने जंगमें जानेपर तैयार हुंय. और अल्लाहकी राहमें अपनी जान खर्च करनेपर आमादा हुंय." ईसपर खालिद बिन वलीद (रदी०) ने कहा के—

"मेरे भाइयो! अल्लाह तआला तुमपर रहेमत करे दुश्मनका मुकाबिला साबित कदमीसे करना और कीसीकी ईमदाद या इआनत की ख्वाहेश न रखना. मयदाने जंगसे मुंह न मोडना ईस बातका अहेद कर लो के

હમ હવઝે કવસરપર રસુલે ખુદા સલ૦કી હુઝુરીમેં બહમ મિલિંગે. અબ જાઓ ઓર અપને એહેલસે રૂખસત હો જાઓ. ઘોડા વોહ લેના જિસપર તુમકો પુરા એતિમાદ હો. તલવાર વોહ લેની જિસકી ધાર ઝિરાહ કાટ સકે. નેઝા વોહ લેના જો ઝિરાહકો તોડકર દુશ્મનકે જીગર મેં ધંસ જાએં ગરઝ અચ્છીતરાહ મુસલ્લાહ હોકર આ જાઓ."

યે સુનકર સબકે સબ અપને અપને ખયમોંમેં ચલે ગયે. ઝરરાર બિન અઝવર રદી૦ને મુસલ્લાહ હોકર અપની બહેન ખોલાસે રૂખસત માંગી. ખોલાને કહા—

"અય ભાઇ! આજ તુમ મુજસે ઇસતરાહ રૂખસત હોતે હો કે ગોયા ફિર મુઝકો નહીં મિલોગે." ઝરરાર રદી૦ને કહા—

"હમ સાઠ આદમી સાઠ હઝારકે મુકાબિલેપર જાતે હંય અગર મેં ઝિંદા બચ રહા તો આ મિલુંગા વરના મેરે હકમેં દુઆએ મગફેરત પઢ છોડના." ખોલાને કહા—

"અય મેરે ભાઈ ખુદાએ તઆલાને તુમારે બાઝુમેં બડી કુવત દી હય. મુઝકો ઉમીદ હય કે તુમ દુશ્મનોંકા ખુન દિલ ખોલકર બહાવગે. લેકિન અગર આજ તુમ શહીદ હો ગયે તો યકીન રખના કે મેં દુશ્મનોંસે તુમારા બદલા લૂંગી ઓર જલદી તુમકો હવઝે કવસરપર આ મિલુંગી."

ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ જો રસુલે ખુદા સલ૦કી ફુફીકે બેટે થે. વોહ અપની બીબી અસમાઅ બિંનતે અબિ બક્રસે રૂખ્સત હુએ. અસમાઅને અપને ભાઈ અબદુર રહેમાનકો કહા.

“ અય મેરે પ્યારે ભાઈ! તુમ રસુલે ખુદા કે ફુફીઝાદ ભાઇસે જુદા નહોના જીધર વોહ હમલા કરે ઉધર તુમભી કરના. લડાઈમેં કોતાહી ન કરના ઔર દાદે શુજાઅત દેકર અપને મરહુમ બાપકી રૂહકો ખુશ કરના. ”

ઈસીતરાહ દીગર પહેલવાન અપને અપને અહેલસે રૂખસત હોકર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે પાસ જો અપની બીબીસે રૂખસત હોકર સબસે પહેલે મોકેપર પહોંચ ગયે થે આયે ઔર યે સાઠ જવાન બડે ઠાઠકે સાથ દુશ્મનકે મુકાબિલ મયદાને જંગમેં જા ખડે હુએ. જબ જબલાને સાઠ મુસલમાન સવારોંકો મયદાને જંગમેં બઢતે હુએ દેખા તો વોહ સમઝાકે એહલે અરબકે એલચી ફિર સુલેહકી દરખાસ્ત કરને આતે હંય. મગર જબ વોહ મયદાનમેં મુનાસિબ મોકેપર ખડે હો ગયે ઔર કોઇ ઉનમેંસે આગે ન બઢા તો ખુદ જબલા ઉનકે સામને આયા ઔર કેહને લગા.

“ અય મેરે ભાઇઓ અપને સરદારકી તરફસે કયા પયગામ લાયે હો ! ” ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા.

"હમ કોઇ પયગામ નહીં લાય ઓર ન હમ એલચીહી હંય હમતો તુમારે લશ્કરકા મુકાબિલા કરને નિકલે હંય." જબલાને કહા.

"તુમ સાઠ આદમી મેરે સાઠ હઝારકે સાથ લડને આયે હો? મેં બાવર નહીં કરતા ઇસમેં ઝુરૂર કોઇ ફરેબ હય." ખાલિદ રદી૦ને કહા.

"હમારે હાં ફરેબકી કોઈ ગુંજાયશ નહીં. હમ તો ખુલે મયદાનમેં લડના જાનતે હંય યા મારલીયા યા મર ગયે. ઇસમેં ફરેબ કયા હય? હમ તુમારે સામને ખડે હંય." જબલાને કહા.

"મેં તુમકો અયસા બેવકુફ નહીં સમઝતા થા. અગર સચમુચ તુમ લડને આયે હો તો તુમકો તુમારે નફસને ફરેબ દીયા હય. ઓર તુમ ગુરૂર ઓર તકબ્બુરકી વજહેસે હલાકતમેં આ પડે હો. તુમારી ગિનતી કયા હય?" ખાલિદ રદી૦ને કહા.

"તુમ બાર બાર હમે અપની કસરતસે ડરાતે હો. હમ તુમપર યેહ સાબિત કરના ચાહતે હંય. કે તુમારી કસરતકો હમ કિસ વકઅતકી નિઘાસે દેખતે હંય. હમ તુમકો યેહ દિખાના ચાહતે હંય કે દર અસલ કસરત કિસ તરફ હય. ઇસ હિસાબસે અંદાઝા કરકે દેખલો કે હમ તુમસે ઝિયાદા હંય યા તુમ હમસે." જબલાને કહા.

" મેંને માના કે તુમ બડે શુજાઅ હો મગર એક આદમી એક હઝારકે મુકાબિલેમેં કયા કર સકતા હય, હમભી અરબ નસલકે હુંય કોઈ ભેડ બકરી નહીં હુંય. મેરી સમઝમેં યે બાત નહીં આતી. " ખાલિદ રદી૦ને કહા.

" તજરૂબા કરકે દેખલો, હાથ કંગનકો આરસી કયા ? " જબલાને કહા.

" અચ્છા અગર મોત તુમારે સરપર હય તો ઇસમેં કયા ચારા હય. મગર યેહ ઉમીદ ન રખના કે મેં એક એક આદમી તુમારે મુકાબિલ ભેજકર વક્ત ઝાયે કરૂંગા. " ખાલિદ રદી૦ને કહા.

" હમ ક્બ યેહ દરખાસ્ત કરતે હુંય. તમામ લશ્કરકો યકબારગી હમલા કરનેકા હુકમ દે દો. " ઇસપર જબલા વાપિસ ચલા ગયા ઓર અગલી સફકો બઢનેકા હુકમ દીયા. જબલાકે હુકમસે ઇસકે લશ્કરને મુસલમાન પહેલવાનોંપર હમલા કરદીયા થા. લડાઇ શરૂ હુઈ. માહાન ઓર ઉસકે માતેહત સરદાર બલંદ મકામાતસે મયદાને જંગકો દેખ રહેથે. વોહ સખત હયરાન થે કે યેહ કયા લડાઇ હય. મુસલમાનોંકી તરફસે સિર્ફ સાઠ આદમી મુકાબિલેપર નિકલે હુંય. હમકો જબલાકે લશ્કરપર બડા નાઝ થા, ઓર હમ સમઝતે થે કે અકવામે અરબ મુસલમાનોંપર

ગાલિબ આ જાઇંગી. મગર મુસલમાનોંને ઈનકો ઝરાભી વકઅતસે નહીં દેખા ઔર ઇન્કી કસરતકો મુતલક ખાતિરમેં નહીં લાએ. અગર ઈસીતરાહ હમારે એક હઝારકે મુકાબિલ ઈનકા એક આદમી નિકલતા રહા તો હમારા કહાં ઠિકાના હય. વોહ ઈસી હયરાનીમેં થે કે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંને દુશમનોંકો નેઝોંપર લે લીયા. ઓર ઝોરોશોરસે લડાઈ હોને લગી. ઇતને હઝાર દુશ્મનોંમેં સાઠ આદમી કયા થે. જબલાકે લશ્કરને મુસલમાનોંકો લપેટ લીયા. ઓર રૂમી ઓર ઇસ્લામી લશ્કરકી નઝરોંસે મુસલમાન પહેલવાન ઓઝલ હો ગયે. દોસ્ત દુશ્મનને યેહી ખ્યાલ કીયા કે મુસલમાન પહેલવાન હલાક હો ગયે. ઈસ્લામી લશકરપર સન્નાટેકા આલમ છા ગયા. વોહ આપસમેં કહેને લગે કે વાકેઇ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કો ઈસકે નફસને ફરેબ દીયા. રૂમી સરદાર ખુશ થે કે અરબોંકો ઉન્કી હિમાકતકા નતીજા મિલ ગયા. મગર દફ્અતન મયદાને જંગમે ઈસ ઝોરકે સાથ અલ્લા હો અકબરકા નાઅરા બલંદ હુઆ કે દસ્તો જબલ ગોંજ ઉઠે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહિયોંને દુશ્મનોંકા હમલા સંભાલકર એકદમ તકબીરકા નાઅરા બલંદ કીયા. ઓર ઇસ શિદ્દતસે તલવાર ચલાઇ કે કઇ સો દુશ્મનોંકો કતલ કરકે ઉન્કો પીછે હટા દીયા ઓર આપ ફિર મયદાન મેં ડટકર ખડે હો ગયે. એહલે ઇસ્લામ અપને પહેલવાનોંકો

સહી સલામત દેખકર ખુશ હુવે મગર જબલા ઓર રૂમી સરદારોંકે અવસાન ખતા હો ગયે. જબલાને ફિર લશકરકો હમલા કરનેકા હુકમ દીયા ઓર સખ્ત જોશ દિલાયા. દુસરા હમલા પહેલેસેભી સખ્તથા. મગર ઇસિ દફેભી મુસલમાન પહેલવાન ગાલિબ આયે. આખિર જબલાને તમામ લશકરકો હુકમ દીયા કે આગે બઢેં ઓર જો આદમી કતલ હોતા જાય ઉસકી જગે દુસરા પહોંચ જાય મગર પીછે કોઇ ન હટે. યેહ અઝમ કરકે જબલાકે હમરાહીયોંને ફિર હમલા કીયા. અબતકતો મુસલમાન જમકર લડ રહેથે મગર દુશમનોંને ઝોર ડાલકર ઉન્કો મુતફર્રિક કર દીયા જીસસે ઉનકે કયી ગિરોહ હો ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ અબદુર રહેમાન બિન અબિબક્ર રદી૦ ફઝલ બિન અબ્બાસ રદી૦ ઝરરાર બિન અઝવર રદી૦ ઓર અબદુલ્લા બિન ઉમર રદી૦ યેહ છે શેર એક ગિરોહમેં થે અયસેહી છોટે છોટે ગિરોહ ઓર બન ગયે. મગર હરજગે મુસલમાન અપને દુશ્મનોંકો તહે તેગ કર રહેથે. દુશ્મન કસીર થે જીસસે એક ગીરતાથા તો દુસરા ઉસકી જગે આ મોજુદ હોતા થા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કે ગિરોહને સખ્ત કિતાલ કીયા. દુશ્મનોંને ફિર ઝોર ડાલકર ઉન ગિરોહોંકોભી મુતફર્રિક કર દીયા. કહીં દો ઓર કહીં તીન પહેલવાન રેહ ગયે. ઓર કઇ એક હલકે બન ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦

ઓર અબદુર રહેમાન બિન અબિબકર રદી૦કે ઘોડે ઝખમી હો ગયે. ફિલફોર વોહ ઘોડોંસે ઉતર પડે ઓર પાપ્યાદા લડને લગે. રૂમીયોંને ઈનપર યુરશકી, માઅન ફ્ઝલ બિન અબ્બાસ રદી૦ ઓર ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ જો ઉનસે એક સાઅતકે લીયે અલગ હો ગયે થે, દુશ્મનોંકે નરગેસે નિકલકર ઉનકે પાસ પહોંચ ગયે. ફ્ઝલ બિન અબ્બાસ રદી૦ને દુશ્મનોંકો ડાંટા. પય દર પયે બીસ હમલે કરકે બીસ દુશ્મન દમભરમેં કતલ કર દીયે ઓર મયદાન કુશાદા કર દીયા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર અબદુર રહેમાન રદી૦ને મકતુલ દુશ્મનોંકે દો ઘોડે પકડ લીયે ઓર સવાર હોકર ફિર શિદ્દતસે લડાઈ કરને લગે. દુશ્મનોંને ફિર હુજુમ કરકે ઉનકો મુતફરરિક કર દીયા, મગર ઈસ્લામકે શેરોંકો કોઈ પરવા નહીંથી. ઈનકે બાઝુ મશીનકી તરાહ દુશ્મનોંપર પયે દર પયે વાર કીયે જા રહેથે એક કો દુસરેકે હાલકી કુચ્છ ખબર ન થી. સબ અપની અપની જગે તેગ ઝનીમેં મસરૂફ થે. બાઝુ તલવાર ચલાતે થક ગયે થે. મગર કામ કીયે જા રહેથે. પ્યાસકા બડા ગલબા થા મગર હવઝે કવસરકા નઝારા જીગરમેં ઠંડક ડાલે હુએ થા. મઆરકા બડા સખ્ત થા. મગર રસુલે ખુદા સલ૦કી હુઝુરીકે ઇશતિયાકને દિલમેં રાહત ભરદીથી. વકત નિહાયત નાઝુક થા મગર શહાદતકે શોકને દિમાગ કો પુર સુરૂર બના રખ્ખા થા. દોસ્ત દુશમન ઈસ સબર ઇસતિકલાલ ઓર શુજાઅતકો દેખકર હયરાન હો રહેથે. આફતાબ

ગુરૂબ હોનેકે કરીબ થા ઓર લડાઈ અભી ઝોરપરથી. શામ હો ગઈ ઓર તારીકી છા ગઈ મગર મયદાને જંગમે તલવાર બરાબર બરસ રહીથી. તારીકીમેં દુશ્મનોંકી તલવારેં બાહમ એક દુસરેકો કાટને લગીં. યેહ ખતરા દેખકર જબલાને વાપિસીકા બ્યુગલ બજા દીયા. ઇસકે હમરાહીયોંકે દાંત તો દિનભરકી લડાઇસે ખટ્ટે હો ચુકે થે વાપિસીકા હુકમ સુનતેહી સરપર પાઉં રખકર ભાગ નિકલે ઓર મયદાન મુસલમાનોંકે હાથ રહા. જબ ઇસ્લામી પહેલવાન ખાલિદ રદી૦કે ગિરદ જમા હુએ તો ઉનકી તેઅદાદ મયે ખાલિદ રદી૦ સિર્ફ બીસથી યેહ દેખકર ખાલિદ રદી૦કી ખુશી જાતી રહી ઓર વોહ બહોત દિલગીર હુએ. ઈસી ગમનાક હાલતમે અબુ ઉબેદા રદી૦કે પાસ પહોંચે. ઓર કહેને લગે.

"અય અમીનુલ ઉમ્મત! મેરા મનશા તો પુરા હો ગયા હય મગર હમમેંસે ચાલીસ આદમી કમ હો ગયે હુંય. ઓર ઉનમેં ફઝલ બિન અબ્બસ રદી૦ ઝુબેરબિન અવામ રદી૦, અબદુર રહેમાન બિન અબિબકર રદી૦, ઝરરાર બિન અઝવર રદી૦, રાફેઅ બિન ઉમેરા રદી૦, ઝયદ બિન અબુ સુફિયાન રદી૦, ઓર રબીયા બિન આમેર રદી૦ ભી હુંય." અબુ ઉબેદા રદી૦ યેહ સુનકર અદોહગીં હુએ. મગર અબુ સુફયાનને કહા.

"કયા અજબ હય કે હમારે બહાદુર સરદાર દુશ્મન કે તઆકુબમેં ગયે હોં. ચલો મયદાને જંગમેં ચલેં ઓર અપને મકતુલોંકી લાશેં શુમાર કરકે અપની તશફ્ફી કરેં."

બાબ ૨૯.

માહાનકા ફરેબ.

અબુ સુફિયાન ખાલિદ બિન વલીદ ઓર ઉન્કે હમરાહીયોંકે સાથ અબુ ઉબેદા બિન જરરાર રદી૦ મશાલે લીયે હુએ મયદાને જંગમેં ગયે. ગો ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર ઉન્કે હમરાહી દિનભરકી લડાઇસે થકે હુએ થે મગર અપને બાકી હમરાહીયોંકે ઝાયે હોનેકા ઉનકે દિલપર અયસા સદમા પહોંચા કે ઉન્હોંને આરામ કરનેકા મુતલક ખ્યાલ ન કીયા. મયદાને જંગમેં લાશોંકે ઢેર પડે હુએ થે મગર યે સબ લાશેં જબલાકે હમરાહીયોંકી થીં. અબુ ઉબેદા રદી૦ને અપને હમરાહીયોંકો ચારોં તરફ મુનતશિર કર દીયા ઓર કહા કે "રૂમી લાશોંકો ભી ગિનતે જાઓ." થોડે અરસે કે બાદ સબ અખટ્ટે હો ગયે તો માલુમ હુઆ કે ખાલિદ રદી૦કે હમરાહીયોંમેંસે સિર્ફ દસ જવાન શાહીદ હુએ હંય ઓર જબલાકે હમરાહી યાને બની ગસ્સાન પાંચ હઝાર મકતુલ પડે હંય. ઇસપર અબુ સુફિયાનને કહા.

" ખાલિદ રદી૦ કે હમરાહી ઝરૂર હંય કે દુશ્મનકે તાઅકુબમેં ગયે હોં." ખાલિદ રદી૦ને કહા.

"નહીં તો વોહ દુશ્મનકે હાથ અસીર હો ગએ હોંગે." અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા.

"દોનોં બાતોંમેંસે એક ઝુરૂર હય ઓર અલ્લાહકા શુક્ર હય કે અસહાબે રસુલે ખુદા સલ૦ કયદમેં હયાત હંય. અગર વોહ કયદ હો ગયે હંય તો હમ ઉનકે છુડાનેકી કોઈ તદબીર કરીંગે."

અબતો સબ ખુશ હુએ ઓર ખાલિદ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંકે કાર નામોંકી તારીફ કરને લગે. અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા કે.

"અય અબા સુલેમાન! તુમને બેશક બડી જવાંમર્દીકા કામ કીયા હય." ખાલિદને કહા.

"મેરે હમરાહીયોંને શુજાઅતકે વોહ જવહર દિખાય હંય કે ઝબાનસે ઉસકા બ્યાં નહીં હો સકતા." અબુ સુફિયાન રદી૦ને કહા કે–

"બેશક આજકા કારનામા ઇસ્લામકી તારીખમેં એક યાદગાર સમઝા જાયગા ઓર આનેવાલી નસલેં ઇસિ વાકેએ કો પઢકર હયરાન હોંગી ઓર અપને આબાવ અજદાદપર ફખ્ર ઓર નાઝ કીયા કરેંગીં. તમામ દુનિયામેં ઇસિ વાકેએકી ધુમ મચેગી ઓર ગયર કોમેં હયરાન ઓર

શશદર હો જાંયગી. આજકા કારનામા બેનઝીર હય ઓર ઉમીદ હય કે બે નઝીર રહેગા." અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા.

"ઇસ બાતકી કોન ખબર લાયગા કે હમારે આદમી દુશ્મનકે તઆકુબમેં ગયે હુંય યા ઉનકે હાથ અસીર હો ગયે હુંય ? કયોં કે જબતક ઉનકી હાલતકા મુઝકો ઈલ્મ નહોગા મુઝે ચેન નહીં આયગા ઓર ઉનકે લવાહેકોંકો નીંદ ન આયગી." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા–

"મેંહી ઇસ તશવીશકા બાઅસ હુઆ હું ઈસ લિયે મેંહી ઉન્કી ખબર લાને જાતા હું." અબુ ઉબેદા રદી૦ અબુ સુફિયાન રદી૦ ઓર દીગર હમરાહિયોંકો સાથ લેકર લશકર ગાહમેં ચલે ગયે. અરબકા શેર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ દુશમનકે કેમ્પકી તરફ રવાના હુઆ અભી વોહ થોડી દૂરહી પહોંચે થે કે ઉનકો સામનેસે સવારોંકી આમદકી આવાઝ સુનાઈ દી. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ અપને કદમોંપર ઠયર ગયે. મઅન સવાર ઇનકે કરીબ પહોંચે. ફઝલ બિન અબ્બાસ રદી૦ ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ ઓર અબદુર રહેમાન બિન અબિબકર રદી૦ ઉનકે આગે થે. ખાલિદ રદી૦ ઉનકો દેખકર બહોત ખુશ હુએ ઓર પુછા. "તુમ કહાં ચલે ગયે થે ? હમ તુમારે લીયે સખ્ત તશવીશમેં થે." ઉનહોંને કહા કે–

"હમ દુશમનકા તઆકુબ કરતે ઓર ઉનકો કતલ

કરતે દુર નિકલ ગયે થે. ઉનકો લશ્કર આહમેં પહોંચાકર વાપિસ આયે હુંય. બિલા શુબહા દુશમનકો સખ્ત શિકસ્ત હુઇ હય ઓર વોહ અયસે ભાગે જા રહેથે, કે ગોયા ભૂત ઉનકે સરપર સવાર થાં. જબ ખાલિદ રદી૦ને ઉનકો શુમાર કીયા તો વોહ પચીસ થે. ઈસપર ખાલિદ રદી૦ને કહા—

“ હમમેસે પાંચ આદમી કયદ હો ગયે હુંય કયોંકે મયદાનમેં સિર્ફ દસ લાશેં હમકો મિલી હુંય ઓર સાઠમેંસે પંદરા ગુમ હુંય ઇસ હિસાબસે પાંચ આદમી દુશ્મનકે હાથ અસીર હુંય. ઓર વોહ રાફેઅ બિન ઉમયરા રદી૦ ઝરરાર બિન અઝવર રદી૦ રબીઆ બિન આમિર રદી૦ આસિમ બિન ઉમર રદી૦ ઓર યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન હુંય. જો પાંચોં સર ગિરોહ ઓર નામી બહાદુર હુંય.” ઈસપર સબ લશ્કર ગાહમેં પહોંચે ઓર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અબુ ઉબેદા રદી૦કો કહા.

“ પેંતાલીસ આદમી તો મોજુદ હુંય. ઓર પાંચનામી શેહ સવાર દુશ્મનકે હાથ અસીર હુંય. ઓર દસ આદમી શહીદ હો ગયે હુંય. મેંને આજ સખ્ત કોશીશ કી કે મુઝે મયદાને જંગમેં શહીદીકા રૂતબા મિલે મગર મેરે નસીબ નહીં હુઇ. વોહ દસ ખુશ નસીબ આદમી થે કે લબે કવસર રસુલે ખુદા સલ૦કી હુઝુરીકા શર્ફ હાસિલ કર રહે હુંય ઓર સુરૂરમેં ઝિંદગી બસર કર રહે હુંય. આપ

ઈજાઝત દેં કે હમ આરામ કરેં ઔર આપ ભી મુતફક્કીર નહોં. ખુદાને ચાહા તો મેં અપને હમરાહીયોંકો દુશ્મનકે પંજેસે છુડા લાઉંગા. રાત તો ખુશી ઔર શુકરાનેમેં બસર કરો ઔર અલ્લાહ તઆલાસે ફઝલકી ઉમીદ રખો."

જબ જબલા હઝીમત ખાકર લશકર ગાહમેં પહોંચા તો માહાનને ઉસકો અપને પાસ બુલાકર પુછા કે "આજકી કેફીયત સુનાવ." જબલાને કહા.

"અય સરદાર! હમારે મુકાબિલેપર સાઠ મુસલમાન જવાંન નિકલે મગર યેહ સાઠ અયસે થે જો તમામ ઈસ્લામી લશકરમેં સર ગિરોહ ઔર મશહુર બહાદુર હુંય. હમને ઉનકા બડી સખ્તીસે મુકાબિલા કીયા. કઈ એક કતલ કીયે ઔર પાંચ અસીર કર લાય. બિલા શુબહા ઉનહોંને બડી જવાંમરદીસે મુકાબિલા કીયા. લેકિન અગર હમ ઉન સાઠોંકો કતલ કર ડાલતે તો ફિર ઇસ્લામી લશકરમેં હમારે મુકાબિલેકા કોઈ આદમી બાકી ન રહેતા. મગર માલુમ હોતા હયં કે ચન્દ આદમી બચ રહે હુંય. કયોંકે વોહ હમારા તઆકુબ કીયે આ રહેથે. અગર તારીકી ન હો જાતી ઔર મુઝકો અપને આદમીયોંકો બાહમ કટ જાનેકા અંદેશા ન હોતા તો હમ ઉન સબકો માર ડાલતે. મગર મજબુરન હમકો વાપિસ લોટના પડા. યેહ પાંચ આદમી જો મેં ગિરફતાર કર લાયા હું બડે નામી શુજા

ઔર સરદાર હંય. ઉનકે ઘોડે ઝખમી હો ગયે થે, ઉનકી તલવારેં ટુટ ગઇંથીં, ઉનકે નેઝે ટુકડે ટુકડે હો ગયે થે. ઇસપર મેરે હમરાહીયોંને ઉનકો ગિરફતાર કર લીયા. બની ગસ્સાનને બડી જવાંમરદીકા કામ કીયા હય ઔર દુશમનોંકો મુતફરરિક કરકે હલાક કીયા. અગર હમ ઉનકા હલકા ન તોડ દેતે તો ઉનપર ગાલિબ આના મુશકિલ થા. કયોં કે પહેલે દો હમલોંમેં ઉન્હોંને હમકો પસપા કર દીયાથા." યે સુનકર **માહાનને** કહા.

"અય જબલા! બની ગસ્સાન કોમ બડી જંગજુ ઔર લડાકી હય. હરકુલ બાદશાહકો તુમપર બડા ભરોસા થા, ઇસી વજેહસે તુમકો લશકરકા મુકદદમતુલ જેશ બનાયા ઇસ ઉમીદપર કે લોહા લોહેકો કાટતા હય મગર આજ સાઠ આદમીયોંને તુમારે સાઠ હઝારકો મયદાનસે ભગા દીયા, ઔર કઇ હઝાર કતલ કીયે. યેહ કયા મુઆમેલા હય મેં હયરાન હું કે જીસ આદમીકો મેં એલચી બનાકર ભેજતા હું વોહ નાકામ વાપિસ આતા હય જીસકો મેં લડને કે લીયે ભેજતા હું વો શિકસ્ત ખાકર વાપિસ આતા હય. મેં બની ગસ્સાન કે લીયે યેહ બાત તારીફકે કાબિલ નહીં સમઝતા કે વોહ દિનભરમેં ઉનકે સાઠ આદમી ભી કતલ ન કર સકે. અફસોસ તુમસે કુચ્છ નહીં હો સકા." જબલાને કહા.

"ઉન સાઠ શેરોંકા મુકાબિલા કરના બની ગસ્સાનકા હી કામ થા અગર ઉનકે બજાએ તુમારા સારા લશકર ઉનકે મુકાબિલ હોતા તો વોહ આધે દિનમેં તુમકો ભગા દેતે ઓર ઉનસે હુગને કતલ કર દેતે." માહાન યેહ સુનકર તયશમેં આ ગયા ઓર કહેને લગા.

"અચ્છા અબ મેં અપની અરમ·ી કોમ લેકર ખુદ મયદાનમેં નિકલુંગા ઓર દેખુંગા કે અરમન તીર અંદાઝોંકે સામને કોન ઠયરઃ સકતા હય ઓર એહલે અરબ કિસ ઘાટ ઉતરતે હુંય."

જબ ઇસ્લામી લશ્કર અપને કેમ્પમેં આરામ કર રહાથા તો અબુ ઉબેદા રદી૦ને ખલીફએસાની કી ખિદમ્તમેં એક ખત લિખકર એક તેઝ રફતાર સવારકે સાથ રવાના કીયા. જીસમેં યેહ ઇતતિલા દી કે—

"હરકુલ બાદશાહને તમામ ઇલાકોંસે ઈમદાદ તલબ કરકે પાંચ લાખ જવાન હમારે મુકાબિલેકે લીયે યરમુકમેં ભેજ દીયે હુંય. ઉનમેં સાઠ હઝાર બની ગસ્સાન હુંય જો જબલા બિન એહમકે માતેહત હુંય. આજ જબલાકે સાઠ હઝાર જવાન મયદાનમેં મુકાબિલેકે લીયે નિકલે. હમમેંસે સિર્ફ સાઠ ઉનકે મુકાબિલેપર ગયે. અલ્લાહ તઆ-લાને હમકો દુશ્મનોંપર ગાલિબ કીયા, ઓર પાંચ હઝાર બની ગસ્સાન મકતુલ હુએ. હમારી તરફસે દસ આદમી

શહીદ હુએ, ઓર પાંચ ગિરફતાર હો ગયે. મેરી દરખાસ્ત હય કે આપ હમારી ઈસિ મુરાઅતકો જો હમને બાહમી મશવિરેકે બઃદ જંગકે લિહાઝસે મસલેહતન કી હય માફ ફરમાવેં ઓર હમારી ઈમિદાદકે લીયે ઓર લશ્કર ઈરસાલ ફરમાવેં. કયોં કે હમારી તેઅદાદ ઈસિવક્ત કુલ ચાલીસ હઝાર હય."

જબ અબદુલ્લા બિન કરત યેહ ખત લેકર મદીને મુન્નવરામેં પહોંચે તો પહેલે રસુલુલ્લાહ સલ૦ કે રોઝે મુબારિકપર જાકર ઝિયારત કી ફિર હઝરત અબુબક્કર સિદ્દીક રદી૦કી કબરપર ફાતેહા પઢા ઓર ઉસકે બાદ ખત લીયે હુએ ખલીફએ સાનીકી ખિદમતમેં હાઝિર હુઆ. હઝરત ઉમરકે પાસ ઉસવકત હઝરત અલી રદી૦, હઝરત અબ્બાસ રદી૦, હઝરત ઉસ્માન રદી૦, હઝરત અબદુર રહેમાન બિન ઓફ રદી૦, ઓર હઝરત તલહા રદી૦ બયઠે હુએ થે. હઝરત ઉમર રદી૦ને ખતકો લેકર ચુપચાપ પઢા. ખત પઢતે હી ઉનકા ચહેરા મુતગઈયર હો ગયા. ઓર ફરમાયા "ઇન્ના લિલ્લાહે વ ઇન્ના ઈલયહે રાજેઉન." ઈસપર હઝરત અલીને કહા.

"અય અમીરૂલ મોમેનીન રદી૦! હમકો ભી ઇસ ખત કે મઝમુનસે આગાહ કરો જીસકે મુતાલયેસે આપકી હાલત ગયર હો ગઈ હય." ઇસપર હઝરત ઉમર રદી૦ને ખત

પઢકર સુનાયા. મુસલમાનોંકી શુજાઅત ઉનકા ઇસ્તિકલાલ ઓર ઉનકી સાબિત કદમી સુનકર સબકા દિલ ભર આયા. ઓર અબદુર રહેમાન બિન ઓફ રદી૦ને નિહાયત મુતઅસસિર હોકર કહા.

"અય અમીરૂલ મોમેનીન! હમકો આપ ઇજાઝત દેં કે હમ અપને ભાઇયોંકી ઈમિદાદકો પહોંચે. ખુદાને ચાહાતો હમારે જાનેસે એહલે ઇસ્લામકે દિલ કવી હો જાઇંગે. ઓર હમ ઉનકે સાથ રંજો રાહતમેં શરીક હોંગે." હઝરત ઉમર રદી૦ યેહ કલામ સુનકર બડે મુતઅસસિર હુએ ઓર અબદુલ્લા બિન કરતકો પુછા.

"અય કરતકે બેટે! રૂમીયોંકે લશકરકા સરદાર કોન હય"! અબદુલ્લાને કહા.

"રૂમી લશકરકે પાંચ સરદાર હંય ઓર હરએક કે માતેહત એક એક લાખ ફોજ હય. એકકા નામ કુવરીર હય ઓર વોહ હરકુલ બાદશાહકા ભાનજા હય, દુસરા દરીહાન હય, તીસરા કનાતીર, ચોથા જરજીર ઓર પાંચવા માહાન અરમનીયાકા બાદશાહ હય ઓર વોહ સારે લશકરકા સિપેહ સાલાર હય. ઇસકા મુકદદમતુલ જેશ જબલા બિન એહમ હય. ઓર ઉસકે માતેહત સાઠ હઝાર બની ગસ્સાન હંય. જીનમેંસે પાંચ હઝાર હમારે

બહાદુરોંને કતલ કર દીયે હંય." યે સુનકર હઝરત ઉમર રદી૦ને ફરમાયા.

"દુશ્મન ચાહતે હંય કે અલ્લાહકે નૂરકો બુઝા દેં. મગર યેહ નૂર તો જહાં મેં રોશન હોગા ચાહે દુશ્મન તંગ હોં યા તુરશ" ફિર આપને હઝરત અલી રદી૦સે પૂછા કે–

"આપ ઇસ અમરમેં કયા મશવિરા દેતે હંય." હઝરત અલી રદી૦ને ફરમાયા.

"આપપર અલ્લાહ તઆલા રહેમત કરે આપકો બશારત હો કે યેહ બડા સખ્ત માઅરિકા મુસલમાનોંકે પેશ આયા હય ઔર અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે મોમિનોંકે ઈમાન ઔર સિદકકી આઝમાયશ આઈ હય. અલ્લાહ તઆલા અપને બંદોંકે કામોંકો દેખેગા. જો શખ્સ ઈસ માઅરિકેમેં સબર કરેગા ઔર અલ્લાહપર કામિલ ઈમાન ઔર ભરોસા રખેગા વોહ અજરે અઝીમકા મુસ્તહક હોગા. ઔર જો શખ્સ પીઠ ફેરેગા વોહ ઝલીલ હોગા. યેહ બડે ફિતનેકા મકામ હય ઔર બડી હલાકત હોગી." હઝરત અબ્બાસ રદી૦ને પૂછા કે–

"અય મેરે ભાઇકે બેટે યેહ હલાકત કિસ ફરીકપર હોગી." હઝરત અલી રદી૦ને ફરમાયા.

"અય મેરે ચચા! યેહ હલાકત ઉસ ફરીકપર આયગી

જો ઇસ્લામકે દુશ્મન હંય ઓર અલ્લાહકે નૂરકો બુઝાનેપર આમાદા હંય. ઇસ્લામકો અલ્લાહ તઆલા ગાલિબ કરેગા. ઓર દુનિયાકે સામને યેહ વાકેઆ એક મોઅજિઝા હોગા. અય અમીરૂલ મોમીનીન! અબુ ઉબેદા રદી૦કો લિખો કે અંજામ નેકોકારોંકા હય, સબર ઓર ઇસતિકલાલ કે સાથ દુશ્મનોંકા મુકાબિલા કરતે રહેં. ઓર અલ્લાહ તઆલાપર કામિલ ઇમાન ઓર ભરોસા રખેં. અલ્લાહ તઆલા ઉનકો જુરૂર ફતેહ દેગા." ઇસપર હઝરત ઉમર રદી૦ને અબુ ઉબેદા રદી૦ કો ખત લિખા કે–

"તુમારા ખત પહોંચા તુમારી જુરાઅત ઓર હિંમત પર આફરીન હય. મગર યાદ રખો કે ફતેહ અલ્લાહકે હાથમેં હય જીસકો ચાહતા હય ફતેહ દેતા હય, ઓર જીસકો ચાહતા હય શિકસ્ત દેતા હય. તુમારે હયરત અંગેઝ કારનામે મેહેઝ ઇલાહી તાઇદ હય ઓર આયંદાભી અલ્લાહ તઆલાપર ભરોસા રખના. કુમક તુમકો અનકરીબ ભેજી જાયગી. મગર ફતેહ કસરતસે નહીં હોતી બલકે અલ્લાહ તઆલાકી તાઇદસે હોતી હે. અલ્લાહ તઆલાહી કલીલ જમાઅતકો કસીર દુશ્મનોંપર ફતેહ દેતા હય. અલ્લાહ તઆલાકે ભરોસેપર દુશ્મનોંકે મુકાબિલ સાબિત કદમી કે સાથ ડટે રહો. દુશ્મનકી કસરતકો મુતલક ખ્યાલમેં ન લાઓ. સિર્ફ અલ્લાહ તઆલાકા અપને દિલમેં ડર રખો.

તમામ મુસલમાનોંકો તાકીદ કરો કે વોહ સબર ઓર સાબિત કદમીકો પેશેનઝર રખેં. અલ્લાહ તઆલા તુમકો ગાલિબ કરેગા. યેહ માઅરિકા તુમારે સામને એક આઝમાયશ હય. જો શખ્સ ઇસ આઝમાયશમેં પૂરા ઉતરેગા વોહ અલ્લાહ તઆલા ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦કી રઝામંદી હાસિલ કરેગા મેં ફિર તુમકો નસીહત કરતા હું કે તકવાકો અપના ઉસુલ રખો ઓર લેહઝા ભરકે લીયે ભી ઉસકો ફરામોશ ન કરો ઇસીપર તુમારી કામયાબી મુનહસિર હય." યેહ ખત લિખકર હઝરત ઉમર રદી૦ને અબદુલ્લા બિન કરત રદી૦કે હવાલે કીયા. ઓર ફરમાયા કે જલ્દ લશ્કરે ઇસ્લામમેં પહોંચો. અબદુલ્લા રદી૦ને કહા કે "આપને કોઈ લશ્કર મેરે સાથ નહીં કીયા અગર મેં તનહા પહોચુંગા તો મુસલમાન માયુસ હોંગે." હઝરત ઉમર રદી૦ને ફરમાયા.

"કુમક અનકરીબ ઇરસાલ હોગી. તુમ ખત લે જાઓ તાકે ખત પઢકર મુસલમાનોંકો તકવીયત હાસિલ હો. તમામ મુસલમાનોંકો મેરા સલામ દેના ઓર કહેના કે સિદક દિલસે લડાઇ કરો. દુશ્મનોંપર શિદદત કરો, શેરોંકી તરાહ હમલા કરો ઓર અલ્લાહ તઆલાકો રાઝી કરો." અબદુલ્લા બિનં કરતને કહા.

"આપ હમ સબકે લીયે દુઆ કરેં." હઝરત

ઉમ્મર રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંને હાથ ઉઠાય ઓર અલ્લાહ તઆલા સે ઇસ્લામી લશ્કરકે લીયે નુસરત ઓર તાઇદકી દુઆ માંગી. ઈસપર અબદુલ્લાહ બિન કરત રદી૦ કે દિલકો તસકીન હુઈ ઓર વોહ યરમુકકી તરફ રવાના હુએ. જબ અબદુલ્લાહ બિન કરત રદી૦ યરમુકકી તરફ રવાના હુએ તો હઝરત ઉમર રદી૦ને સાત હઝાર જવાન યમન, હઝરમુત ઓર મકકેસે અબુ ઉબેદા રદી૦કી કુમક કે લીયે રવાના કીયે ઓર ઉનકો તાકીદ કી કે બહોત જલ્દ મયદાને જંગમે પહોંચ જાયેં.

જંગે યરમુકકી દુસરી સુબેહકો માહાનને જબલાકો કહેલા ભેજા કે " મુસલમાન કેદી હમરાહ લેકર આવ " જબલા મુસલમાન કેદીયોંકો માહાન કે રૂબરૂ લે ગયા માહાનને ઉનકો એક નઝર દેખકર કહા કે " ઈનકો હવાલાત મેં રખો જબ તકકે મેં ઉનકો કતલકા હુકમ ન દું." ફિર ઉસને જબલાસે પૂછા.

" યેહ કેદી તો કમઝોર ઓર ઝઈફ દિખાઇ દેતે હુંય." જબલાને કહા.

" વોહ દેખને મેં કમઝોર લાગિર હુંય. મગર મયદાને જંગમેં શેરકી તરાહ ગરજતે હુંય. યેહ પાંચો ઇસ્લામી લશ્કરકે સરદાર હુંય. ઈનકે હમરાહીયોંકો હમને કતલ કીયા મગર એક સરદાર ઝુરૂર હમારે હાથસે બચ

રહા હય ઓર વોહ ઇન સબમેં દિલેર હય." માહાનને પૂછા "વોહ કોન હય?" જબલાને કહા.

"વોહ ખાલિદ બિન વલીદ રઝી૦ હય. જીસને તદમર હુરાન, બસરા ઓર દમિશ્ક વગેયરા કો ફતેહ કીયા હય. જીસને અજનાદીનમેં રૂમી લશકરકો શિકસ્ત દી, જીસને હાકિમે કનસરીનકો હમારે લશ્કરોંકે રૂબરૂ કતલ કરડાલા. એહલે અરબમેં અગર કોઇ બહાદુર હય તો બસ વોહી હય ઈસીકે બાઅસ બાકી સરદારભી શુજાઅતસે લડતે હંય. અગર વોહ મારા જાતા તો લશ્કરે ઈસ્લામ એક મિનિટ ભી મુકાબિલેપર ન ઠયર સકતા." માહાનને કહા.

"ઉસકો કીસી તદબીરસે કયોં ન કતલ કરદે. અગર એક શખ્સકી ઝાતપર હમારી ફતેહ વ શિકસ્તકા હસર હય તો ઉસકે સાથ કોઇ ફરેબ કરેં." જબલાને કહા.

"ફરેબ યોં ચલ સકતા હય કે ઉસકો યહાં બુલાકર ગિરફતાર કરલેં." માહાનને કહા.

"વોહ કયોં હમારે પાસ આયગા?" જબલાને કહા.

"ઈનકે હમરાહી હમારે હાથ ગિરફતાર હંય. ઇસ્લામી સરદાર ઈનકી રિહાઇકે લિયે ઝુરૂર મુતરદદ હોંગે. બહેતર હય કે કિસી આદમીકો ઇસ્લામી કેમ્પમેં ભેજો. જો યેહ પયગામ દે કે માહાન ખાલિદ બિન વલીદ રઝી૦કે સાથ

મુસલમાન કેદીયોંકે બારેમેં ગુફતુગુ કરના ચાહતા હય. અગર સુલેહકી તજવીઝ બાહમ કરાર પાયગી તો મુસલમાન કેદીયોંકો રહા કર દીયા જાયગા. જબ એહલે ઈસ્લામ યેહ પયગામ સુનીંગે તો ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો ફિલફોર ભેજ દેંગે. જબ વોહ તુમારે પાસ આયગા તો હમ ઉસકો ગિરફતાર કરલેંગે ઓર પાંચોં કેદીયોંકે હમરાહ ઉસકોભી કતલ કરડાલીંગે. મગર ઈસમેં બદનામી ઝુરૂર હોગી ઓર તુમારે નામપર ધબ્બા આયદ હોગા.” માહાનને કહા.

“ અગર ઈસતરાહ એહલે ઈસ્લામકો શિકસ્ત હોતી હય ઓર યેહ બલા હમેશાકે લીયે હમારે મુલ્કમેંસે દફે હોતી હય તો બદનામીકા કયા ખોફ હય. શાહ હરકુલ સુનકર બડા ખુશ હોગા ઓર હમારી ઇઝઝત અફ્ઝાઈ કરેગા.” જબલાને કહા.

“ અગર બદનામીકા ખોફ નહીં તો ઈસ તજવીઝ કો જલ્દી અમલમેં લાઓ.” માહાનને ફિલફોર એક એલચીકો ઈસ્લામી કેમ્પમેં ભેજા. જીસને અબુ ઉબેદા રદી૦કે પાસ હાઝિર હોકર માહાનકા પયગામ દીયા. અબુ ઉબેદા રદી૦ પહેલેહી ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે સાથ યેહી મશવિરા કર રહેથે, કે કેદીયોંકો છુડાનેકી કયા તદબીર કરની ચાહીએ. અબ માહાનકા પયગામ સુનકર ખાલિદ

બિન વલીદ રદી૦ ખુશ હુએ ઓર કહેને લગે કે "મેં જાને કો તૈયાર હું." યે સુનકર અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા.

"તનહા મત જાઓ, એહતીયાતન એકસો સવાર હમરાહ લે જાઓ. મુમકિન હય કે દુશ્મન તુમારે સાથ દગા કરેં." ઈસપર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ એકસો મુસ્સલ્લાહ સવાર હમરાહ લેકર રૂમી કેમ્પકી તરફ ગયે. જબ જબલાકે કેમ્પમેં પહોંચે તો જબલાને હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ જો સબસે આગે થે ઉનસે પૂછા કે "તુમ કયોં આયે હો ?" ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને ઇસકે જવાબમે કહા.

"હમ માહાનકો મિલને આયે હુંય." જબલાને કહા.

"માહાનને તો સિર્ફ તુમકો બુલાયા થા યેહ સવાર તુમ હમરાહ કયોં લાયે હો ?" ખાલિદ રદી૦ને કહા.

"મેં ઈસ લીયે ઇન સવારોંકો લાયા હું કે અગર કોઈ મસલા માહાન મેરે સામને પેશ કરે તો મેં અપને હમરાહીયોંસે મશવિરા કરલું. કયોં કે હમ બાહમી મશવિરે કે બગેર કોઇ કામ નહીં કરતે." જબલાને કહા.

"તુમ ઇસી જગે ઠયરે રહો. મેં પહેલે માહાનસે દરયાફત કર આઉં." જબલા ગભરાયા હુઆ માહાનકે પાસ ગયા ઓર કહા કે–

" ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ તો આયા હય. મગર ઉસકે હમરાહ એકસો સવાર હંય." માહાનને કહા.

" વોહ બડા હોશિયાર આદમી હય મગર મુઝાયકા કયા હય એકસો કયા ઓર ભી એકસો સહી. જબ હમારે કેમ્પકે અંદર આ જાઈંગે તો ફિર કહાં નિકલ સકીંગે. અચ્છા હય કે હમ સબકો ગિરફતાર કરલેં. જીતને મુસલમાન હમારે હાથ આ જાયેં ઈતનાહી બહેતર હય." જબલા વાપિસ ગયા ઓર ખાલિદ બિન વલીદકો કહા–

" માહાન તુમકો મિલનેકે લીયે તૈયાર હય." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ સો સવારોંકે સાથ આગે બઢે ઓર માહાનકે ખેમેકે સામને ઘોડેંસે ઉતરે. એક રૂમી અફસરને ઇનકો કહા કે " હથિયાર મુઝે દેદો ઓર ખેમેંમે ચલે જાઓ" ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા " હમ હથિયાર હરગિઝ નહિ દેંગે. અગર માહાનકો ખોફ હય તો ખેમેસે બાહર નિકલકર હમસે ગુફતુગુ કરે." રૂમી અફસરને માહાનકો ઈતતિલા દી, માહાનને કહા " મુઝાયકા નહીં ઉનકો હથિયારોં સમેત આને દો"

બાબ ૩૦

જંગે યરમુકકા દુસરા દિન.

માહાનને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંકો બડી ઈઝઝતકે સાથ અપને ખેમેમેં બિઠાયા. ઓર મામુલી મિઝાજ પુરસી કે બાદ કહા કે "અય સરદારે અરબી! મેંને તુમકો તનહા બુલાયાથા ઇસલીયે કે તુમારે સાથ સુલેહકે બારેમેં ગુફતુગુ કરૂં. મગર તુમ નાહક ઇતને આદમી હમરાહ લે આયે?" ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા.

"મેં ઉનકો હમરાહ ઇસલીયે લાયા હું કે ઈનકે સાથ હર બાતમેં મશાવિરા કરલું." માહાનને કહા.

"તુમ અરબી લશ્કરમેં એક સરદાર હો ઓર બડે દાનિશમંદ માલુમ હોતે હો. તુમે મશાવિરેકી કયા ઝુરૂરત હય. તુમ બતોરે ખુદ સબ કુચ્છ કર સકતે હો." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા.

"હમકો અપને ખુદા ઓર રસુલે અકરમ સલ૦કા હુકમ હય કે હરબાતમેં બાહમ મશવિરા કર લીયા કરો. હમારે ખલિફા રદી૦ને ભી હમકો સખ્ત તાકીદ કી હુઇ હય

કે બાહુમી મશવિરેકે બગેર કોઈ કામ મત કરો.” માહાનને કહા કે–

“ સરદાર આપસમેં મશવિરા કીયા કરતે હુંય મગર આમ સિપાહીયોંકો મશવિરેમેં કોઈ શરીક નહીં કરતા.” ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા.

“ હમમેં કોઇ આમ સિપાહી નહીં. સબ સરદાર હુંય ઓર સબકા મશવિરા લેના ઝુરૂરી હય. હમારા ખલીફા રદી૦ ભી આમ રાયસે મુનતખિબ હોતા હય ઓર વોહ ઉસી વકત તક ખલીફા રેહ સકતા હય, જબતક કે વોહ એહકામે ખુદા ઓર રસુલે અકરમ સલ૦કી પયરવી કરતા રહે, ઓર હમ સબસે ઝિયાદા મુતતકી ઓર પરહેઝગાર હો. હમ એક દુસરેકો ઈઝઝતકી નિઘાસે દેખતે હુંય કીસીકો અદના નહીં સમઝતે ઈસલીયે મેંને મુનાસિબ સમઝાકે ઈન લોગોંકો હમરાહ લાઉં. તાંકે ઝુરૂરતપર ઉનસે મશવિરા લે લું. દુવમમેં ઉનલોગોંકો એહતિયાતન ભી સાથ લાયા હું. કયોંકે યેહ કેમ્પ દુશ્મનોંકા હય ઓર દુશ્મનસે હરવકત ચોકન્ના રહેના ઝુરૂરી હય. અબ તુમ મતલબકી બાત કરો.” માહાનને કહા.

“ મેંને તુમકો સુલેહકે લીયે બુલાયા હય. ઇસસે પહેલે મેંને બાદશાહે હરકુલકા પયગામ તુમકો પહોંચાયા

થા જીસકો તુમને મંઝુર નહીં કીયા. મેં ઈસપર અપની તરફસે ઔર ઝિયાદતી કરતા હું. યાની એક સો દીનાર તુમારે સિપેહ સાલારકો, ઔર દસ હઝાર દીનાર તુમારે ખલીફાકો દેતા હું. ઇસકે સિવા તુમારે પાંચ હમરાહી જો હમારી કયદમેં હંય રહા કર દીયે જાઇંગે, ઔર મેં તુમકો અપના ભાઈ બના લુંગા.” ખાલિદ રદી૦ને કહા.

“હમ સુલેહકી જો શરતેં પેશ કર ચુકે હંય ઉસમેં કમી બેશીકા કોઈ ઈખ્ત્યાર હમકો નહીં. અગર તુમ મેરે ભાઇ બનના ચાહતે હો, તો સિદક દિલસે ઈસલામ કુબુલ કરલો. અગર ઇસ્લામ લાનેકે બગયર સુલેહ ચાહતે હો, તો હમારી હિફાઝતમેં આ જાઓ. ઈસકે સિવા તીસરી બાત નહીં હો સકતી.” માહાનને કહા.

“તુમ દાનિશમંદ આદમી હો કયોં અપના નફા નુકસાન નહિં સોચતે. દેખો તો સહી કે રૂમકે બાદશાહોંને એહલે અરબપર કિસકદર મહેરબાનીયાં કી હંય. તુમારે કબીલે આવારા વ સરગરદાં નંગે ભૂકે હમારે ઇલાકેમેં આતે રહે ઔર હમને ઉન્કો જગે દી. વોહ હમારે ઈલાકોં મેં આબાદ હુએ ઔર આસુદા હાલ હો ગયે. ઝુલસતે રેગીસ્તાનોંકે બજાયે વોહ શાદાબ ઝમીનોંકે માલિક બન ગયે. હમને કભી ઉન્કો રદ નહીં કીયા. હમેશા ઉન્કો પનાહ દેતે રહે. લેકિન તુમ ઉન્કે ભાઇ તલવાર ઔર નેઝે

લેકર હમપર હમલા આવર હુએ, હમારે શહેર ફતેહ કર લીયે ઓર હમારી દોલત છીનલી. અબ ભી હમ તુમકો ઇઝ્ઝત કે સાથ રૂખસત કરતે હંય લેકિન તુમ ખ્યાલમેં નહીં લાતે. દેખો લડાઇકા અંજામ તુમારે હકમેં અચ્છા નહીં હોગા, ઓર તુમ હલાક હો જાઓગે. યા રેગિસ્તાનોંકી તરફ ભગા દીયે જાઓગે ઓર તુમારા બુરા હાલ હો જાયગા. ” ખાલિદ રદી૦ને કહા.

“ ઝિયાદતી તુમારી તરફસે હુઈ હય. હમને તુમારા મુકાબિલા કિયા ઓર શમશીરકે ઝોરસે તુમકો મગલુબ કીયા. જો કુચ્છ હમને લીયા હય વોહ આઇને જંગકે બ મુજબ અપના હક સમઝકર લીયા હય. હમને કોઈ ઝિયાદતી નહીં કી. જીન્હોંને અમાન માંગી ઉનકો અમાન દી. જીન્હોંને સુલેહકી ઉનસે હમને સુલેહ કી. જો લડાઇપર આમાદા હુએ ઉનકે સાથ મરદાનાવાર મુકાબિલા કીયા. હમને જંગકે કાયદે કી ખિલાફ વરઝી નહીં કી. કિસી જગે એહેદ શિકની નહીં કી. હાં તુમારી તરફસે એહેદ શિકની હોતી રહી. હમ ઇલઝામસે બિલકુલ બરી હંય. કલ તુમ લડાઇપર નિકલે તો હમને લડાઇ કી. આજ તુમને સુલેહકે લીયે બુલાયા તો હમ હાઝિર હો ગએ. ” માહાનને કહા.

“ તુમારી ખ્વાહિશ હરગિઝ સુલેહકી નહીં. તુમ અપની ઝિદપર અડે હુએ હો ઓર વોહી શરતેં બારબાર

પેશ કરતે હો. મેં આરમીનીયેકા બાદશાહ હું. હરકુલ બાદશાહ મેરે જયસે કઇ એક બાદશાહોંપર શાહેનશાહ હય વોહ બડા આલી રૂતબા ઓર ઝીશાન કયસર હય. તુમ ઉસકો ઓર મુજકો ઇસ્લામ ઓર જઝીયા કુબુલ કરનેપર મજબૂર કરતે હો. તુમારી અકલ કહાં ગઈ હય. જો શાહેનશાહ ચશ્મે ઝદનમેં પાંચ લાખ ફોજ મુકાબિલેકે લિયે ભેજ સકતા હય વોહ તુમારી ગીડર ભપકીયોંમેં કબ આ સકતા હય. કોઈ શુબ્હા નહીં કે મોત તુમારે સરપર સવાર હય ઓર તુમ હલાક હોનેકે સઝાવાર હો. મેં ઉમીદ નહીં કરતા કે અગર તુમ લડાઈપર આમાદા રહે તો ઈસ મયદાનસે જીતેજી વાપિસ ફિરોગે. મોત તુમકો ઇસ તરફ઼ ઘેર કર લે આઈ હય. અગર તુમ સુલેહ નહીં કરોગે તો મેં અભી મુસલમાન કયદીયોંકો બુલાકર તુમારે સામને કતલ કરૂંગા.” ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા–

“ તુમ હમકો મોતસે કયોં ડરાતે હો ? મુસલમાન કયદીયોંકી યે અયેન તમન્ના હય ઓર મેરીભી યેહ ખ્વાહીશ હય. હમ મોતકા ડર મુતલક નહીં રખતે. હમ મોતકો તુમારી તરેહ મોત નહીં ખ્યાલ કરતે. હમ મોતકો ઝિંદગી સમઝતે હંય. હમ તુમારી કસરતકી કોઈ પરવા નહીં કરતે. બલકે મુઝકો તો યે દિખાઇ દે રહા હય કે તુમારા તમામ લશ્કર કુચ્છ કતલ હો ગયા હય કુચ્છ ભાગ

નિકલા હય ઓર તુમ હમારે પંજેમેં ગિરફ્તાર હો ગયે હો. તુમારે ગલેમેં રસ્સી ડાલકર હમ અપને ખલીફા રદી૦ કે રૂબરૂ લે ગયે હુંય. ઓર ખલીફએ સાની રદી૦કે હુકમસે તુમારી ગરદન મારી ગઈ હય.”

યે તુરકી બ તુરકી જવાબ સુનકર માહાન તયશમેં આ ગયા. ઉસકે મુહાફિઝ સિપાહીયોંને જો ખયમેંમે મોજુદ થે તલવારોંપર હાથ રખ લિયા ફોરન ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે તેવર બિગડે. વો એક જસ્ત કરકે માહાનકે તખ્ત પર ચઢ ગયે. ઓર તલવાર ખીંચલી. ખાલિદ રદી૦કે હમરાહીયોંને ભી તલવારેં ખીંચકર તખ્તકે ગિરદ હલકા બાંધ લીયા. ખાલિદ રદી૦ને પુકારકર કહા.

“અગર રૂમી સિપાહી એક ઇંચભી આગે બઢે તો મેં માહાનકા કામ તમામ કરદુંગા ખાહ હમ સબકે સબ ઇસ ખયમે કે અંદર હી કતલ કયોં ન હો જાયેં.” માહાનકા રંગ ફક હો ગયા. ઉસકે સિપાહી સેહેમ ગયે ઓર ખાલિદ રદી૦કી કુરતી ઓર જુરાઅત દેખકર શશદર રહે ગયે. માહાનને અપને આપકો યે બલામેં ગિરફ્તાર દેખા તો ખાલિદ રદી૦કો કહા.

“તુમારી સખ્ત કલામીસે મુજકો ગુસ્સા આ ગયા થા વરના તુમકો અઝીયત પહોંચાનેકા મેરા ઈરાદા ન થા. તુમ

તલવારેં ન્યામમેં કરલો ઓર અપની જગેપર બયઠ જાઓ." ખાલિદ રદી૦ને કહા.

"હમ તલવારેં ન્યામ ન કરીંગે જબતક મુસલમાન કયદીયોંકો આઝાદ કરકે ઓર ઉન્કો હથિઆર ઓર ઘોડે દેકર તુમ હમારે હમરાહ ન કરદો." **માહાનકો** અપની જાનકી ફિકર પડી હુઈથી. ઉસને ફિલફોર હુકમ દીયા કે "મુસલમાન કયદીયોંકો રહા કરકે લેઆઓ." ફિલફોર મુસલમાન કયદી રહા કર દીયે ગયે ઓર વોહ મુસલ્લાહ હોકર અપને હમરાહીયોંમેં આ મિલે. ખાલિદ બીન વલીદ રદી૦ને કહા.

"હમારે સાથ હલફિયા એહેદ કરો કે ખયમેસે બાહેર હમારા કોઈ મઝાહમ ન હોગા. વર ન હમ તુમારા મુહાસરા નહીં છોડીંગે." **માહાનને** જબલાકે સાથ તજવીઝ તો ચેડ્ડી કી હુઈથી કે "જબ ખાલિદ રદી૦ ઓર ઉસકે હમરાહી ખયમે સે બાહાર નિકલેં તો ઉનકો ઘેર લિયે જાંય." મગર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કી જુરાઅતસે વોહ ખુદ ઘિર ગયાથા ઓર ઉસકો અપની જાનકે લાલે પડે હુએ થે ઇસને હલફીયા એહેદ કીયા ઓર જબલાકો બુલાકર કહા કે.

"ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંકો

બ હિફાઝત કેમ્પકે બાહેર છોડ આયે." જબલાને દાંત પીસે મગર અબ કયા હો સકતાથા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ અપને હમરાહીયોંકે સાથ ખુશી કે નાઅરે બલંદ કરતે હુએ સહી વ સાલીમ અપને કેમ્પમેં પહોંચ ગયે. લશકરે ઈસ્લામને મુસલમાન અસીરોંકો ખાલિદ બીન વલીદ રદી૦કે હમરાહ દેખા તો બહોતહી ખુશ હુએ ઓર અલ્લાહો અકબરકે નાઅરે ઝોર શોરકે સાથ બલંદ કીયે. અબુ ઉબેદા રદી૦ અલ્લાહ તઆલાકા શુકરીયા બજા લાયે ઓર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે હકમેં દુઆએ ખેર કી. ફિર ખાલિદ રદી૦સે પૂછા કે–.

"અય અબા સુલેમાન! કયા ફેસલા કર આયે હો." ખાલિદ રદી૦ને કહા કે–

"હમારી શરતોંકો વોહ મંઝુર નહીં કરતે ઓર હમને ઉનકી મંઝુર નહી કીં. લડાઈ કે સિવા કોઇ ચારા નહીં." ઉસદિન લડાઈ બંધ રહી ઓર બની ગસ્સાન મયદાનસે અપને મકતુલોંકો ઉઠાકર દફન કરતે રહે. અબુ ઉબેદા રદી૦ને અપને લશ્કરીયોંકો શામકી નમાઝકે બાદ ઈત્તિલા દી કે "કલ લડાઈ ફિર શુરૂ હોગી. પહેલી લડાઇમેં હમકો અલ્લાહ તઆલાને ફતેહ દી હય ઓર દુશ્મનોંકે દિલોમેં હમારી હયબત ડાલ દી હય. કલ તુમ બડે સબર ઓર સાબિત કદમીસે મુકાબિલા કરના, મયદાને જંગસે મુંહ

ન મોડના બલ્કે મોતકા આગે બઢકર ઇસતિકબાલ કરના ઓર ઈસબાતકો બખુબી યાદ રખના કે સઆદતે દારૈન વોહી હાસિલ કરેગા જો કલ અલ્લાહ ઓર રસુલ સલ્૦કો રાઝી કરેગા." અબુ ઉબેદા રદી૦કે બાદ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા.

"અય મેરે ભાઇયો! દુશ્મનોંકી કસરતકા ખ્યાલ ન કરના મેં આજ ઉનકે લશ્કરમેં ગયા થા. બેશક વોહ તેઅદાદમેં બોહોત હેં. મગર હિમતેં તોડે હુએ ઓર હવસલા હારે હુએ હંય. અગર તુમ સાબિત કદમ રહોગે, તો અલ્લાહ તઆલા તુમકો ગાલિબ કરેગા. આજ રાતકો અલ્લાહસે સબર ઓર નુસરતકી દુઆ માંગતે રહેના." જબ સુબેહ હુઈ તો અબુ ઉબેદા રદી૦ને નમાઝસે ફેરાગત પાકર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦સે કહા—

"અય અબા સુલેમાન! મેંને તુમકો ઈસ લશ્કરપર સરદાર મુકર્રર કીયા. તુમ સફેં દુરૂસ્ત કરો ઓર જીસકો ચાહો મયમના મયસરાપર સરદાર મુકર્રર કરો ઓર અપની તદબીરસે લશકરકો આરાસ્તા કરો." ફિર સબ લશકરીયોંકો હુકમ દીયા કે "જો કુચ્છ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ હુકમ કરેં ઉસકી દિલો જાનસે તાઅમીલ કરના ઓર ઉનકે હુકમકે ખિલાફ કુચ્છ ન કરના." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને એક કાબિલ જનરેલકી તરાહ લશકરે ઈસ્લામકો

આરાસ્તા કીયા ઓર મયમના મયસરાપર ચીદાહ ચીદાહ સરદાર મુકરર કીયે. ઉધર બાહાનને ભી અપના લશકર મયદાનમેં નિકાલા ઓર ઉસકી તીસ સફેં એક દુસરેકે પીછે ખડી કીં. જબ દોનોં લશકર આરાસ્તા હોકર મુકાબિલ હુએ તો રૂમી લશકરમેંસે એક રૂમી પહેલવાન મયદાનમેં નિકલા ઓર હરીફકો તલબ કીયા. લશકરે ઇસ્લામસે રૂમાસ હાકિમે બસરા જો ફતેહ બસરાકે બાદ મુસલમાન હોકર લશકરે ઇસ્લામમેં મિલ ગયાથા વોહ મુકાબિલેકે લિયે નિકલા. રૂમાસને રૂમી પહેલવાનકો રૂમી ઝબાનમેં મુખાતિબ કીયા. ઇસપર રૂમી પહેલવાનને ઉસકો મલામત કી કે "તુ રૂમી નસલકા આદમી હોકર કયોં મુસલમાન હો ગયા ?" ઇસકે જવાબમે રૂમાસને કહા કે–

"મયને ઇસ્લામકો અચ્છા દીન પાયા, મેરા દિલ ઉસકી અઝમતકા કાયલ હો ગયા ઓર મેં સિદક દિલસે મુસલમાન હો ગયા. વાકેઈ એહલે અરબ રાસ્તીપર હુંય ઓર તુમ લોગ ખતાપર હો." રૂમી પહેલવાનને કહા–

"મેં એહલે અરબકે દીનકો નિહાયત ઝબૂન સમઝતા હું." રૂમાસને કહા.

"તૂ ગુમરાહ હય." ઉસપર રૂમી પહેલવાનને રૂમાસ પર હમલા કીયા, રૂમાસને ઉસકા વાર હોસલેસે સંભાલા.

કુચ્છ દેરતક બરાબર વાર પડતે રહે ઓર દોનોં લશકર ઉનકે કરતબ દેખકર ખુશ હોતે રહે. આખિર રૂમી પહેલ-વાનને સુબુક દસ્તી કરકે રૂમાસપર એક સખ્તવાર કીયા ઓર રૂમાસકો ઝખમી કીયા રૂમાસ ઝખમી હોકર ઘોડા દોડાકર વાપિસ આ ગયા ઓર ઇસકા ઝખમ દોકર બાંધા ગયા. રૂમી પહેલવાન મયદાનમે શેરકી તરાહ ગરજને લગા ઇસ્લામી લશકરસે મયસરા બિન મસરૂક મયદાનમેં નિકલા મગર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને ઉસકો રોક લિયા ઓર કહા કે–

" રૂમી પહેલવાનકે સાથ લડાઈ કરનેકે બનિસબત અપની જગેપર ઠયરના ઝિયાદા ઝુરૂરી હય. " ઇસપર આમિર બિન કફીલ રદી૦ નિકલા ઉસકો ભી ખાલિદ રદી૦ ને રોક લીયા ઓર કહા.

" તુમ કમસિન હો ઓર રૂમી પહેલવાન બડા આઝમુદા કાર હય. તુમ ઉસસે અહોદાબરા નહી હો સકોગે" આમિર બિન કફીલ રદી૦ને કહા કે.

" અય સરદાર તુમને ઇસ રૂમી પહેલવાનકી બડી વકઅત બઢા દી હય ઓર હમારે દિલોંમે ઉસકા ખોફ ડાલ દીયા હય. " ખાલિદ રદી૦ને કહા.

" મેંને ઉસકી લડાઇકા ઢંગ દેખ લીયા હય વોહ

હમારે એક પહેલવાનપર ગાલિબ આ ચુકા હય. મેં નહીં પસંદ કરતા કે હમારે દુસરે આદમીપર ભી વોહ ગાલિબ આ જાય. ઇસતરાહ રૂમીયોંકા હોસલા બઢ જાયગા. તુમ અપની જગેપર ખડે રહો.” ઇસકે બાદ હરસ બિન અબદુલ્લાહ રદી૦ નિકલા ખાલિદ રદી૦ને ઉસકો કહા કે “બેશક તુમ મઝબુત આદમી હો. મગર યેહ બતાવકે ઇસસે પહેલે ભી તુમને તનહા કીસી પહેલવાનકા મુકાબિલા કીયા હય!” હરસ રદી૦ને કહા “નહીં.” ખાલિદને કહા, “તુમ મુકાબિલેપર ન જાઓ.” ઇસપર કયસ બિન હુબયરા રદી૦ મયદાનમેં નિકલા ઓર ખાલિદ રદી૦સે ઈજઝા માંગી. ખાલિદ રદી૦ને કહા.

“બેશક તુમ રૂમી પહેલવાનકે બરાબર હો. બિસમિલ્લાહ મુકાબિલેપર જાઓ. મગર હોશિયાર રહેના. કયોંકે રૂમી પહેલવાન જંગકે ફનમે પુરા માહિર માલુમ હોતા હય” રૂમી પહેલવાનને લલકારકર આસમાન સરપે ઉઠાયા હુઆ થા કે કુયસ ઉસકે મુકાબિલ હુઆ. પહેલે તો નેઝા બાઝી હુઈ ઓર કુયસને અચ્છે કરતબ દિખાય. રૂમી પહેલવાનભી નેઝા બાઝીમે ઉસ્તાદ થા. નેઝા બાઝીમેં દોનોં બરાબર થે. ફિર નેઝે ફેંકકર દોનોંને તલવારે ખીંચ લીં. કુયસ રદી૦ને બડે ઝોરસે તલવારકા વાર કીયા રૂમીને તલવારકા વાર ઢાલપર સંભાલા. મગર તલવાર ઢાલકો કાટકર રૂમીકી

ખોદપર પડી ઓર ખોદપર પડતેહી દો ટુકડે હો ગઈ. રૂમી કો કુચ્છ આસેબ ન આયા ઓર ઉસને કુયસકો બે હથિયાર પાકર ઉસપર હમલા કીયા મગર કુયસ રદી૦ આખ઼ન ઘોડા ફેરકર મયદાનસે નિકલ ગયા. જબ અપને લશ્કરકે કરીબ પહોંચા તો ઉસકે દિલને ઉસકો મલામત કી ઓર કહા કે " કુયસ તું કયું મયદાન છોડ આયા હય? મોત કયા શે હય કે તૂ ઉસસે ડર ગયા." યેહ ખયાલકા આના હી થા કે કુયસને ફિર ઘોરેકા રૂખ મયદાનકી તરફ કર લીયા. ઓર છોટી ખંજર કમરસે નિકાલ લી. માઅન ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને પુકારકર કહા.

" કયસ વાપિસ આ જાઓ." કુયસને બલંદ આવાઝસે કહા.

" કયા તુમ મેરી ઝિંદગીમેં કોઇ ઘડી બઢા યા ઘટા સકતે હો?" ખાલિદ રદી૦ને કહા.

" નહીં." યેહ સુનકર કુયસ રદી૦ને મયદાનકી તરફ મુંહ કર લીયા. ખાલિદ રદી૦ને પુકારકર કહા.

" કયસ રદી૦કે પાસ તલવાર નહીં કોઈ હય જો ઉસે તલવાર દે આયે?" અબદુર રહેમાન બિન અબિબકર રદી૦ને લલકારકર કહા.

"મેં જાતા હું." ખાલિદ રદી૦ને ઉનકો તલવાર દી અબદુર રહેમાનકો મયદાનમેં આતે દેખકર રૂમીયોંને સમઝા કે વોહ અપને હમરાહીકી ઈમદાદકો નિકલા હય. ઈસપર દો રૂમી સવાર અપને પહેલવાનકી ઈમદાદકો આ પહોંચે ઓર એકને અબદુર રહેમાન રદી૦કો કહા કે—

"તુમ લોગ સાહિએ ઇન્સાફ હોનેકા તો બડા દાવા કરતે હો?" અબદુર રહેમાન રદી૦ને કહા

"બેશક હમારા દાવા સચ્ચા હય." રૂમીને કહા—

"યેહ કયા ઈન્સાફ હય કે દો પહેલવાન લડ રહે હંય ઓર તુમ અપને હમરાહીકી ઈમદાદકો પહોંચ ગયે હો." અબદુરરહેમાન રદી૦ને કહા—

"મેં તુમારે પહેલવાનસે લડને નહીં આયા બલકે અપને પહેલવાનકો તલવાર દેને આયા હું અગર તુમકો દો ઓર એકકા ઇતના ખ્યાલ હય તો તુમ દો ઓર મેં એક હું આવ મેરે સાથ મુકાબિલા કરો." કયસ ઓર ઉસકા હરીફ અબદુરરહેમાન રદી૦કી બાતેં સુનકર તઆજ્જુબ કર રહેથે ઓર દુસરે રૂમી પહેલવાન ભી મુતઆજ્જુબ હુએ. ઉનહોંને કહા "અચ્છા તુમ અયસેહી દિલેર હો કે દો પહેલવાનોં કે સાથ લડ સકતે હો તો આવ તુમારી આઝમાયૂશ કરેં."

દોનોં રૂમી અબ્દુર્રહેમાન રદી૦પર હમલા આવર હુએ. અબ્દુર્રહેમાનને ઘોડા ફેર કર દોનોંકે વાર ખાલી દીયે ઓર ફિર સામને હોતેહી એક રૂમીપર અચસા તાક કર નેઝા લગાયા કે ઉસકી ઝિરાહકો તોડકર જીગરકે પાર હો ગયા. રૂમી ઘાયલ હોકર ઝમીનપર ગિરપડા. પહેલા રૂમી જો કયસ રદી૦કે મુકાબિલ થા અપને હમરાહીકો મક-તુલ દેખતેહી ગુસ્સા ખાકર અબ્દુર્રહેમાનકી તરફ લપકા કયસ ભી અબ્દુર્રહેમાનકી ઇમદાદકો પહોંચા મગર અબ્-દુર રહેમાનને કયસકો ખુદાકા વાસ્તા દેકર કહા—

“ પીછે હઠકર ઝરા દમ લેલો ઓર મુઝે એકલેકો ઈન દોનોં રૂમીયોંસે મુકાબિલા કરને દો.” કયસ પીછે હઠ ગયા. ઓર અબ્દુર્રહેમાન દોનોં રૂમીયોંકે મુકાબિલ હુઆ. દોનોંને યકબારગી અબ્દુર્રહેમાનપર વાર કીયા. મગર અબ્-દુર રહેમાનકા ઘોડા બિજલીકી તરાહ કોન્દ ગયા ઓર રૂમીયોંકે દોનોં વાર ખાલી દીયે. મુંહ ફેરતેહી અબ્દુર રહેમાનને એક રૂમીપર તલવારકા વાર કીયા ઓર ઉસકો દો ટુકડે કરકે ઝમીનપર ગિરા દીયા. તીસરા રૂમી યેહ સુબુક-દસ્તી દેખકર મબહુત હો ગયા. અબ્દુર્રહેમાનને કયસકો કહા કે “બઢો ઓર સવાબમેં શરીક હો જાઓ.”

કયસને બઢકર અપને હરીફપર તલવારકા વાર કીયા ઓર ઉસકો ઘાયલ કરકે ઝમીનપર ગિરા દીયા. યેહ હયરત-

નાક કારનામા દેખકર ઈસ્લામી લશ્કરમેં ખુશીકા નારા બલંદ હુઆ ઔર રૂમી લશકરપર સન્નાટેકા આલમ છા ગયા. માહાન યેહ હાલ દેખકર સખ્ત અંદોહગી હુઆ કયોંકે યેહ તીન પહેલવાન ઇરકે લશ્કરમેં બડે નામી થે જો અબ-દુર રહેમાન ઔર કુયસને કતલ કર દીયે. અબદુર રહેમાન મયદાનમેં ખડે રહે ઔર હરીફ તલબ કરતે રહે મગર કીસીકો મયદાનમેં નિકલને કી જુરાઅત ન પડી. ઇસ પર અબદુરરહેમાન શેરકી તરાહ ગરજતે હુએ રૂમીયોંકે દાઈ બાજુપર જા પડે ઔર કઇએક રૂમીયોંકો કતલ કરકે ફિર મયદાનમેં આ ખડે હુએ. ઇતનેમેં ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને પુકારકર કહા કે–“ અબદુરરહેમાન વાપિસ આ જાઓ તુમને હયરત અંગેઝ કામ કીયા હય ઔર શુજા-અતકા હક અદા કીયા હય. ” ઈસિ પર અબદુરરહેમાન અપને લશ્કરમેં વાપિસ ચલે ગયે. ફિર રૂમીયોંમેંસે કોઇ પહેલવાન ન નિકલા. માહાનને અગલી સફકો આગે બંઢનેકા હુકમ દીયા ઉધરસે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને ભી એક ફોજકા દસ્તા મયદાનમેં બઢા દીયા. લેકીન ફરીકેન બચ બચ કર લડતે રહે ઔર એક દુસરેકે ગલે ન પડે બહોત થોડે આદમી જાનેએનસે કતલ હુએ. ઇતનેમે આફતાબ ગુરૂબ હુઆ ઔર દોનોં લશકર લડાઈ છોડકર અપને અપને કેમ્પમેં વાપિસ ચલે ગયે.

બાબ ૩૨

જંગે યરમુકકા તીસરા દિન.

જબ માહાન મયદાને જંગમે અપને કયામ ગાહમે પહોંચા તો નિહાયતહી અફ્સુરદા ખાતિર થા. કયોંકે ઉસને દેખ લીયાથા કે રૂમી સિપાહી એહલે અરબસે ખોફ ખાતે હંય ઓર કદમ આગે નહીં બઢાતે. ઈસિકો યેહ ફ્રિક્ર થી કે અગર ઈસ્લામી લશ્કરકો ઇસ માઅરિકેમેં ફતેહ હાસિલ હુઈ ઓર રૂમી લશકર મયદાન છોડકર ભાગ નિકલા તો ફિર અરબોંકી પેશ કદમી નહીં રૂક સકેગી ઓર તમામ શામ ઓર રૂમ ઉનકે કબઝેમેં આ જાયગા ઇસપર ઉસને હરકુલ બાદશાહકો ખત લિખ્ખા કે "એહલે અરબકો હરચંદ સુલેહપર બુલાયા ગયા ઓર ઉનકો બહોતેરા લાલચ દીયા ગયા મગર વો નહિં માનતે ઓર મુકાબિલેપર અડે હુએ હંય. જબલા ઓર ઉસકી કોમ ગસ્સાન પહેલે દિન એહલે અરબકે મુકાબિલેપર નિકલે. એહલે અરબમેંસે સિર્ફ સાઠ આદમી સાઠ હઝાર બની ગસ્સાનકા મુકાબિલા કરને કે લીયે મયદાનમેં આયે હમ ઉનકી ઇસ દિલેરી ઓર જુરાઅતપર હયરાન થે. ગો હમેં યકીન થા કે વોહ જલ્દ કતલ હો જાયંગે મગર નતીજા દેખકર હમ ઓરભી

સખ્ત હયરાન હુએ. વોહ સાઠ આદમી શામ તક લડતે રહે ઓર પાંચ હઝાર બની ગસ્સાનકો કતલ કર ડાલા. ઉનકી તરફસે સિર્ફ દસ આદમી કતલ હુએ ઓર પાંચ હમારે હાથ અસીર હુએ. જબલાકી તેહરીક પર ઇસ્લામી લશકરકે સરદારોંકે સાથ ફરેબ કીયા ઓર ઉનકો દગાસે કતલ કરનેકે લીયે અપને પાસ બુલાયા મગર વો મેરે ઉસ્તાદ નિકલે ઓર ઉલટા મુઝકો મેરે ખયમેમેં ઘેર લીયા મેને અપની જાન બચાનેકે લીયે ઉનકે કેદીભી છોડ દીએ. મેં ઉસ્કી જુરાઅત ઓર જસારતપર હયરાન હું. આજ મેં બડે ગુસ્સેકે સાથ અપના લશ્કર મયદાન મેં લેકર નિકલા ઓર દિનભર એહલે અરબકા મુકાબિલા કીયા દિનભર લડાઈ હોતી રહી મગર હમસે કુચ્છ ન બન પડા. હમારે તીન બહાદુર પહેલવાન કતલ હુએ. ગો આજ ફરીકૈનકે થોડે આદમી કતલ હુએ મગર મેંને માલુમ કીયા કે હમારે સિપાહી એહલે અરબસે ખોફ ખાતે હંય ઓર ઉનકે દિલોંપર એહલે અરબકી હયબત છા ગઇ હય. વો આજ બહોતહી બચ બચકર લડતે રહે. અગર મેં આજ ઉનકે પીછે ન હોતા તો અજબ નહીં કે વો મયદાન છોડકર ભાગ નિકલતે. અબ મેરે દિલમેં યે તશવીશ પયદા હુઈ હય કે અગર ખુદા ન ખ્વાસ્તા ઇસ મયદાનમેં હમને શિકસ્ત ખાઈ તો ફિર હમારા કહીં ઠિકાના નહીં રહેગા. ઇતના લશ્કર દુસરી મરતબા હમસે ફરાહમ નહીં હો સકેગા ઇસ લીયે મેંને મુફસ્સિલ હાલ રાસ્ત રાસ્ત

લિખ દીયા હય ઓર મેરા ઈરાદા હય કે ચંદ રોઝ લડાઇ બંદ રખું તાકે મેરે સિપાહીયોંકા ખોફ દૂર હો જાય ઓર ઉનકે દિલ કુચ્છ મઝબૂત હો જાયેં. અયસી બલા કોમકે સાથ વાસ્તા પડા હય કે મેં કુચ્છ અર્ઝ નહીં કર સકતા. યે જીન હંય યા ભૂત હંય ચીમટે હુએ ગલેસે ઉતરતેહી નહીં બાતકો તો વોહ કુચ્છ સમઝતે નહીં. યું દેખને મેં નહીફુલ બદન ઓર લાગિર હંય મગર જબ મયદાનમે નિકલતે હંય તો શેર બન જાતે હંય. મેં હત્તુલમકદૂર ઈસ બલાકો દફે કરનેકી કોશિશ કરૂંગા ઓર જબ તક મેરી જાનમેં જાન હય મયદાને જંગસે મુંહ ન મોડુંગા આપ કોઇ હુકમ યા હિદાયત દેના ચાહેં તો ઇતતિલા બખશેં."

યેહ ખત લિખકર માહાનને એક કાસિદકો દીયા ઓર કહા કે "શાહે હરકુલકે પાસ એનતાકીયેમેં લે જાવ." ઇતનેમેં ખાનેકા વક્ત હુઆ મગર માહાનને ખાના ન ખાયા. યે ખબર ઉસકે લશકરમેં ફિલફોર ફેલ ગઈ કે માહાન બાદશાહને આજ ખાના નહીં ખાયા. ઉસી વક્ત ઉસકે માતેહત સરદાર ઉસકે પાસ આયે ઓર કહેને લગે કે "આપ કયોં ઇતના ગમ ખાતે હંય લડાઈકા હાલ અયસાહી હોતા હય કભી ઈધર કભી ઉધર ખુદા ન કરે અભી હમને શિકસ્ત નહીં ખાઈ સિર્ફ દો મુકાબિલે હુએ હંય અગર ઈનમેં એહલે અરબ હમારે મુકાબિલેપર અડે રહે હંય તો કલ હમ ગાલિબ

આ જાઈંગે. બાતહી કયા હય. લશ્કર હમારા જુંકા તું હય કબ તક એહલે અરબ હમારે મુકાબિલેપર અડે રહેંગે. આખિરકાર ઉનકો શિકસ્ત હોગી ઓર હમ ફતેહ હાસિલ કરીંગે.” સરદારોંકી યે બાત સુનકર માહાનને કહા—

“મેંને આજ લડાઇકા ઢંગ દેખા હય. હમારે આદમીયોંસે કુચ્છ નહીં હો સકા વોહ ખોફ ઝદાથે ઓર આગે બઢનેસે ડરતે થે. અયસી બેદિલ ફોજકે સાથ કામિયાબી કી કયા ઉમીદ હો સકતી હય. મેરા ઇરાદા હય કે મેં ચંદ દિન લડાઈ બંદ રખું.” જરજીરને કહા—

“આપ લડાઇ બંદ ન કરેં ઇસમેં હમારી કમઝોરી સાબિત હોગી. અગર આપ તમામ લશ્કરકો મુકાબિલેકા હુકમ નહીં દેતે તો હમકો હુકમ દેં કે બારી બારી મુકાબિલેપર જાએં હમારે માતેહત એક એક લાખ સિપાહી હંય એક દિનમેં જાઉંગા દુસરે દિન કનાતીર, તીસરે દિન કુવરીર ઓર ચોથે દીન દરીહાન. ઇસી તરાહ હમ બારી બારીસે મુકાબિલા કરીંગે. હમારે લશ્કર કો ભી આરામ મિલતા રહેગા ઓર એહલે અરબકી તેઅદાદ ભી ઘટતી જાયગી. ચાલીસ હઝાર સીપાહીયોંકે સાથ વોહ કબ તક મુકાબિલા કરતે રહીંગે. મુઝકો તો ઉમીદ હુય કે દો તિન દિનમેંહી ઇનકા કામ તમામ હો જાયગા.” માહાનને કહા—

“મેને અરબોં કો દેખ લીયા હય ઓર ઉનકી લડાઈકા

ઢંગ અચ્છી તરાહ જાંચ લીયા હય મેરા યેહી ઈરાદા હય કે મેં ચંદ રોઝ લડાઈ બંદ રખું. મેને હરકુલ બાદશાહકો ભી ખત લીખ દીયા હય. તુમ ચંદ રોઝ સબર કરો ઓર લશ્કરકો આરામ કરને દો ફિર જબ મુનાસિબ વક્ત આયગા મેં ખુદ લડાઇમેં જાઉંગા" યે જવાબ સુનકર ચારોં સરદાર અપનાસા મુંહ લેકર વાપિસ ચલે ગયે ઓર દિલમેં હયરાન થે કે માહાનપર અરબોંકા ખોફ કયોં ઇસ કદર ગાલિબ હો ગયા હય.

ઇધર લશ્કરે ઇસ્લામને નમાઝેં અદા કીં ઓર રાત આરામસે બસર કી. જબ સુબેહ હુઇ તો ફરાગતે નમાઝ કે બાદ અબુ ઉબેદા રદી૦ લશ્કરકો આરાસ્તા કરકે મયદાનમેં નિકલે મગર રૂમીયોંકી તરફસે કોઇ સામને ન આયા. અબુ ઉબેદા રદી૦ને મુતહઇયિર હોકર દુશ્મનકે કેમ્પમેં જાસુસ રવાના કીયે. વોહ ખબર લાય કે "માહાનને હરકુલ બાદ-શાહકો ખત લિખા હય ઓર ઉસકે જવાબકા મુનતઝિર હય. જબ તક જવાબ ન આયગા ઉસ વક્ત તક લડાઈ બંદ રહેગી." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા કે "અય અમીનુલ ઉમ્મત! રૂમીયોંકે દિલોંમેં હમારી દહેશત ફયલ ગઈ હય ઓર ખોફકી વજેહસે વોહ મયદાનમેં નહીં નિકલે. મુઝે ઇજાઝત દો કે લશ્કર લેકર ઉનકે કેમ્પ પર હમલા કરૂં તાકે અલ્લાહ તઆલા યે મુશ્કિલ આસાન કરદે." અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા.

"અય અબા સુલેમાન! જલ્દી ન કરો. જલ્દીકા નતીજા અચ્છા નહીં હુઆ કરતા. ચલો હમ ભી વાપિસ ચલેં ઓર જબ તક રૂમી મયદાનમેં ન નિકલેં હમ ભી અપને કેમ્પમેં આરામ કરેં." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા—

"અય અમીનુલ ઉમ્મત! દુશ્મનકો સંભલનેકા મોકા ન દેના ચાહીએ. ઇસ વકત વો બદહવાસ હો રહે હુંય. યકીનન હમકો ફતેહ હોગી." મગર અબુઉબૈદારદી૦ ને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કી ઇસ રાયસે ઇતિફાક ન કીયા ઓર લશકર કો વાપિસી કા હુકમ દે દીયા. ખાલિદ રદી૦ અબ કયા કર સકતે થે. અપને સિપેહ સાલાર કી હુકુમ ઉદુલી ઇનસે હો નહીં સકતીથી. નચાર વોહભી અફસોસ કરતે હુએ લશ્કર કે હમરાહ કેમ્પમેં વાપિસ ચલે ગયે. સાત દિન તક લડાઈ બંદ રહી ઓર કોઈ ફરીક મયદાનમેં ન નિકલા. ઇસ અરસેમેં સાત હઝાર જવાન જો ખલીફએ સાની રદી૦ ને કુમક કે લીયે ઇરસાલ કીયે થે પહોંચ ગયે. અબુ ઉબૈદા રદી૦ ઇનકો દેખ કર બહોત ખુશ હુએ કયોં કે ઉનમેં અકસર મશહુર તેગઝન ઓર નામી જંગજુ થે. ઇસ્લામી લશ્કર કો ઉससે બહોત તકવીયત પહોંચી ઓર ખલીફએસાની રદી૦ કી હમદરદી કે શુકર ગુઝાર હુએ. જબ માહાનને છ દિન એહલે અરબકો મયદાનમેં નિકલતે

ન દેખા તો ઉસને બની ગસ્સાનમેંસે દો તીન આદમીયોંકો જાસુસીકે લીયે ઇસ્લામી લશ્કરમેં ભેજ દીયા. વોહ લશ્કરે ઇસ્લામમેં એક દિન ઓર રાત ખુફિયા તોરસે રહે ઓર વાપિસ જાકર ઉન્હોંને માહાનકો યે ઇતતિલા દી કે "ઇસ્લામી લશકર મઝેકી નીંદ સોતા હય ઓર મઝે કે સાથ ઉઠતા હય નમાઝેં પઢતે હુંય રોઝે રખતે હુંય ખાને પકાતે હુંય ઓર ખુશ વ ખુરમી કે સાથ ખાતે હુંય. વો મયદાનમેં લડને કે લીયે કભી ન નિકલીંગે, જબ તક રૂમી લશકર મયદાનમેં ન જાય.

માહાનને યે ખબર સુનકર એક તદબીર સોચી ઓર અપને માતેહત સરદારોં કો બુલાકર કહા.

" લશકરે ઇસ્લામ મયદાનમેં નહીં આયગા જબ તક કે હમ મયદાનમેં ન નિકલેં મેરી યે તજવીઝ હય કે હમ આજરાતકો લશકર આરાસ્તા કરેં. લશકરે ઇસ્લામ મયદાનમેં આનેકે લીયે તૈયાર ન હોંગે હમ અચાનક ઉન પર જા પડીગેં ઓર ઉનકો તહે તેગ કરદેંગે. " સબને ઇસ તજવીઝકો પસંદ કીયા. દિન ભરતો વો ચુપચાપ રહે જબ રાત હો ગઇ તો માહાનને લશકર આરાસ્તા કિયા ઓર રાત ભર સફેં દુરૂસ્ત કરતા રહા. જબ લશકર પુરે તોર પર આરાસ્તા હો ગયા ઓર માતેહત સરદારોં

કો પુરી હિદાયત દી જાચુકી તો સુબેહ હોનેસે પેશતર લશ્કરકો આગે બઢનેકા હુકમ દીય.

એહલે ઇસલામ અપને કેમ્પમેં રાતભર મઝેસે સોતે રહે. ઈન્હેં કુચ્છ ઇલ્મ ન થા કે દુશ્મનકે લશકરમેં ક્યા હલચલ મચ રહી હય. વો હસ્બે દસ્તુર અલસ્સુબહ ઉઠે ઓર સુબહેકી નમાઝ કે લીયે જમા હુએ. નમાઝસે વોહ ફારેગ હુએ તો ઉનકે સિપાહી જો મયદાને જંગ કે પેહેરે પર મુતઆય્યિન થે બદ હવાસ દોડતે હુએ પહોંચે ઓર ઈતતિલાઅ દી કે " દુશમાનકા લશ્કર આરાસ્તા હો કર હમલે કે લીયે આ રહા હય." અબુ ઉબેદા રદી૦ યેહ સુનકર ફિકરમંદ હુએ ઓર કહેને લગે કે—

" માહાનને હમારે સાથ ફરેબ કીયા હય ઓર હમ પર અચાનક હમલા કરદીયા હય. હમ બિલકુલ તૈયાર નહીં હુંય ઓર હમારા લશકર મુતફર્રિક પડા હય. જબ તક કે હમ લશકર કો આરાસ્તા કરેં તબતક રૂમી હમ પર ટુટ પડીંગે. અય અબા સુલેમાન! ક્યા તદબીર કરની ચાહીએ." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને કહા.

" આપને ઉસવકત મેરી સલાહ પર અમલ ન કીયા ઓર દુશમનકી કમઝોરીકા ફાયદા ન ઉઠાયા. અબ દુશમનને હમારી ગફલતકા ફાયદા ઉઠા લીયા હય ઓર અચાનક હમ પર હમલાઆવર હુઆ હય. ઇસ વક્ત દુસરી તદબીર ક્યા

હો સકતી હય. મગર પાનસો સવારોંકો જલ્દ તૈયારીકા હુકમ દીજીયે મેં ઉનકો લેકર મયદાનમેં જાતા હું. રૂમી લશકરકો મયદાનમેં રોકનેકી કોશિશ કરૂંગા આપ ઇતનેમેં લશકરકી સફેં દુરૂસ્ત કર લેં ઔર આરાસ્તા હો કર મેરે પીછે મયદાનમેં આ જાયેં."

યે ખબર બિજલીકી તરાહ ઇસ્લામી કેમ્પમેં ફેલ ગઈ. ઔર પાનસો સવાર જલ્દ જલ્દ મુસલ્લહ હો કર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કે હમરાહ મયદાને જંગકી તરફ બઢે. ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ ફઝલ બિન અબ્બાસ રદી૦ યઝીદ બિન અબી સુફિયાન રદી૦ રબીઆ બિન આમિર રદી૦ મયસરા બિન મસરૂક રદી૦ કૈસ બિન હુબયરા રદી૦ ઝરરાર બિન અઝવર રદી૦ મકદાદ બિન અસવદ રદી૦ અબુઝર ગફફારી રદી૦ ઉમર બિન માદીકરબ રદી૦ અમ્માર બિન યાસિર રદી૦ રાફેઅ બિન ઉમયરા રદી૦ શરજીલ બિન હસના રદી૦ ઔર દીગર સુજાઆને ઇસ્લામ ઇસ દસ્તેમેં શામિલથે. ઉનકી રવાનગી કે બાદ અબુ ઉબેદા રદી૦ ને લશ્કર કો તરતીબ દીયા. ચુંકે નામી સરદાર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કે હમરાહ ચલે ગયે થે ઇસલીયે ઉનકે નાયબોં કો ઉનકી જગે મયમના મયસરાપર મુકરર કીયા.

જબ યેહ પાંચસો ઝિરાહપોશ સવાર નેઝે તાને હુએ મયદાને જંગમે આ પહોંચે તો રૂમી લશ્કર આપને કહીં

પર ઠયર ગયા ઓર માહાનકા મતલબ પુરા ન હુઆ. ફરી કયનમેંસે કીસીને એક દુસરેપર હમલા ન કીયા ઓર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કા યે અયન મનશા થા કે જબ તક ઇસ્લામી લશ્કર મયદાનમેં ન પહોંચ જાય લડાઈ શુરૂ ન હો.

ઈતનેમેં અબુ ઉબેદા રદી૦ લશ્કર લે કર મયદાનમેં પહોંચ ગયે ઓર ખાલિદ બિન વલીદકો જા મિલે. સબ સરદાર અપની અપની જગે પર આ ગયે. પયદલ ફોજપર શરજીલ બિન હસના રદી૦ મયમનાપર યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન રદી૦ મયસરા પર કયસ બિન હુબયરા રદી૦ કલ્બમેં ખુદ અબુ ઉબેદા બિન જરરાહ રદી૦ ઓર લશ્કરે ઝહફપર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ અપને નશાન લે કર ખડે હો ગયે.

માહાનને અપને લશ્કરકો ઈસતરાહ તરતીબ દીયા થા કે કનાતીર મયે અપને દસ્તએ ફોજ કે મયમનાપર દરીહાન મયસરાપર કુવરીર ઓર જરજીર કલ્બમેં જબલા બિન એહમ સબસે આગે ઓર ખુદ માહાન એક બલંદ મકામ પર ચઢ ગયા. જહાં ઇસકે લીયે શામીયાના ખડા કીયા ગયા થા. ઈસ શામીયાને કે ઇરદ ગિરદ દો હઝાર જંગજુ બતોર બોડી ગાર્ડ મુકરર કીયે ગયે.

અબુ ઉબેદા રદી૦ને અપને તમામ સરદારોંકો નસીહત

કી કે " અલ્લાહતઆલાકો યાદ કરેં ઓર લડાઇમેં સબર ઓર સાબિત કદમીસે કામ લેં ક્યોંકે સબરસે નજાત મિલતી હય ઓર બલાયેં દુર હોતી હૈ "

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને દુશ્મનકી તરતીબકો ખુબ ગોરસે દેખા જીસસે માલુમ હુઆ કે માહાનને લશ્કર નિહાયત કાબિલિયતકે સાથ ખડા કીયા હય ઓર તીસ હઝાર સિપાહોંકો ગિરોહ ગિરોહ કરકે ઝનજીરોંસે મુલહિક કર દીયા હય તાકે ઉનમેંસે કોઈ સિપાહી ખોફ ઝદહ હો કર ભાગ ન નિકલે ખાહ વો મયદાને જંગમેં કટકર મર જાયેં. ખાલિદ રદી૦ને દુશ્મનકા યેહ અઝમ દેખકર અબુ ઉબેદા રદી૦કો કહા—

" આજ લડાઈ સખ્ત હોગી ક્યોંકે રૂમીયોંને મરને મારનેકી ઠાન લી હય ઓર એક દુસરેકો ઝનજીરોંકે સાથ ગાંઠ લીયા હય. મેરી યે રાય હય કે આપ અપની જગે સઇદ બિન ઝેદ રદી૦કો ખડા કરેં ઓર આપ દો તીનસો સવારોંકી જમઇયતસે લશ્કરકી પુશ્તપર જા ઠેરેં તાકે અગર એહલે ઇસ્લામ રૂમીયોંકે હમલેકી તાબ ન લાકર પસપા હોને લગેં તો આપકો દેખકર ઉનકો હયા ઓર શર્મ દામનગીર હો ઓર વો સાબિત કદમીકે સાથ મુકાબિલેપર અડે રહેં." અબુ ઉબેદા રદી૦ને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કી રાયસે ઇત્તિફાક કીયા ઓર સઇદ બિન ઝયદ રદી૦કો જો અશાર

ત્રુલ મુઅશશેરીન રદી૦મેં સે થે અપની જગેપર ફોજકે કલ્બમેં ખડે કીયે ઓર આપ તીનસો સવાર હમરાહ લેકર લશ્કરકી પુશ્તપર જા ખડે હુએ.

સબસે પહેલે કોમે અજુમેંસે એક નવ જવાન નિકલ કર અબુ ઉબેદા રદી૦કે પાસ આયા ઓર કહા કે—

"મુઝે ઇજાઝત દો કે મેં મયદાને જંગમેં જા કર દિલકો ઠંડા કરૂં ઓર અલ્લાહ તઆલાકી રાહમેં જાન ખર્ચ કરકે સઆદતે દારેન હાસિલ કરૂં. અગર કોઈ પયગામ રસુલે ખુદા સલ૦કી ખિદમતમેં ભેજના હો તો મુઝે કહે દે." અબુ ઉબેદા રદી૦ યેહ બાત સુનકર આબ દીદા હો ગયે ઓર કહેને લગે.

"ભાઇ ! અલ્લાહતઆલા તેરી મુરાદ પુરી કરે. જબ રસુલે ખુદા સલ૦કી ખિદમતમેં પહોંચો તો મેરા સલામ અર્ઝ કરના ઓર કહેના કે હુઝુરને જો વાઅદે હમારે સાથ કીયે થે હમને ઉનકો બરહક પાયા."

યે પયગામ લેકર અઝવી જોશ ભરે દિલકે સાથ મયદાનમેં નિકલા ઓર હરીફકો તલબ કીયા. ફિલફોર એક રૂમી પહેલવાન ઉસકે મુકાબિલ હુઆ. અઝવીને ઘોડેકો ચક્કર દેકર ઇસ ઝોરસે રૂમીપર નેઝેકા વાર કીયા કે ઉસકો ઘાયલ કરકે ઝમીનપર ગિરા દીયા. ઇસકે બાદ દુસરા આદમી નિકલા

ઉસકોભી અઝવીને કતલ કીયા ફિર તીસરા નિકલા વો ભી અઝવીકે હાથસે મારા ગયા ફિર ચોથા નિકલા વો ભી કત્લ હુઆ. આખિર પાંચવે રૂમી પહેલવાનને અઝવીકો શહીદ કીયા. કોમ અઝુવને જબ અપને પહેલવાનકો શહીદ હોતે દેખા તો ગુસ્સા ખા કર આગે બઢે. કોમ મઝહજ, હમીર ઓર ઝુબેદને ભી ઉનકા સાથ દીયા. ઇધર રૂમી મયમનાકી અગલી સફ બઢી ઓર મુકાબિલા શુરૂ હુઆ. ઇસિલામીં મયસરાને બડી સખ્તીસે રૂમી સફકા મુકાબિલા કીયા ઓર રૂમી પસપા હોને લગે કે રૂમી મયમના કી દુસરી સફને હમલા કીયા ફિરભી એહલે અરબને ઉનકો દબાયે રખા ઓર કતલકા બાઝાર ગરમ કીયા. ઇતનેમેં રૂમી મયમનાકી તીસરી સફ ઉન પર ટુટ પડી ઓર એહલે અરબકો સખ્ત તંગ કીયા. કોમે ઝુબેદ મુકાબિલે કી તાબ ન લાકર પસપા હોને લગી મગર કોમે અઝબ બડી સાબિત કદમી કે સાથ લડતી રહી. ઉમર બિન માદી કરબ રદી૦ ને અપની કોમ ઝુબેદકો જો ભાગતે દેખા તો ઉસને પુકાર કર કહા કે " અય આલે ઝુબેદ ! કહાં ભાગે જાતે હો ? તુમ ઇઝઝત ઓર નામ વરીકો છોડ કર ઝિલ્લત ઓર નંગ કી તરફ જા રહે હો તુમ બહેસ્તકો છોડ કર આગકી તરફ જા રહે હો યે કયા નામરદી હય ? તુમ જાનતે નહીં કે અલ્લાહતઆલા તુમકો દેખ રહા હય ઓર અલ્લાહ તઆલા સબરકા અજર

હેનેવાલા હુય ઓર બે સબરોં પર ગઝબ કરને વાલા હુય. અલ્લાહુતઆલાકી રઝામંદી છોડ કર તુમ કયોં ઉસકે ગઝબ કો અપને સરપર લેતે હો ? આવ કુચ્છ હુયા કરો ઓર મયદાને જંગમેં કટકર મરજાઓ. ” કોમ ઝુબેદ અપને સરદાર કા કલામ સુનતે હી ઉનહીં કદમોં પર ઠયર ગઇ ઓર ગયરત ખાકર ફિર રૂમીયોંપર હુમલા આવર હુઇ. દીગર કોમેં બરાબર સાબિત કદમી કે સાથ લડ રહીથીં. ઉનકી આમદ પર સબ જોશમેં આ ગઇં. ઈસ વકત અબુ હુરેરા રદી૦ ને અપની કોમ અવસકે સાથ ઉનકી ઈમદાદ કી ઓર હિમ્મત ઓર ઝોરસે અકવામે અરબને વો તલવાર ચલાઈ કે રૂમીયોંકે મુંહ ફેર દીયે ઓર ઉનકો પીછે હટા દીયા. કોમ અઝવને બડી જવાં મરદી દિખાઇ ઓર સબસે ઝિયાદા ઉસી કોમકે સિપાહી કામ આયે. યેહ હાલતો રૂમી મયમના ઓર ઇસ્લામી મયસરાકા હુઆ. ઉધર રૂમી મય્ સરાને ઇસલામી મયમનાપર ઇસ શિદ્દતકે સાથ હમલા કીયા કે ઇસલામી મયમનાકે સરદાર અલમ બરદાર ઓર ચંદ બહાદુર ખડે રહે ઓર બાકી સબ ભાગ નિકલે. રૂમી ઉનકો દબાતે હુએ ઉસ જગે તક લે ગયે જહાં ઓરતોંકા કેમ્પ થા. અબુસુફિયાન રદી૦ ભી ઉન ભાગને વાલોં મેંથે જબ ઓરતોંને મુસલમાનોંકો પસપા હોતે દેખા તો વોહ ઉઠ ખડી હુઈ ઓર અપને મરદોં કે મુંહ પર મારને લગીં ઓર ઉનકો શરમ દિલાને લગીં. અબુસુફિયાનકી બીબી

હિન્દને બઢકર અબુસુફિયાન રદી૦ કે ઘોડે પર એક ઝરબ રસીદકી ઓર કહા.—

" તુઝકો શર્મ નહીં આતી કે તુ અઇયામે જહાલતમેં ઇસકદર બહાદુર થા અબ ઈસલામ લાકર ના મર્દ હો ગયા હય. અગર તુમ મરદોંસે લડાઈ નહીં હો સકતી તો ઓરતોંકા લિબાસ પહેન કર ઘરમેં બેઠો ઓર હમ તુમારી જગે લડતી હુંય " યે સુનકર અબુસુફિયાન સખત નાદિમ હુએ ઓર ઉન્હોંને પુકાર કર કહા.

"અય મુસલમાનો! અપની ઓરતોં કે તાઅન તિશને સુનનેસે રૂમીયોંકી તલવારસે ઘાયલ હોના અચ્છા હય. ઓરતોંકી ઝબાન રૂમી તલવારસે ઝિયાદા તેઝ હય ઓર ઉસકા ખમ ઝિયાદા ગેહરા હય. "

ચારોં તરફસે ભાગને વાલોંપર પથરોંકી બારિશ હુઇ. ઉન્હોંને ફિર મયદાનકી તરફ રૂખ કીયા મગર રૂમી ઉનમેં ઘુસ ગયેથે. ઓરતેં તલવારેં ખીંચ કર નીચે ઉતર આઇં ઓર મરદોં કે દોશ બ દોશ દુશ્મનોંસેં લડને લગીં. ખોલા બિનતે અઝવર ઓર દીગર અરબ ઓરતોં ને વો તલવાર ચલાઈ કે દેખનેવાલે દંગ રેહ ગયે. ખોલા ઓર ચંદ એક ઓર ઓરતેં ઝખમી ભી હો ગઇં મગર ઉનહોં ને મુકાબિલા ન છોડા. યે હાલત દેખકર ભાગને વાલોં કો ઈસિ કદર જોશ આ ગયા કે વો ફોકુલઆદત હિમ્મતસે

લડને લગે. અબ રૂમી કદમ બકદમ પીછે હઠને લગે. ઈતનેમેં એક ઓર રૂમી સફ ઉનમેં આમિલી ઓર ઇસ્લામી મયમનાને ફિર શિકસ્ત ખાઈ. ઓરતોંને ફિર ઉનકો પસપા કીયા. તીસરી મરતબા ફિર વો મયદાન છોડ કર ભાગે મગર ઓરતોં ને ફિર ઉનકો પસપા કીયા ઓર ઉનકી ઈમદાદ કે લીયે તલવારેં હાથમે લે કર ફિર ઉનકે સાથ શામિલ હો ગઈ. રૂમી બતદરીજ હડતે આતે થે કે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ અપને ફિરોઝ મદ લશ્કર કે સાથ ઇસ્લામી મયમનાકી ઈમદાદકો પહોંચે ઓર વો દેખ કર મુતઆજુબ હુએ કે અરબ ઓરતેંભી રૂમીયોંકા બરાબર મુકાબિલા કર રહી હંય. એક ઓરત ઝરીયા બિનતે હરસ ને ખાલિદકો કહા.

“ અય બેટે વલીદ કે કયા તુમને મુસલમાનોં કો ભાગતે સિખાયા હય? ” ખાલિદ રદી૦ને કહા “ મેં તો ભાગને વાલોંમેં સે નહીં. હું ” ઈસપર ઉસ ઓરતને કહા.

“ લાઅનત હો ઉસ સિપાહી પર જો અપને સરદારકો લડતા દેખે ઓર મયદાનસે ભાગ નિકલે. ”

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ પેહલે હી જોશસે ભરે હુએ થે અબ અરબ ઓરતોં કો લડતે દેખ કર ગયરતસે ઉનકી આંખોંમેં ખુન ઉતર આયા. ઉન્હોંને અપને હમરાહીયોંકો જોશ દિલાયા ઓર ઇસ શિદ્દત કે સાથ હમલા કીયા કે રૂમી બદ

હવાસ હોકર મયદાન છોડ કર ભાગ નિકલે. ઓર અપને લશ્કરમેં જામિલે. ખાલિદ બિન વલીદ મોતકે ફિરિશ્તેકી તરાહ ઉનકે સાથ ઉલઝ રહેથે ઓર ઉનકો મારતે મારતે દરીહાન તક જા પહોંચે. ઝરરાર બિન અઝવર રદી૦ ને જો દરીહાનકો દેખા તો બિજલીકી તરાહ કોન્દ કર ઉસપર નેઝેકાવાર કીયા. દરીહાન સંભલને ન પાયાથા કે ઝરરાર કા નેઝા ઉસકે જીગરકે પાર હો ગયા ઓર વો ઘાયલ હો કર ઝમીન પર ગિર પડા. જબ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ રૂમી મયસરાકા મુકાબિલા કર રહે થે તો જરજીરને કુવરીરકો કહા કે—

"ચલો હમ ઇસ્લામી કલ્બ પર હમલા કરેં."કુવરીરને કહા કે—

"પહેલે તુમ અપને દસ્તે કો લે કર હમલા કરો ફિરમેં તુમારી ઇમિદાદ કો પહોંચુંગા." જરજીર કહા કે-

"હમ તુમ બરાબર કે સરદાર હંય. તુમકો યે હક હાસિલ નહીં કે તુમ મુઝકો લડાઇકા હુકમ દો ઓર આપ યહાં ખડે રહો." કુવરીરને કહા.

"મેરા રૂતબા તુમસે ઝિયાદા હય ઓર મેં તુમ પર હુકમ ચલા સકતા હું." યેહ સુનકર જરજીર તયશમેં આયા ઓર ઉસને કહા.

" અચ્છા મેં યે મુઆમિલા માહાનકે સામને પેશ કરૂંગા. મગર મેં અપના ફર્ઝ અદા કીયે દેતા હું. તુમ જાનો તુમારા કામ જાને. " ઇસપર જરજીરને અપને દસ્તે કો બઢને કા હુકમ દીયા. ઝંજીરવાલે સિપાહીભી આગે બઢે ઓર મુકાબિલા શુરૂ હુઆ.

ઇસ્લામી કલ્બમેં ચીદા ઓર નામવર બહાદુર ખડે થે ઉન્હોંને બડી સખ્તીસે મુકાબિલા કીયા ફિરભી રૂમી બરાબર બઢે ચલે આ રહેથે. કોઇ શુબ્હા નહીં કે અગર અબુ ઉબેદા રદી૦ લશ્કરકે પીછે ન હોતે તો ઇસ્લામી કલ્બ કે પાઉંભી ઉખડ જાતે મગર અબુ ઉબેદા રદી૦સે હયા ઓર શર્મ કે મારે વો મયદાનમેં અડે રહે.

ઇતનમેં ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ રૂંની મયસરાકો હટા કર ઓર દરીહાનકો કતલ કરકે અપને કલ્બકી ઈમ-દાદકો પહોંચે. ઝંજીરોંવાલે કટ કટ કર ગિરને લગે ઓર બતદરીજ રૂમી હઠતે હઠતે અપને લશ્કરમેં જામિલે.

ઈસિ લડાઇમેં તીન દફે ઇસ્લામી લશ્કરને હઝીમત ખાઈ ઓર તીન દફે *ઓરતોંકી જુરાઅતસે વાપિસ ફિર

*લશ્કરે ઇસલામકે પીછે આખરી સફમેં અરબ ઓરતેં બસર કરદગી ઝરરારકી બહેનકે મુસતઅદ ખડીથીં યેહ ઓરતેં તીરકમાન ઓર નેઝા બાઝીમેં બડી મશ્શાક થીં. ઉન્હોને બડી જવાં મરદી

કર ઉન્હોંને રૂમીયોંપર ફતેહ હાસિલકી. અબ થોડી દેર કે લીયે લડાઈ બંદ રહી ઓર દોનોં લશ્કર એક દુસરેકા મુંહ દેખને લગે.

જબ માહાનને દેખા કે રૂમી લશ્કરકો એહલે અરબને તીન મકામ પર કીડે મકોડોંકી તરાહ રોંદ ડાલા હય ઓર દરીહાન કો કતલ કર ડાલા હય તો વો સખ્ત ગઝબનાક હુઆ ઓર અપને લશ્કરીયોં કો સખ્ત લાઅનત મલામતકી. ઇસ પર એક રૂમી પહેલવાન ગુસ્સા ખાકર મયદાનમેં નિકલા ઓર હરીફ તલબ કીયા. ઇસકે મુકાબિલે પર લશ્કરે ઇસ્લામસે અઝવ કોમકા એક નવ જવાન નિકલા મગર રૂમીને ઉસકો લેહઝે ભરમેં કતલ કર ડાલા. ફિર મઆઝ બિન જબલ રદી૦ ને મયદાનમેં જાનેકા ઇરાદા કીયા ઉનકો અબુ ઉબેદા રદી૦ ને રોક લીયા ઓર કહા કે—

ઓર જાંબાઝીકે સાથ અપને આપકો કેસે બચાયાથા ઓર અપની અફફત ઓર અસમતકો રૂમી અવબાશોંકે હાથસે મહફુઝ રખાથા. (યેહ ઇશારા ઉસ વાકેઅકી તરફ હય જીસકા બ્યાન આગે હો ચુકા હય) તીન મરતબા ઇસલામી લશ્કરકો હઝીમત હુઇ ઓર મયદાન છોડકર ભાગ નિકલે મગર તીનોં દફે અરબ ઓરતોંને ઉનકો મયદાનકી તરફ ફેરા ઓર આપ ઉનકે હમરાહ મયદાનમેં રૂમીયોંસે લડતી રહીં (તારીખે આલમ જીલ્દ ૮ સફા ૧૫૬)

" અય મઆઝ ! તુમ અપના નિશાન લીયે અપની જગે પર ખડે રહો." મઆઝ ઠયર ગયે ઓર ઉન્હોંને આકર કહા કે " મેરી કોમસે કોન શેહસવાર મેરી જગે મયદાને જંગમેં જાયગા કયોં કે મુઝે સિપેહ સાલારને રોક દીયા હય." ઈસ પર મઆઝકા નવ જવાન બેટા અબદુર રહેમાન ઉનકે પાસ આયા ઓર કહેને લગા કે " ઈજાઝત હો તો મેં ઉસ રૂમી કે મુકાબિલે પર જાઉં." મઆઝ રદી૦ ને કહા.

" જાઓ બેટા અલ્લાહ તઆલાકી રાહમેં અપની જાન ખર્ચ કરો." અબદુર રહેમાન બિન મઆઝ રદી૦ રૂમી પહેલવાનપર હમલ આવર હુઆ ઓર ઇસ ઝોરસે રૂમીપર તલવારકા વાર કીયા કે તલવાર ઉસકી ઢાલકો કાટ કર ઉસકી ખોદ પર પડી મગર કારગર ન હુઈ. રૂમીને મોકા પા કર અબદુર રહેમાન કે શાને પર તલવાર મારી ઓર અબદુર રહેમાન કો ઝખમી કર દીયા. અબદુર રહેમાન ઝખમી હો કર વાપિસ આ ગયા. ઇસ પર રૂમીને ફખરીયા તોર પર મયદાનમેં ઘોડે કો ચક્કર દીયે ઓર ફવરન ઇસ્લામી લશ્કર પર હમલા આવર હુઆ. મગર કોમ અઝવને ઉસકો પસપા કર દીયા. રૂમી ફિર મયદાનમેં આકર લલકારને લગા. અબુ ઉબેદા રદી૦ ને કહા.

" કોન જવાન ઇસકે મુકાબિલે પર જાયગા ઓર ઉસકે

ગુરૂરકો તોડેગા ? ” આમિર બિન તુફેલ રઝી૦ યે સુન કર મયદાનમેં નિકલે ઓર બિજલીકી તરાહ રૂમી પહેલ-વાન પર હમલા આવર હુએ. આમિર બિન તુફેલને રૂમી પર નેઝેકા વાર કીયા મગર નેઝા તુટ ગયા. આમિરને નેઝા હાથસે ફેંક દીયા રૂમીને આમિર પર એક વાર કીયા ઓર આમિરને ઢાલ પર સંભાલા. વાર સંભાલતે હી આ-મિરને રૂમીપર તલવારકા વાર કીયા. તલવાર રૂમીકે શાને પર પડી ઓર ઝિરાહ કાટ કર ઉસકી આંતોં તક ઉતર ગઇ. રૂમી મુરદા હો કર ઉંધા જા પડા ઓર ઈસ્લામી લ-શ્કરમેં અલ્લાહો અકબરકા નાઅરા બલંદ હુઆ. આમિ-ર બિન તુફેલને મયદાનમેં ઘોડે કો ચક્કર દીયા ઓર પુકાર કર કહા કે “ રૂમી હમારા મુકાબિલા નહીં કર સકતે અકવામે અરબ યાની બની ગસ્સાનમેંસે કોઈ મરદ મેરે મુકાબિલે કો નિકલે. ” ઈસ પર ખુદ જબલા બિન એહમ દોહરી ઝિરાહ પેહેને હુએ સરતાપા આહનમેં ગરક મય-દાનમેં નિકલા. ઓર આમિરસે પુછા કે “ તુમ કિસ કબીલેસે હો ? આમિરને કહા.

“ મેં કબીલે અવસસે હું. ” જબલાને કહા.

“ તુમ મેરે કરાબતી હો બહેતર હો કે તુમ મય-દાને જંગમેંસે ફિર જાઓ ઓર કિસી દુસરેકો મેરે મુકા-બિલેકે લીયે ભેજો. ”

આમિરને પુછા " તુમ કિસ કબિલેસે હો?" જબલાને કહા

" મેં કોમે ગસ્સાનસે હું. મેરા નામ જબલા હય ઓર મેં ગસ્સાનકા બાદશાહ હું. " આમિર રદી૦ ને યે સુનકર કહા

"તો સંભલ જાઓ મેં વાર કરને લગા હું." જબલાને ભી તલવાર ઉઠાઈ દોનોં વાર એક હી વક્ત પડે. આમિરકી તલવારને જબલા પર કુચ્છ અસર ન કિયા મગર જબલાકી તલવાર આમિર રદી૦ કી ઝિરાહ કાટકર ઉનકી કમર તક ઉતર ગઇ ઓર આમિર શહીદ હોકર મયદાનમેં ગિર ગયે. યે હાલ દેખ કર આમિર રદી૦ કા બેટા જનદબ અપને બાપકા બદલા લેને કે લીયે મયદાનમેં નિકલા ઓર જબલા કે મુકાબિલ હુઆ. જબ-લાને પુછા તુમ કોન હો ? " જનદબને કહા.

" મેં આમિર રદી૦ કા બેટા હું જીસકો તુંને શહીદ કીયા હય. મેં તુઝસે અપને બાપકા બદલા લુંગા યા તેરે હાથસે શહીદ હોઉંગા. " જબલાને કહા

" મેં તેરે સાથ મુકાબિલા નહીં કરતા તું અભી જંવાન હય તુ વાપિસ ચલા જા ઓર કીસી નામી જંગજુકો મેરે મુકાબિલે પર ભેજ. " જનદબને કહા.

" હમ મુસલમાન મયદાનસે વાપિસ નહીં જાયા કરતે મેં તુજકો માર ડાલુંગા યા આપ મારા જાઉંગા. " યે કેહતે હી જનદબને જબલા પર હમલા કીયા. જબલાને બમુશ્કીલ વો વાર રદ કીયા. ઓર ફિર હોશિયાર હો કર લડને લગા. એહલે ઇસ્લામ જનદબકી સુબુકદસ્તી ઓર જાંબાઝી દેખકર ખુશ હુએ. અબુ ઉબેદા રદીoને યે દેખ કર કહા " બેશક અયસે હી લોગ અજરે અઝીમકે મુસતહક હોતે હંય જો અલ્લાહકી રાહમેં અપની જાનકો ઈસિ તરાહ બે દરેગ ખર્ચ કરતે હંય. " ઉધર બની ગસ્સાનભી જનદબકી ફુરતી દેખકર ઘભરાય ઓર ચંદ સિપાહી ઈસિ બાત પર આમાદા હુએ કે અગર જબલા પર મુશ્કિલ આ બને તો ઉસકી ઇમદાદ કો પહોંચે. મગર અભી તક જબલા બડી એહતીયાત કે સાથ જનદબકે સાથ લડ રહા થા. આખિર જનદબને ઝુંનજલાકર જબલા પર એક સખત વાર કીયા જો જબલા કે સર પર પડા ઉસકી ઝર્બસે જબલાકા બદન થરરા ગયા મગર વાર કરને મેં વોહ જબલાકે બહોત કરીબ આ ગયા થા. જબલાને મોકા પા કર એક ટેડા હાથ જનદબ પર મારા જીસસે જનદબ દો કુકડે હો કર શહીદ હો ગયા. જબલાકી જાનમેં જાન આઇ ઓર જલ્દ મયદાનસે વાપિસ ચલા ગયા. કયોંકે જનદબ કે વારને ઉસકે બદનમેં સનસનાહટ પેદા કરદીથી ઓર અબ વો ઝિયાદા મુકાબિલે કી તાબ ન રખતા થા.

જબ કોમે અવસને અપને દો બહાદુર ઓર નામી શેહસવારોંકો શહીદ હોતે દેખાતો સખ્ત જોશમેં આય ઓર મયદાનકી તરફ બઢે. કોમેં અઝવને ભી ઉનકા સાથ દીયા ઓર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ જીનકો આમિર રદી૦ ઓર જનદબ રદી૦ કી શહાદતકા સખ્ત સદમા પહોંચાથા અપને લશ્કર કે સાથ ઉસકે હમરાહ હો લીયે. સબને મિલકર બનુ ગસ્સાન પર હુમલા કીયા ઓર ઉનકો તહેતેગ કરના શુરૂ કીયા. બની ગસ્સાનકા અલમ બરદાર કતલ હુઆ ઓર અલમ ઉસકે હાથસે ગિર પડા. બનુગસ્સાન અલમ લેનેકે લીયે બઢે ઉધર એહલે અરબને અલમ પર હાથ બઢાયા વહાં સખ્ત લડાઇ હુઇ ઓર બનુગસ્સાન તાબ ન લા સકે ઓર પસપા હુએ.+ આફતાબ અબ ગુરૂબ હોનેકે કરીબ

+ ઓકલેને અપની તારીખકે ૨૦૩ સફેમેં જંગે યરમુકકે મુતઅલ્લિક એક વાકેઆ લિખા હય જીસસે સાબિત હોતા હય કે રૂમી હાકિમ ઓર અફ્સર અપની રેઆયાકે સાથ કયા સુલુક કરતે થે હુમુસકા એક અમીર સયરકી ગરઝસે ઇન દિનોં યરમુકકી સેહેત બક્ષ હવાકા કાયદા ઉઠાનેકે લીયે યરમુકકે એક ગાંઉમેં અપને એહલો અયાલકે સાથ સુકુનત પઝીર થા. જબ રૂમી લશકર યરમુકમેં પહોંચા તો વોહ અમીર ઉન રૂમી અફ્સરોંકી ખાતિર તવાઝો કરતા થા જો કભી કભી ઇસ તરફ જા નિકલતે થે એક રાત રૂમી અફસરોંને અમીરકો કહા કે અપની બીબી ઇનકે હવાલે કર દે અમીરને ઇનકાર કીયા ઓર રૂમી અફ્સરોંને ઝબરદસ્તી ઇસકી બીબીકો પકડ લી ઓર

થા ઓર દોનોં લશ્કર લડતે લડતે થક ગયે થે. ઇસ લીયે એક દુસરેસે જુદા હો કર અપને કેમ્પમેં ચલે ગયે.

તમામ રાત ઉસકો બેઇઝ્ઝત કરતે રહે ઉસકા એક લડકા મુઝાહિમ હુવા જીસસે એક રૂમીને ઉસકા સર કાટકર અલગ કર દીયા. વોહ ઓરત સુબેહ અપને બેટેકા સર લેકર રોતી હુઈ માહાનકે પાસ ગઇ ઓર કુલ કેફિયત સુનાકર દાદકી ખ્વાહાં હુઈ. માહાન ઉસપર સખ્ત ખફા હુઆ ઓર ઉસ્કો અપને સામનેસે નિકલવા દીયા. (ઓકલે તારીખે સારાસિન્ઝ સફા ૨૦૩)

બાબ ૩૨

જંગે યરમુકકા ચોથા દિન.

દુસરી સુબાહકો ફિર દોનોં લશ્કર એક દુસરેકે મુકાબિલ હુએ સબસે પહેલે રૂમીયોંમેંસે એક સરદારને દસ હઝાર જવાન કે સાથ એહલે ઈસ્લામ કે મયમનાપર જહાં ઉમરૂ બિન આસ અલમ લીયે ખડે થે હમલા કીયા. રૂમીયોંને અહેલે ઇસ્લામ કો તો પહેલે પહેલે હમલેકી શિદ્દતસે પીછે હઠા દીયા મગર ફિર ઉમરૂ બિન આસ ઔર ઉસકે હમરાહી જમ કર લડને લગે હત્તા કે રૂમીયોં કો પસપા કર દીયા.

દુસરી તરફ જરજીરને તીસ હઝાર જવાનોં કે સાથ શરજીલ બિન હસના રદી૦ કે દસ્તે પર હમલા કીયા. થોડી દેર તો શરજીલ કે હમરાહી જમ કર લડતે રહે મગર ફિર આહિસ્તા આહિસ્તા મયદાન છોડને લગે યહાં તક કે શરજીલ બિન હસના કે સાથ સિર્ફ પાનસો આદમી રહે ગયે મગર વો બડી જાંબઝીસે લડતે રહે. ઔર રૂમીયોંકો આગે બઢને ન દીયા. શરજીલ કે હમરાહી જો મયદાન છોડ ગયે થે અપને સરદારકો બરાબર લડતે દેખ કર ગયરત ખાકર વાપિસ આયે શરજીલને ઉનકો સરઝનશકી કે—

" તુમ રૂમીયોંકે મુકાબિલેમેં કયોં ભાગ ગયે થે? કયા બેહિશ્તકો છોડકર દોઝખમેં ગિરને ગયે થે?" ઉન્હોંને કહા

" હમને લગઝિશ ખાઇ, હમેં મુઆફ કીજીએ" ઇતના કેહકર વો ફિર સરગરમી કે સાથ લડને લગે ઓર થોડી દેરમેં રૂમીયોંકો પસપા કર દીયા.

જબ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને રૂમીયોંકો પહેલે હમલેમેં નાકામ દેખા તો ઉન્હોંને ફિલ્ફોર લશ્કરે ઝહફકે સાથ રૂમીયોંકે મયમનાપર હમલા કર દીયા. દુસરી તરફસે કુયસ બિન હુબયરાને રૂમીયોંકે મયસરાપર યુરશકી. દોનોંને રૂમીયોંકો અયસા દબાયા કે ઉનકો હટાતે હુએ માહાનકે શામીયાને તક લે ગયે. માહાન યે હાલ દેખકર ગભરાયા. ઉસને તીર અન્દાઝોંકો તીર ચલાનેકા હુકમ દીયા. કોમે અરમન ને જો તીરઅન્દાઝીમેં માહિરથી એક દમ તીર છોડ દીયે, એહલે અરબ તીરોંકી બોછારસે તંગ આકર પીછે હટ ગયે.

ઈસકે બાદ દોનોં લશ્કર થોડી થોડી દેરકે લીયે અપની અપની જગેપર દમ લેને લગે ઇતનેમેં રૂમી લશ્કરમેંસે બડે કદોકામત ઓર ભારી ડીલડોલકા એક પહેલવાન નિકલા ઓર મયદાનમેં આકર હરીફ તલબ કરને લગા. અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઉસકો દેખકર અપને હમરાહીયોંકો કહા—

" ઇસ પહેલવાનકા કદોકામત દેખકર દિલમેં ખોફ ન

લાઓ કયોં કે બહોતસે આદમી બડે જસીમ હોતે હંય મગર દિલ ઉનકા કમઝોર હોતા હય. કોન હય જો ઉસકે મુકાબિલે પર જાના ચાહતા હય ? ” ફિલ્ફોર ઝુલકલાહ હમીરી મયદાનમેં નિકલ કર ઉસકે મુકાબિલ હુઆ. પહેલે નેઝાબાઝી શુરૂ હુઈ. દોનોં એક દુસરેપર વાર કરતે રહે મગર કોઈ ગાલિબ ન હુઆ. આખિર થક કર વો જુદા હુએ ઓર દમ લેને લગે દોનોંને નેઝે હાથસે ફેંક દીયે ઓર તલવારેં ખીંચકર દોનોંને એકહી વક્ત હાથ ઉઠાય ઓર દોનોંવાર એકદમ એક દુસરે પર પડે.

ઝુલકલાહકા વાર બેકાર સાબિત હુઆ મગર રૂમીકા વાર કારગર હુઆ ઓર ઝુલકલાહકા બાઝુ ઝખમી હુઆ. ઝુલકલાહ ઘોડેકા રૂખકર ફેર કર ફિલ્ફોર અપની કોમમેં આ ગયા ઉસ્કા ઝખમ જીસસે બડા ખુન બેહ રહાથા, ધોકર બાંધા ગયા, ઝુલકલાહને અપની કોમકો મુખાતિબ કરકે કહા–

“ કયા કોમે હમીરમેં સિવા ઉન્કે સરદારકે કોઇ ઓર જવાન નહીં જો ઉસ રૂમી પહેલવાનકા મુકાબિલા કરે ? ” ઉસ વક્ત કોમે હમીરકા એક ઝિરાહ પોશ જવાન બિજલીકી તરાહ મયદાનમેં પહોંચા ઓર જાતેહી રૂમી પહેલવાનપર નેઝેકા ઈસ ઝે.રકે સાથ વાર કીયા કે નેઝા ઉસકી પુશ્તકે પાર હો ગયા. ફિર દુસરા રૂમી પહેલવાન હમીરીકે મુકાબિલ હુઆ. ઉસકોભી હમીરીને કતલ કીયા ફિર તીસરા નિકલા

ઉસ્કા ભી ઉસ હુંમીરીને કામ તમામ કીયા. ઉસકે બાદ ચોથા પહેલવાન લશ્કરે રૂમસે નિકલા ઓર ઉસને હુમીરીકો શહીદ કીયા. ફવરન કોમે હુમીરકે એક તીર અંદાઝને આગે બઢ કર અયસા તાક કર તીર ચલાયા કે રૂમી પહેલવાનકે સીને પર બેઠા ઓર વો અપને મકતુલકે પાસહી ઘાયલ હોકર ગિર પડા.

લશ્કરે ઇસ્લામકી તરફસે તકબીર ઓર ખુશી કે ના અરે બલંદ હુએ મગર રૂમીયોંકી ચીંખેં નિકલ ગઈં. કયોં કે યે રૂમી પહેલવાન ઇનમે બડા નામી ઓર ઝીમરતબા થા. કુચ્છ દેર તો રૂમીયોં પર સકતેકા આલમ તારી રહા આખિર જુરાઅત કરકે એક બડા સરદાર રૂમીયોંકી તરફસે મયદાનમેં નિકલા ઓર ઉસને કહા.

" મેં અપની કોમમેં એક સરદાર હું મેરે મુકાબિલે પર એહલે અરબસે કોઇ નામી સરદાર આયે. " ઇસપર શરજીલ બિન હસના કાતિબે રસુલુલ્લાહ સલ૦ અપના નિ- શાન હાથમેં લીયે મુકાબિલેપર નિકલે. અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઇનકો કહેલા ભેજા કે " અગર તુમ મુકાબિલે પર જાતે હો તો નિશાન દે જાઓ તાકે તુમકો લડાઇમે તકલીફ ન હો. " શરજીલને નિશાન એક શખ્સકે હવાલે કીયા ઓર મયદાનમેં રૂમી સરદાર કે મુકાબિલ હુએ લડાઈ શુરૂ હુઈ. દોનોંને અયસે કરતબ દિખાય કે હરદો લશ્કર વાહવાહ

ઓર શાબાસ પુકાર ઉઠે. શરજીલને દેખા કે રૂમી પહેલ-વાન કીસીતરાહ ઉનકે કાબુમેં નહીં આતા જીસસે ઉન્હોં ને ઘોડેકા રૂખ અપને લશ્કરકી તરફ કર લીયા. રૂમી સમઝા કે વો ભાગા જાતા હય. ઉસને તઆકુબ કીયા થોડી દુર જાકર શરજીલને અચાનક ફિર કર રૂમી પર વાર કીયા મગર રૂમીને ઘોડા કુદા કર વાર ખાલી દીયા ઓર કેહને લગા કે " તુમ લોગોંકો લડાઈકી તરકીબેં ખુબ આતી હંય ઓર તુમ મયદાનમેં ખુબ દાવ ખેલતે હો મગર તુમારે દાવને તુમકો કોઈ ફાયદા નહીં પહોંચાયા." ફિર પયદરપે એક દુસરેપર વાર કરને લગે હત્તાકે દોનોંકી તલવારેં તુટ ગઈ દોનોંને તલવારેં ફેંક દીં ઓર એક દુસરેસે લિપટ ગયે. રૂમી બડા મોટા તાઝા થા ઓર શરજીલ બવજહે રોઝે રખને ઓર શબબેદારીકે લાગિર ઓર ઝઇફુલ બદન હો રહે થે. દોનોં એક દુસરેકો ઝોરસે દબાને લગે ઝરારને દેખાકે રૂમી પહેલવાન શરજીલપર ગાલિબ આ જાયગા. ઉન્હોંને કહાકે–

"મેં બરદાશ્ત નહીં કર સકતા કે રૂમી પહેલવાન રસુલુ-લ્લાહ સલલલ્લાહો અલયહેવસલ્લમકે કાતિબકો કતલ કરે"

માઅન વોહ ઘોડા દોડાકર મયદાનમેં પહોંચા. રૂમી પહે-લવાનને દર અસલ શરજીલ બિન હસનાકો સુસ્ત કર દીયા થા ઓર કરીબ થાકે વો ઉસે ઘોડેકી ઝીનસે ઉઠાકર ઝમીનપર દે પટકે કે ઝરારને ઉસકો ઝોરસે લલકારા. રૂમી શરજીલકો

છોડકર જરજરકી તરફ઼ ઝુકા મગર જરજરને પેશદસ્તી કરકે ઇસ ઝોરસે ખંજરકા વાર કીયા કે રૂમીકે દો ટુકડે કરકે ગિરા દીયા. લશ્કરે ઈસ્લામને તો ખુશીકા નાઅરા બલંદ કીયા મગર રૂમી સખ્ત આઝુરદા ખાતિર હુએ. જરરાર ઔર શરજીલ લશ્કરમેં વાપિસ ચલે ગયે. રૂમી લશ્કરસે એક ઔર નામી સરદાર ગુસ્સા ખાકર મયદાનમેં નિકલા. ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ ઈસકે મુકાબિલ હુએ ઔર રૂમીકો કતલ કર દીયા, ફ઼િર દુસરા રૂમી નિકલા ઉસકોભી ઝુબેર રદી૦ને કતલ કીયા ઇસી તરાહ પયદરપય ચાર રૂમી સરદાર ઝુબેર રદી૦કે હાથસે કતલ હુએ. ઈસપર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અબુ ઉબેદા રદી૦કો કહા–

" ઝુબેરને હયરત અંગેઝ કામ કીયા હય ઔર સખ્ત લડાઈ લડા હય મુઝકો અંદેશા હય કે વો થક ગયા હય. આપ ઉસકો મયદાનસે બુલવાલેં વરના વો ખુદ મયદાનસે કભી નહીં આયગા." અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઝુબેરકો વાપિસ આનેકા હુકમ દીયા ઔર ઝુબેર લશ્કરમેં આ મિલા. ફ઼િર એક ઔર રૂમી પહેલવાન જો બડા ઝીરૂત્બા થા મયદાનમેં નિકલા ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઉસકે મુકાબિલ હુએ ઔર દમ ભરમેં ઉસ્કો ઘાયલ કર દીયા.

જબ બાહાનને અપને નામી સરદાર પયદરપય કતલ હોતે દેખે તો બડા ખશ્મનાક હુઆ ઔર ઉસને કહા કે–

"એહલે અરબ નેઝે ઓર તલવારકી લડાઇસે મગલુબ નહીં હોતે. ઉનપર હમલા કરનેસે ભી કુચ્છ ફાયદા નહીં હોતા. બહેતર હય કે તીર અંદાઝ આગે બઢેં ઓર મુનાસિબ ફાસલેપર ઠયરકર તીર ચલાયેં."

ઈસ પર એક લાખ તીર અંદાઝ આગે બઢે ઓર ઉન્હોંને એકદમ તીર છોડ દીયે જીનસે એહલે ઇસ્લામકો બડા નુકસાન પહોંચા. સાતસો મુસલમાન તો એક ચશ્મ હો ગયે, કઇ એક ઘોડે ઝખમી હુએ ઓર મયદાનસે મુંહ ફેરને લગે. એહલે ઇસ્લામપર યેહ સખ્ત મુસીબત નાઝિલ હુઇ ઓર વો બહોતહી ગભરા ગયે. ઉસ દિનકા નામ ઉન્હોંને યવમુત્તાઅવીર (એક ચશ્મ હોનેકા દિન) રખા હય ઈસસે ઝિયાદા સખતીકા દિન ઈન્કો કભી પેશ નહીં આયાથા. માહાનને જો લશ્કરે ઇસ્લામકી ગભરાહટ દેખી તો કહેલા ભેજા કે—

"એહલે ઈસલામપર તીર ચલાયે જાઓ ઓર ઉન્કે નઝદીક મત જાઓ ઉન્કા સિવા ઈસકે કોઈ ઈલાજ નહીં."

જબ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને લશ્કરે ઈસલામકો બદહવાસ દેખા ઓર કરીબથાકે વો મયદાન છોડકર ભાગ જાયેં તો ઉન્હોંને સરદારોંકો કહા કે—

"યે જાંબાઝીકા મોકા હય વરન ખેલ બિગડ જાયગા. હિમ્મત કરો ઓર કીસી તરાહ તીર અન્દાઝોંકી સફ તક

પહોંચો વરન હમ શિકસ્ત ખા જાઇંગે.” ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઉમર બિન આસ રદી૦ ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ શરજીલ બિન હસના રદી૦ ઝરરાર બિન અઝવર રદી૦ ઓર દીગર સરદાર અપને અપને હમરાહીયોં સમેત તીરોંકી બારિશમેં સરતોડ ઘોડે છોડે હુએ તીરઅંદાઝોંપર હમલા આવર હુએ ઓર અયસા કતલેઆમ શુરૂ કીયા કે તીર અંદાઝ અપની ચોકડી ભૂલ ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કે હાથસે ઉસ દિન નવ તલવારેં ટુટીં; વો કઇ સો સવારકે બરાબર એકલે લડતે રહે. ઝરરાર બિન અઝવરને ભી શદીદ કિતાલ કીયા, ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ ઓર દીગર સરદારોંને વો તલવાર ચલાઇ કે રૂમીયોંકે છકકે છુટ ગયે ઓર ચાલીસ હઝાર તીરઅંદાઝ રૂમી મયદાનમેં કતલ હો ગયે. બાકી ભાગકર અપને લશ્કરમેં જા મિલે એહલે ઇસલામ કો ઇસ મુસીબતસે નજાત મિલી ઓર તીરોંકી બારિશસે ઉન્કો અમન મિલા.

દોનોં લશ્કર ફિર અપની અપની જગે ખડે હો ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કા દિલ અભી ઠંડા નહીં હુઆ થા. ઉન્હોંને ફિર મયદાનમેં નિકલ કર હરીફકો તલબ કીયા. રૂમીયોંકી તરફસે એક પહેલવાન નિકલા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને ઉસકો પહેલેહી વારમેં કતલ કીયા, ફિર હરચંદ ખાલિદ રદી૦ને રૂમીયોંકો લલકારા મગર કોઇ પહેલવાન

ઉસકે મુકાબિલ ન આયા. અબુ ઉબૈદા રદી૦ને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો કહેલા ભેજા કે "તુમ થક ગયે હોગે ઈસલિયે મયદાનસે વાપિસ આકર ઝરા સસ્તા લો." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ યે સુનકર વાપિસ આ ગયે. સુરજકે ગુરૂબ હોનેમેં થોડાસા વક્ત રહે ગયા થા કે રૂમી મયદાનસે હટકર અપને કયામગાહમેં ચલે ગયે ઓર એહલે ઈસલામ ભી અપને કેમ્પમેં આ ગયે ઓર અપને ઝખમીયોંકે ઝખમ બાંધનેમેં મસરૂફ હુએ. અબુ ઉબૈદા રદી૦ લશ્કરીયોંમેં ફિરતે થે ઓર ઉનકો કહેતે થે–

"બેશક આજ તુમકો અઝીયત પહોંચી હય મગર દુશ્મનોંકો તુમસે ઝિયાદા દુખ પહોંચા હય. અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર કરો ઓર ઉસકે ફઝલો કરમકે ઉમીદવાર રહો."

ઈસરાત ચુંકે સરદારાને લશ્કર બહોત થકે હુએ થે અબુ ઉબૈદા રદી૦ ને પાસબાની ઓર નિગરાનીકી ડયુટી અપને ઝિમ્મેં લી. વો રાતકે વકત કેમ્પકે ગિર્દ ગશ્ત લગા રહે થે કે ઈનકો દો સવાર અપને આગે ચલતે હુએ દિખાઈ દીયે. ઉન્હોંને આવાઝ દેકર ઉન્કો ઠેરાયા જબ ઉન્કે નઝદિક વો ગયે તો દેખા કે વો દો સવાર ઝુબૈર બિન અવામ રદી૦ ઓર ઉન્કી બીબી અસમા બિનતે અબીબકર રદી૦ હંય. અબુ ઉબૈદા રદી૦ને હયરાન હોકર પુછા—

"ઈસ વકત તુમ કિધર જા રહે હો?" ઝુબૈર રદી૦ને

કહા "ચુંકે આજ એહલે ઇસ્લામ થકે માંદેથે ઓર કઇ એકકી આંખે* ઝખમી હો ગઈથી તો મુઝે ખ્યાલ આયા કે કહીં પાસબાનીમેં ગફલત ન કરે ઇસલીયે મેં લશ્કરે ઈસલામકી પાસબાની કર રહા હું. મેરી બીબીને ભી મેરા સાથ દીયા હય." અબુ ઉબેદા રદી૦ યે સુનકર ખુશ હુએ ઓર ઉન્કે હકમેં દુઆએ ખેરકી. અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા.

"તુમ ભી આજ ઈસ લડાઇમેં બહોત થક ગયે હો તુમ જાકર આરામ કરો ઓરમેં નિગેહબાની કરતા હું." ઝુબેર રદી૦ને કહા.

"આરામકી કોઇ ઝુરૂરત નહીં મુઝકો નિગેહબાની કરને દીજીએ." ચુંનાચે ઝુબેર રદી૦ભી તમામ રાત ઈસલામી કેમ્પકે ગિર્દ અપની બીબીકે સાથ ગશ્ત કરતે રહે.

જબ માહાન અપને ખયમેમેં પહોંચા તો વો સખ્ત

---

*જીન બહાદુરોંકી એક એક આંખ ઇસ મઆરિકેમેં ઝાયે હો ગઇથી ઉન્કો બાદ અઝાં કોઈ શખ્સ આંખ ઝાયે હોનેકી બાબત પૂછતા તો વો બડે ફખ્ર ઓર નાઝસે કહેતે થે કે "યે કાબિલે ફખ્ર તમગા હય હમકો જંગ યરમુકમેં નસીબ હુઆ થા. જીસસે ઝિયાદા ખતરનાક જંગ એહલે ઇસ્લામકો કભી પેશ ન આઇથી ઓર અલ્લાહ તઆલાને હમકો દુશ્મનોંપર નુમાયાં ફતેહ અતા ફરમાઇથી. યે આંખ ઉસ મઆરિકેમેં ખર્ચ હુઇ જીસને એહલે અરબકે લીયે શામ ઓર ફિલીસતીનકા દરવાઝા ખોલ દીયા.

પઝમુરદા ખાતર થા ઉસને કવરીર ઓર જરજીરકો બુલાયા ઓર કહા—

"અબ તુમ મુઝકો કયા મશવિરા દેતે હો ? હમારી કોઇ તદબીર કારગર નહીં હોતી. એહલે અરબકી જુરાઅત ઓર જસારતને હમારી તદબીરેં ખાકમેં મિલા દી હંય. આજ તીરઅંદાઝોંને ઉન્કો સખ્ત ગભરાહટમેં ડાલ દીયા થા. ઓર મુઝકો ઉમીદ થી કે આજ હમકો ફતેહ હાસિલ હોગી મગર યકલખ્ત ઇસ્લામી લશ્કર તીરોંકી કુચ્છ પરવા ન કરકે તીરઅંદાઝોંપર ટુટ પડા ઓર ઉન્કો તહે તેગ બે દરેગ કીયા. મુઝકો અંદેશા હય કે અગર કલ એહલે અરબને હમપર હમલા કર દીયા તો હમારા લશ્કર ભાગ નિકલેગા." કવરીરને ઇસકે જવાબમેં કહા—

"બહેતર હય કે ઇસ્લામી લશ્કરકે સિપેહ સાલારકો કહેલા ભેજેં કે ચંદ દિન લડાઈ મોકુફ રખેં ઇતનેમેં હમારા લશ્કર આરામ કર લેગા ઓર લડાઇ કે લીયે તૈયાર હો જાયગા."

બાબ ૩૩

જંગે યરમુકકા પાંચવાં દિન.

સુબ્હેં હોનેસે પેશ્તર માહાનને બની ગરસાનમેંસે એક સમઝદાર આદમીકો અબુ ઉબેદા રઝી૦કે પાસ ભેજા જીસને અબુ ઉબેદા રઝી૦કો યે પયગામ દીયા.

“ લડાઈકા કોઈ એતેબાર નહીં કભી ઈધર કભી ઉધર દો ચાર દિન એહલે ઇસલામકો ગલબા હાસિલ હુઆ હય, ઇસપર મગરૂર ન હો જાઓ. ક્યોંકે અભી રૂમી લશ્કરકી તેઅદાદ કઇ લાખ હય ઓર ઉસમેં બડે બડે જંગજુ મોજુદ હુંય. અંજામકાર રૂમી લશ્કરકો ફતેહ હોગી. તુમ કબ તક ઉન્કે મુકાબિલેપર અડે રહોગે. લેકિન માહાન ચાહતા હય કે કુચ્છ દિન લડાઇ મોકુફ રખો તાકે ઈસિ અરસેમેં હમ કોશીશ કરેં કે એહલે અરબકે સાથ હમારી સુલેહ હો જાય. મેરે ઇખ્તિયારમેં જો કુચ્છ થા મેંને કીયા હય મગર તુમને ઉસ્કો મંઝુર નહીં કીયા. અબ મેં બાદશાહકો ખત લિખતા હું શાયદ વો માન જાય ઓર તુમકો મુંહ માંગી મુરાદ મિલ જાય. ”

જબ અબુ ઉબેદા રઝી૦ને માહાનકા યેહ પયગામ સુના તો ઉન્હોંને ખાલિદ બિન વલીદ રઝી૦કો બુલાયા ઓર કહા કે—

“ માહાનને ચંદ રોઝ લડાઇ મોકુફ રખનેકી દરખાસ્ત કી હય ઇસ નિયતસે કે બાદશાહ હરકુલકી ઈજાઝત લેકર વો હમારે હસ્બ મન્શા સુલેહ કરલે. મેં ચાહતા હું કે ઇસકી દરખાસ્ત મંઝુર કરલું અગર હમારે હસ્બ મન્શા કે મુઆફિક સુલેહ હો જાય તો હમેં ઓર કયા ચાહીએ.” ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા—

“ અય અમીનુલઉમ્મત ! ઈસિસે પહેલેભી માહાનને સાત દિન લડાઈ મોકુફ રખનેકા પયગામ ભેજા થા. જીસકો આપને મંઝુર કર લીયા થા બા વજુદ ઇસકે કે મેંને આપકો મના કીયા થા. ફિર ઉસ્કા મુઆવિઝા ઉસને હમકો યે દીયા કે અચાનક હમપર લશ્કર લેકર અયસે વક્તમેં ચઢ આયા જબકે હમ બિલકુલ લડનેકે લીયે તૈયાર ન થે. ઉસ વક્ત અગર આપ મેરા કહા માનતે તો હમારે હકમેં બહોતહી અચ્છા હોતા. મેં ઈન લોગોંકી ચાલાકીયોંસે ખુબ વાકેફ હું. અબ ભી ઉસને કોઇ દાવ ખેલનેકા ઈરાદા કીયા હય. આપ ઉસકે પયગામકો હરગિઝ કુબુલ ન કરેં ઓર કહેલા ભેજેં કે લડાઇમેં તવકકુફ નહીં હો સકતા.” ઈસ પર અબુ ઉબેદા રદી૦ને કાસિદકો કહા કે-

“ માહાનકો જાકર કેહ દે કે પહેલી દફે તુને હમસે ફરેબ કીયા થા અબ હમ તેરે ફરેબમેં નહીં આતે ઓર લડાઇમેં તવકકુફ નહીં ડાલ સકતે. હમ અભી તૈયાર હોકર

મયદાનમેં આ જાઇંગે વો ભી લશ્કર આરાસ્તા કરકે મયદાનમેં આ જાયેં આયંદા અખતિયાર હય. મગર હમ ઈસિ લડાઈકા ખાતેમા કરનેપર તુલે બૈઠે હુંય."

જબ માહાનકા કાસિદ માયુસ હોકર વાપિસ આ ગયા ઓર ઉસને માહાનકો ઇસ હાલસે આગાહ કીયા તો વો સખ્ત મુતરદદિદ હુઆ ઓર કેહને લગા.

"મે એહલે અરબસે સુલેહકી ઉમીદ રખતા થા મગર વો લડાઈ ઓર ખુનરેઝીપર ઝીદ કરતે હુંય. અચ્છા લશ્કર આરાસ્તા કરો ઓર મયદાને જંગમેં ચલો નતીજા જો કુચ્છ હોગા દેખા જાયગા. આજ મેં ખુદ લડાઇમેં મોજુદ રહુંગા ઓર મયદાનમેં નિકલુંગા." યે સુનકર જરજીરને કહા—

"હમારે મોજુદ હોતે આપ કયોં મયદાનમેં નિકલીંગે પહેલે મેં જંગમેં નિકલુંગા ઓર એહલે અરબકે સિપેહસાલારકો જંગકે લિયે તલબ કરૂંગા અગર મેંને ઉસકો માર લીયા તો હમારી ફતેહ હો જાયગી અબ સરદારોં લડાઇ હોની ચાહીએ. ઈસ તરાહ લડાઈકા જલ્દ ફેસલા હો જાયગા." માહાનને કહા—"ઈસિસે બહેતર ઓર કયા હો સકતા હય કે એહલે અરબકે દો તીન સરદાર મારેં જાયેં. ખુસુસન ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ફિર હમ ઉનકો ભેડ બકરીયોંકી તરાહ ઝુબેહ કર ડાલીંગે. બસ એહલે અરબમેં દો તીન સરદારહી હુંય જો અપની જુરાઅત ઓર જસારત હમકો

દિખા રહે હંય ઔર હમારી તમામ તદબીરોંપર પાની ફેર દેતે હંય" ઇસ બાતકા ફેસલા કરકે માહાનને લશ્કરકો મયદાનમેં નિકલનેકા હુકમ દીયા.

ઇધર અબુ ઉબેદા રદી૦ને અપને લશ્કરકો સુબ્હેકી નમાઝ પઢાઈ ઔર ઉસકે બાદ ઉસકો આરાસ્તા કરકે મયદાને જંગમેં લે આયે.

જરજીર સરતાપા આહનમેં ગરક હોકર મયદાને જંગમેં આયા ઔર લલકારકર કહા કે "મેં રૂમી લશ્કરમેં એક નામી સરદાર હું મેરે મુકાબિલેપર એહલે અરબકા સિપેહસાલાર આયે ક્યોં કે મેં કીસી અદના સરદારકે સાથ મુકાબિલા નહીં કરૂંગા."

અમીનુલ ઉમ્મત અબુ ઉબેદા રદી૦ને જો અપના અલમ લીયે હુએ અપને લશ્કરકે કલ્બમેંથે જબ જરજીરકા યે કલામ સુના તો ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો બુલાકર કહા કે-

"અય અબા સુલેમાન! રૂમી સરદારને મુઝકો મુકાબિલે કે લીયે તલબ કીયા હય. યે અલમ તુમ અપને પાસ રખો અગર મેં સહી સાલિમ વાપિસ આ ગયા તો અપના અલમ લે લુંગા. વરના મેરી જગે તુમ લશ્કરે ઇસ્લામકે સિપેહસાલાર હોગે. જબતકકે ખલીફએ સાની રદી૦ ઇસિ બાતકી મંઝુરી ભેજે." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા-

"અય અમીનુલ ઉમ્મત! આપ રોઝે રખકર ઓર શબબેદારી કર કે થકે નહીફ ઓર લાગિર હો રહે હંય ખુસુસન આજ રાતકો આપ લશ્કરકી નિગેહબાની કર રહે થે ઈસલિયે આપ અપના અલમ અપને પાસ રખીયે ઓર મુઝકો ઇજાઝત દીજીયે કે મેં ઇસ રૂમી સરદારકે મુકાબિલેપર જાઉં." અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા–

"મુઝકો રૂમી સરદારને તલબ કીયા હય મેરા ફર્ઝ હય કે મેં ઇસકે મુકાબિલેપર જાઉં." ઇસપર દીગર સરદારોંને ભી અરઝ કી કે "જબ હમ લોગ મોજુદ હંય તો ફિર આપ કયોં મયદાને જંગમેં જાતે હંય પહેલે હમકો તસદ્દુક ઓર કુરબાન હોને દીજીયે ફિર આપ જો ચાહે કીજીયેગા." અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા—

"મેં મયદાન જંગમેં જાનેસે રૂક નહીં સકતા જબ ફરીકે મુખાલિફને મુઝકો તલબ કીયા હય તો મેરા ફર્ઝ હય કે મેં ઉસકે મુકાબિલેપર જાઉં ઈસલીયે તુમ મુઝકો હરગિઝ ન રોકો મેં અઝમ કર ચુકા હું." યે જવાબ સુનકર સબ ખામોશ હો ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અલમ ઉનકે હાથસે લે લીયા ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦ ઝિરાહ પહેને હુવે પુરે હથિયારકે સાથ મુસલ્લાહ હોકર મયદાને જંગમેં તશરીફ લે ગયે.

જબ અબુ ઉબૈદા બિન જરરાહ જરજીરકે મુકાબિલ હુએ તો ઉસને પૂછા—

"ક્યા એહલે અરબકે સરદાર તુમહી હો?" અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા—

"એહલે ઈસ્લામ મુઝકો અપના સરદાર સમઝતે હૈં ઔર મૈં તુમારે બુલાનેપર મુકાબિલે કે લિયે આયા હું."

દોનોંમેં લડાઇ શરૂ હુઇ એક અરસે તક દોનાં બરાબર લડતે રહે એહલે ઇસ્લામ અબુ ઉબેદા રદી૦કી તરફસે બડે ફિક્રમંદથે ઔર ઉન્કી સલામતીકી દુઆએં માંગતે થે. જરજીર યે દેખકરકે ઉસકા હરીફ ઉસકે કાબુમેં નહીં આતા અચાનક ઘોડા ફેરકર મયદાનસે ભાગ નિકલા. અબુ ઉબેદા રદી૦ને તલવાર ખીંચે હુએ ઉસકા તઆકુબ કીયા. થોડી દૂર જાકર જરજીરને ઉલટકર અબુ ઉબેદા રદી૦ પર વાર કીયા અબુ ઉબેદા રદી૦ને વાર ખાલી દીયા ઔર ઈસિ ઝોરસે એક હાથ મારા કે જરજીરકી ગર્દન કાટકર ઉસકો ઘાયલ કર દીયા ઔર અલ્લાહો અકબરકા નાઅરા બલંદ કીયા. લશ્કરે ઇસ્લામને ભી ખુશીસે તકબીર બલંદ કી ઔર અબુ ઉબેદા રદી૦ મુઝફ્ફરો મનસુર અપને લશ્કરમેં વાપિસ આ ગયે ઔર અપના અલમ લેકર અપની જગેપર ખડે હોગયે.

માહાનને જબ જરજીરકો કતલ હોતે દેખા તો વો, બહોત ગભરાયા ઔર ઉસને કહા.

“અફસોસ હય કે મેરા દસ્તે બાઝુ મયદાને જંગમેં કતલ હો ગયા હય અબ મેં ખુદ મયદાનમેં નિકલતા હું અગર મારા ગયા તો ઇસ તરદ્દુદસે નજાત પાઉંગા અગર બચ ગયા તો બાદશાહકે ઈનામકા મુસ્તહક હોઉંગા.” ઈસ પર એક બહાદુર પહેલવાન માહાનકે પાસ આયા ઓર કહેને લગા.

“આપ મયદાનમેં ન જાઇએ ઓર મુઝે ઇજાઝત દીજીએ. મેં જરજીરકા બદલા એહલે ઈસ્લામસે લુંગા.” માહાનને કહા—

“અચ્છા તુમભી મયદાનમેં જાકર કિસ્મત આઝમાઈ કરલો.” ઇસ પહેલવાનકા નામ સરજીસ થા ઓર વો જરજીરકા રિશ્તેદાર થા. જબ વો મયદાનમેં નિકલા તો ઘોડેકો મયદાનમેં ચક્કર દેકર અપની શેહ સવારીકા સુબુત દેને લગા ઈતનેમેં લશ્કરે ઈસ્લામમેંસે માલિક ઉશ્તર નિકલા. ઓર સરજીસકે મુકાબિલ હુઆ. કુચ્છ દેર તક બરાબરકી લડાઇ હોતી રહી. આખિર માલિક ઉશ્તરને યે દેખકરકે સરજીસકે જીસ્મપર કોઇ વાર કારગર નહીં હોતા તો ઉસકી રાનપર તાકકર નેઝા મારા મગર નેઝા બજાએ સરજીસકે ઘોડેકી પસલીઉંમેં ખુપ ગયા. ઘોડા સવારકે સાથ ઝમીનપર ગિર પડા. સરજીસ અપને ઘોડેકી ઝીનસે અલગ ન હુઆથા કે માલિકને સુબુકદસ્તી કરકે ઉસકા કામ તમામ કીયા.

યે હાલત દેખકર માહાન તયશમેં આયા ઓર ઉસને ખુદ મયદાનમેં નિકલનેકા ઈરાદા કીયા ઉસકે માતેહત ફિર ઉસકે પાસ આકર કહેને લગે કે "જબ તક હમ ઝિંદા હુંય તબ તક આપ મયદાનમેં ન જાયેં." માહાનને કહા.

"મેં યે મુકાબિલા દેખકર તંગ આ ગયા હું ઓર ઈસ ખેલકો ખતમ કરતા હું. મેં લડાઈકો ઈસિસે ઝિયાદા તૂલ દેના નહીં ચાહતા. યાતો મુઝકો ફતેહ હુઈ યા શિકસ્ત અગર મેંને શિકસ્ત ખાઈ તો બાદશાહસે સુર્ખ રૂ હો જાઉંગા કે મેંને હતતુલમકદુર કોશિશ કી. અપની જાનકો ભી ખતરે મેં ડાલા મગર અરબોંકે સામને હમારી કુચ્છ પેશ ન ગઈ. અબ તુમ સબ અપની જગેપર ઠયરે રહો ઓર મુઝકો મયદાનમેં જાને દો." માહાનકે માતેહત યે સુનકર ચુપ હો ગયે ઓર માહાન મુસલ્લાહ હોકર ઓર એક વઝની ઉમુદ હાથમેં લેકર મયદાનમેં નિકલા. માહાન બડા તનુમંદ ઓર જંગજુથા ઓર ઉસકો યકીન થા કે એહલે અરબ મનચલે હુંય ઓર તેગ ઓર સિનાનકી લડાઈમેં સુબુદસ્ત હુંય મગર ઉસકે ઉમુદકા વાર ઉનમેંસે કોઈ સંભાલ ન સકેગા.

માલિક ઉશ્તર સરજીસકો કતલકરકે મયદાનમેં લલકાર રહા થા કે માહાન મયદાનમેં પહોંચ ગયા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને દુરસે માહાનકી સજધજ દેખકર ઉસકો પહેચાન લીયા ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦કો કહાકે "અબ

ખુદ **માહાન** મયદાનમેં નિકલા હય. ઉમીદ હય કે અબ લડાઇકા જલ્દ ખાતિમા હો જાયગા અગર **માલિક ઉશતર** મયદાનમેં મોજુદ નહોતા તો **માહાનકે** મુકાબિલે પર મેં ખુદ નિકલતા."

માહાનને મયદાનમેં આતેહી **માલિકકો** પૂછા કે—

"કયા તુમારા નામ **ખાલિદ** રદી૦ હય ?" **માલિકને** કહા "નહીં મેરા નામ **માલિક** ઉશ્તર હય." **માહાનને** યે સુનકર કહા—

"મેરા ઇરાદા ખાલિદ રદી૦કે સાથ મુકાબિલા કરનેકા થા મગર કોઈ હરજ નહીં તુમકો કતલ કરકે મેં ખાલિદકો તલબ કરૂંગા." **માલિકને** કહા—

"તુમારી આરઝુ પુરી ન હોગી કયોંકે મેરે હાથસે તુમ ઝિંદા ન રહોગે." **માહાનને** કહા—

"મેં તુમારે લશ્કરકે તમામ સરદારોંકો ચુન ચુનકર કતલ કરૂંગા તુમને મુઝકો સમઝા કયા હય ? અચ્છા સંભલ જાઓ." લડાઇ શુરૂ હુઇ. કુચ્છ દેર તક વાર ચકસાં પડતે રહે ઓર દોનોં સંભાલતે રહે મગર ફરીકેન જલ્દ એક દુસરેકી તાકત ઓર ઝોરકે કાયલ હો ગયે. માહાનને મોકા પાકર બડે ઝોરકે સાથ ઉમુદકા વાર કીયા. **માલિકને** ઉસકો ઢાલપર લીયા મગર ઉમુદ ઢાલસે ફિસલકર **માલિકકી**

ખોદપર પડા કોઇ શુબ્હા નહીં કે અગર ઉમુદ પુરે ઝોરકે સાથ માલિકકી ખોદપર પડતા તો માલિકકા સર પાશપાશ હો જાતા. મગર ઉમુદકા ઝોર ઢાલપર પડનેસે કમ હો ગયા થા. ફિરભી ઉસકી ઝરબસે માલિકકી ખોદ ઉસકી આંખકી ઉપરકી હડ્ડીમેં ખુબ ગઈ ઓર ઉસકી હડ્ડી બાહેર નિકલ આઈ. ઝખમસે ખુન જારી હુઆ ઓર માહાન સમઝાકે હરીફ કતલ હો ગયા હય ઓર અનકરીબ ઘોડેસે ગિરા ચાહતા હય. ઇધર માલિકને અલ્લાહસે નુસરતકી દુઆ માંગી ઓર રસુલે અકરમ સલ૦પર દુરૂદ ભેજા. માહાન માલિકકે ગિરને-કા મુનતેઝરહી થા કે માલિક ઉસી ઝખમી હાલતમે બિજ-લીકી તરાહ ઘોડા કુદાકર માહાનપર ટુટ પડા ઓર બડે ઝોરસે તલવારકા વાર કીયા. તલવાર માહાનકે દાયેં શાનેપર પડી લેકિન ઝિયાદા કારગર તો ન હુઈ મગર માહાનકા શાના ઝખમી હુઆ. માહાન અપને હાથકો બેકાર પાકર ઘોડા દોડાકર અપને લશ્કરકી તરફ ભાગા. માલિક ઉશ્તર અપને લશ્કરમેં આ ગયા ઓર ઉસકા ઝખમ બાંધા ગયા.

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને જો માહાનકો પીઠ ફેરતે દેખાતો ઉન્હોં ને અબુઉબેદા રદી૦ કો કહા.

અબ વકત હય. આપ યક બારગી હમલેકી ઇજાઝત દીજીએ. આજ યકીનન હમ ફતેહ પાઇંગે ઓર બડા લમ્બા ખેલ ખતમ હોગા.” અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઉસી

વકત જંગે મગલુબેકા હુકમ દે દીયા. તમામ લશ્કરે ઇસ્લામ અલ્લા હો અકબર કે નાઅરે મારતા હુઆ રૂમી લશ્કરપર ટુટ પડા ઓર રૂમીયોંમે કતલકા બાઝાર ગરમ કર દીયા. રૂમી જમકર લડતેથે મગર અરબી તલવારકા લુકમા હુએ જાતે થે. શામ તક સંગીન લડાઈ હોતી રહી. આફતાબ ગુરૂબ હોને કે કરીબ થા કે રૂમીયોંને ભાગના શુરૂ કીયા એહલે અરબને ઉનકા પીછા કીયા. વો દરીયાએ યરમુક જીસકો રૂમી લશ્કરને અપની હિફાઝત સમઝા હુઆ થા વો અબ ઉનકી હલાકતકા ગઢા બન ગયા. હઝારહા રૂમી ભાગતે હુએ દરીયામેં ગરક હો ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અપને ઝહફ લશ્કરકે સાથ માહાન ઓર ઉસકે હમરાહીયોંકા પીછા કીયા ઓર કુચ્છ ફાસલેપર ઉનકો જા લીયા. માહાન ઈસિ માઅરિકેમેં કતલ હુઆ ઓર ઉસકે કઇ હમરાહી ભાગતે હુએ મારે ગયે. બાકી મુન્તશિર હોકર ઈધર ઉધર ભાગ ગયે.

એહલે અરબકો બડી શાનદાર ફતેહ હાસિલ હુઈ. ઈસિ તમામ જંગમેં **કાસન ડી પરસીવલ** કે કોલકે મુઆફિક એક લાખ ચાલીસ હઝાર ઓર બકોલ **વાકદી*** એક લાખ

---

*ગાલિબન વાકદી રહે૦ને સિર્ફ ઉન રૂમી મકતુલોંકો શુમાર કિયા હે જો મયદાને જંગમે બિલ મુકામિલ કત્લ હુએ. ઉનકો નહીં શામિલ કિયા જો ભાગતે હુએ પકાડેં ઓર જંગલોંમે કત્લ હુએ.

પાંચ હઝાર રૂમી કતલ હુએ. જો દરીયામેં ગરક હુએ ઉન્કા કોઇ હિસાબ નહીં ઓર ચાલીસ હઝાર એહલે ઇસ્લામકે હાથ અસીર હુએ. જબકે લશ્કરે ઇસ્લામમેં ઝખમી તો બહોત થે લેકીન મકતુલોંકી તેઅદાદ બકોલ કાસન ડીપર સીવલ સિર્ફ તીન હઝાર ઓર બકોલ વાકદી ચાર હઝાર ઓર તારીખે આલમકે મેઅહ્લિફકે કોલકે મુઆફિક ચાર હઝાર તીસ થી.

રૂમીયોંકા બેશુમાર માલો અસબાબ એહલે ઇસ્લામકે હાથ આયા સિર્ફ માહાનકા સાઝો સામાનહી સાઠ હઝાર દીનારકા થા. યે જંગે અઝીમ માહે રજબ સને ૧૫ હિજરીમેં વાકેઅ હુઈથી ઓર ઉસને મુલ્કે શામકી કિસમતકા ફેસલા કર દિયા. જબ અબુ ઉબેદા રદી૦ અપને શહીદોંકી તજહીઝો તકફીનસે ફારિગ હુએ ઓર ગનીમતકા માલ જમા હો ચુકા તો ઉન્હોંને ખલીફએ સાની રદી૦કી ખિદમતમે નીચે દરજ કિયા હુઆ ખત લિખા.

"શુરૂ કરતાહું મેં સાથ નામ અલ્લાહકે જો રહેમાન ઓર રહીમ હે ઓર દુરૂદ અલ્લાહકા નાઝિલ હો ઉપર ઉસકે નબી બરગુઝિદા કે. યે ખત હે અબુ ઉબેદા આમિર બિન જરરાહકી તરફસે. તેહકીક મેં તારીફ કરતાહું ઉસ અલ્લાહકી જીસકે સિવાય કોઈ માઅબુદ નહીં ઓર શુક્ર કરતાહું બડા

ઉપર ઉસ ચીઝ કે જો ઉતારી ઉસને મેરે ઉપર અપની નેઅમતોંસે ઔર ખાસ કિયા હમકો ઉસને સાથ અપની નેઅમતકે બ બરકત નબીએ રેહમત વ શફીઉલ ઉમ્મત મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ સલ૦કે ઔર આગાહ કરતાહું મેં આપ કો ઈસિ અમ્રસેકે તેહકીક ઉતરા મેં યરમુકમે. ઉતરા માહાન કરીબ મુઝસે ઔર નહીં દેખા મુસલમાનોંને ઈસસે ઝિયાદા કિસી જમાઅતકો ઔર ન શુમારકો. પસ તોડ દિયા અલ્લાહને ઇસ જમાઅતકો ઔર મદદ કી ઔર ગાલિબ કિયા હમકો ઉનપર સાથ અપને એહસાન કે પસ મારડાલા હમને ઉનમેસે એક લાખ પાંચ હઝાર કો ઔર કેદ કર લિયા ચાલીસ હઝારકો ઔર ડુબ ગયે હઝારોં દરિયામેં ઔર મારે ગયે મુસલમાનોંમેસે ચાર હઝાર. ખતમ કિયા અલ્લાહ તઆલાને ઉનકે વાસ્તે શહાદતકો. ચકજા કિયા મેને ગનાયમકો ઔર નિકાલ લિયા ઉસસે પાંચવેં હિસ્સેકો ઔર મેં મુનતિઝર આપકે હુકમકા હું પાંચવેં હિસ્સે ઔર ગનાયમકે બાબમે ઔર સલામતી ઔર રેહમત હો અલ્લાહ તઆલાકી આપ પર ઔર તમામ મુસલમીન પર.”

યે ખત લિખકર એક કાસિદકે હવાલે કિયા ઔર લશકરકો દમેશ્કકી તરફ ચલનેકા હુકમ દિયા કયોંકે રૂમી લશકરકે મકતુલોંકી કસરતકી વજેહસે યરમુકકી હવા ખરાબ હો ગઇ થી.

જીસ દિન યરમુકમે એહલે ઈસ્લામકો રૂમીયોંપર ફતેહ હાસિલ હુઈ ઉસ રાતકો હઝરત ઉમર રદી૦ ખલીફએ સાનીને ખ્વાબ દેખા કે હઝરત રસુલે અકરમ સલ૦ અપને રોઝે મુબારકમેં તશરીફ રખતે હંય ઓર ઉનકે પાસ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ બેઠે હુએ હંય. હઝરત ઉમર રદી૦ને સલામ કીયા ઓર કહા "યા રસુલુલ્લાહ સલ૦! મેં લશ્કરે ઇસ્લામકે લીયે બડા મુતફક્કિર હું ઓર મેરા દિલ ઉસ તરફ લગા રહેતા હય. મુઝે ઇલ્મ નહીં કે અલ્લાહ તઆલાને ઉનકે સાથ કયા સુલુક કીયા. દુશ્મનકી તેઅદાદ કઇ લાખ હય ઓર એહલે ઇસ્લામ કલીલ હંય" ઇસપર રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલય હે વસલ્લમને ઇરશાદ ફરમાયા કે--

"અય ઉમર! તુમકો બશારત હોકે અલ્લાહ તઆલાને મુસલમાનોંકો ફતેહ દી ઓર ઉનકે દુશ્મનોંકો હલાક કીયા" ઇસકે બાદ રસુલુલ્લાહ સલલ્લાહો અલય હે વસલ્લમને યે આયત પઢી "ઉસ દુસરે ઘરકો મુકર્રર કીયા હય હમને વાસ્તે ઉન લોગોંકે જો નહીં ચાહતે બુઝુરગી ઓર તાસીર ઝમીનકી ન જફાકારી ઓર સિતમ લોગોંપર ઓર અચ્છા અંજામ પરહેઝગારોંકે વાસ્તે હય."

હઝરત ઉમર રદી૦ને સુબ્હે ઉઠકર યેહ ખ્વાબ એહલે ઇસ્લામકો સુનાયા વો સુનકર બહોત ખુશ હુએ ઓર કહેને લગે કે "તેહકીક અલ્લાહ તઆલાને એહલે ઇસ્લામપર

અપના ફઝલો કરમ કીયા હય." ચંદ દિન બાદ અબુ ઉબેદા રદી૦કા કાસિદ ખત લીયે પહોંચા હઝરત ઉમર રદી૦ પઢકર બહોત ખુશ હુએ ઓર સિજદએ શુક્ર અદા કીયા. ફિર મુસલમાનોંકો ખત સુનાયા ઓર કહાકે—

" અલ્લાહ તઆલાને મેરા ખ્વાબ સચ્ચા કર દીખાય." ઈસકે બાદ કલમ દવાત લેકર અબુ ઉબેદા રદી૦કો નીચે દરજ કિયા હુઆ ખત લિખા.

" શુરૂ કરતાહું મેં સાથ નામ અલ્લાહકે જો રહેમાન ઓર રહીમ હે. યે ખત હે અઝ જાનિબ અબદુલ્લાહ ઉમર બિન ખત્તાબ બનામ ઉનકે આમિલ મુલ્કે શામ. સલામતી હો તુમ પર. પસ તેહકીક તાઅરીફ કરતા હું મે ઉસ અલ્લાહ તઆલાકી જીસ્કે સિવા કોઈ માઅબુદ નહીં ઓર દુરૂદ ભેજતા હું મેં ઉસ્કે નબી સલ૦પર. તેહકીકમે ખુશ હુઆ ઉસ ચીઝસે જો ફતેહકી અલ્લાહ તઆલાને મુસલમાનોં પર અપની મદદદિહીસે ઓર શિકસ્ત દી ઉન દુશ્મનોંકો. પસ જીસ વક્ત પહોંચે યે મેરા ખત તકસીમ કરો તુમ ગનાયમકો મુસલમાનોંપર ઓર હર ઝી હકકો ઉસકા હક દો ઓર હિફાઝત કરો તુમ મુસલમાનોંકી ઓર નિગેહબાની કરો તુમ ઉનકે કામોંકી ઓર ઠયરે રહો તુમ અપની જગે પર જબતકકે પહોંચે તુમકો હુકમ મેરા ઓર સલામતી હો

તુમ પર ઓર તુમારે સાથીયોંપર ઓર રહેમત ઓર બરકત અલ્લાહ કી ”

જબ અબુ ઉબેદા રદી૦કો યે ખત મિલા તો ઉન્હોંને હસ્બ દતુર ગનીમતકે માલમેંસે પાંચવાં હિસ્સા મદીને મુનવ્વરામેં ભેજ દીયા ઓર બાકી અપને લશ્કરીયોંમેં તકસીમ કર દીયા ઓર એક માહ તક દમિશ્કકે હવાલીમેં મકામ રખા. એક દિન અપને સરદારોંકો જમા કરકે અબુ ઉબેદા રદી૦ને પુછા—

“ ઈસ અમરકી તુમ મુઝે કયા સલાહ દેતે હો કે હમ આગે બઢેં યા ફિલીસ્તીનકા કસ્દ કરેં ? ” સરદારોંને યે સલાહ દી કે—

“ બજાયે આગે બઢને કે ફિલીસ્તીનકી તરફ જાના ચાહીએ કયોંકે જબ તક ફિલીસ્તીનપર હમારા કબઝા ન હો જાય તબ તક મુલ્કે શામમેં કદમ આગે બઢાના મુનાસિબ નહીં. ” ઈસપર અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા—

“ ફિલીસ્તીનપર દો મકામ બડે મઝબુત હૈં એક બયતુલ મુકદ્દસ ઓર દુસરા કીસારીઆ. દોનોંમેં સે કિસપર પહેલે ચઢાઇ કરેં. ” સરદારોંને કહા—

"ઇસકે બારેમેં ખલીફએસાની રદી૦કા હુકમ મંગા લેના ચાહીએ જો હુકમ આયગા ઉસપર અમલ કીયા જાયગા." અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઇસ બાતકો પસંદ કીયા ઓર ખલીફએ સાની રદી૦કી ખિદમતમેં અર્ઝ કર ભેજા કે-

"ફિલીસ્તીનમેં દો મકામ બડે મઝબૂત ઓર મુસ્તેહ કમ હંય. એક બયતુલ મુકદ્દસ દુવમ કીસારીયા. કીસારીએ મેં કયસરે રૂમકા બેટા કુસ્તુનતીન જરરાર લશ્કરકે સાથ મોજુદ હય ઓર બયતુલ મુકદ્દસમેંભી કસીર ફોજ હિફાઝતકે લીયે મુતઅઇયિન હય. આપ મુઝે હુકમ દેં કે મેં પહેલે કિસ મકામપર ચઢાઇ કરૂં." ખલીફએ સાની રદી૦ને જબ અબુ ઉબેદા રદી૦કા ખત પઢા તો આપને હઝરત અલી રદી૦કે સાથ મશવિરા કીયા. હઝરત અલીને ફરમાયા.

"મેરી રાયમેં બયતુલ મુકદ્દસકા પહેલે ફતેહ કરના ઝુરૂરી હય કયોં કે વો બડા ઝુરૂરી મકામ હય. જબ વોહ ફતેહ હો જાયગા તો ફિર કીસારીઆપર હમલા કરના ચાહીએ." ખલીફએ સાની રદી૦ને હઝરત અલી રદી૦કી રાય પસંદ કી ઓર ઉસકે બમુજબ અબુ ઉબેદા રદી૦કો હુકમ ભેજ દીયા. અબુ ઉબેદા રદી૦ને હુકમ પહોંચતેહી પાંચ હઝાર સવારપર યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન રદી૦કો સરદાર મુકરર કરકે બયતુલ મુકદ્દસકી તરફ રવાના કીયા. દુસરે દિન

શરજીલ બિન હસના રદી૦કો તીસરે દિન મરકાલ બિન હાશમ રદી૦કો પાંચ હઝાર સવારકી જમીઅતસે બયતુલ મુકદ્દસકી તરફ બઢનેકા હુકમ દીયા. ચોથે રોઝ કયસ બિન હુબયરાકો પાંચ હઝાર સવારકે દસ્તેપર અફસર કરકે ભેજા. ઓર ઇન સબકો યકેબાદ દીગરે તાકીદ કરદી કે બયતુલ મુકદ્દસકે કરીબ જાકર અલગ અલગ મકામપર ઉતરેં. મતલબ યે થા કે હરરોઝ નયા લશ્કર વહાં પહોંચેગા તો દુશ્મનોંપર રોઅબ પડ જાયગા. ઉન સબકે બાદ આપ બાકી માંન્દા લશ્કર માલો અસબાબ ઓર ઓરતોંકે સાથ આહિસ્તા કદમ રવાના હુએ.

બાબ ૩૪

બયતુલ મુકદ્દસકી ફતેહ.
સને ૧૬ હિજરી.

જંગે યરમુકકી ફતેહ બિજલીકી તરાહ તમામ અતરાફમેં ફયલ ગઈ. જો શહેર ઇસલામને ઇસ જંગકે પહેલે ફતેહ કીયે થે ઔર શાહી લશ્કરકી આમદપર શાહેરૂમકે કબજેમેં ફિર આ ગયે થે વો અબ શાહી લશ્કરકે શિકસ્ત પાનેપર ખુદ બ ખુદ હી એહલે ઇસલામકે તાબેમેં આ ગયે થે. મગર જો શહેર અભી શાહે રૂમકે કબજેમેં થે વો બ દસ્તુર મુકાબિલેપર અડે હુએ થે, ગો જંગે યરમુકકે નતીજેને દિલોંમે દહેશત ડાલ દીથી ઔર ઉનકોભી અન્દેશા થા કે લશ્કરે ઇસ્લામ અનકરીબ ઉનપર ચઢાઇ કરેગા.

બયતુલ મુકદ્દસકે લોગ ભી ઇસસે બેખબર નથે. જબ યઝીઃ બિન અબુ સુફિયાન અપને પાંચ હઝાર સવાર લેકર બયતુલ મુકદ્દસમેં પહોંચા તો શહેરકે લોગોંને શહેરકા કિલા બંદ કર લીયા. ઉનકો યે જુરાઅત તો ન પડી કે મયદાનમેં નિકલકર મુકાબિલા કરેં મગર કિલેકો ઉન્હોંને અચ્છી તરાહ મેહફુઝ કર લીયા.

દુસરે દિન શરજીલ રદી૦કા દસ્તા પહોંચ ગયા તીસરે દિન મરકાલ બિન હાશમ રદી૦ ઓર ચોથે દિન કુયસ બિન હુબયરા રદી૦ યે ચારોં અલગ અલગ દરવાઝોંપર ઉતરે ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦કા ઇન્તિઝાર કરને લગે. કિલેવાલોંને ભી ઉનકે સાથ કોઇ છેડ છાડ નહી કી ઓર ચુપ ચાપ અપની હિફાઝતમેં લગે રહે.

જબ તીન દિન ગુઝર ગયે તો યઝીદ બિન અબુ સુફિયાનકે એક હમરાહીને પૂછા કે "બયતુલ મુકદ્દસકે લોગ ગુંગે હય કે બોલતે નહીં, બહેરે હુંય કે સુનતે નહીં, અન્ધે હુંય કે દેખતે નહીં. હમકો ઉનકે મુકાબિલ ઉતરે હુએ તિન દિન હો ગયે હુંય મગર ઉન્હોંને હમકો પૂછાતક નહીં કે તુમ કીસ તરાહ આયે હો ઓર તુમારા કયા મતલબ હય. ઉનકા એક આદમી ભી હમકો દિખાઈ નહીં દેતા. ઉન્હોંને હમારી ઝરા પરવા નહીં કી ઇસ તરાહ હમ કબ તક કસ મ પુર્સ હાલતમેં પડે રહીંગે. આપ અગર મુનાસિબ સમઝેં તો હમેં કિલેપર હમલા કરનેકી ઈજાઝત દેં તાકે ઉનકો હોશમેં લાયેં ઓર ઉન્કે સાથ હમારી રાહ રસમ તો ખુલ જાયે."

યે સુનકર યઝીદ બિન અબુસુફિયાન રદી૦ને કહા.

"મુઝકો અમીનુલ ઉમ્મતને યહાં ડેરા લગાનેકા હુકમ

દીયા થા ન કે હમલા કરનેકા. હાં અગર બયતુલ મુકદદસ કે લોગ મયદાનમેં આ જાતે તો બડી ખુશીકે સાથ હમ ઉનકા મુકાબિલા કરતે મગર અબ ચુંકે વો મેહસુર હો ગયે હુંય ઇસ લીયે સિપેહ સાલાર કે હુકમકે બગેર મેં ઉન પર હમલા નહીં કર સકતા. જબ વો ઈસિ જગે તશરીફ લે આઈંગે તો જો હુકમ દેંગે ઉસકી તાઅમીલ કી જાયગી. હાં ઇસ બાતકા કોઇ મુઝાયેકા નહીં કે કિલેવાલે લોગોંસે બાતચીતકા સિલસિલા છેડ દેં ઓર ઉન્કા ઇનદિયા માલુમ કરેં શાયદ વો સુલેહકે ખાહિશમંદ હોં કયોંકે ઇસમેં શુબ્હા નહીં કે અલ્લાહ તઆલાને ઇનકે દિલોંમેં એહલે અરબકી દેહશત ડાલ દી હય. વરના વો ઝુરૂર મયદાનમેં નિકલકર હમારા મુકાબિલા કરતે.” ઇસપર યઝીદ બિન અબુસુફિયાનને એક આદમી કિલેવાલોંકે પાસ ભેજા ઉસને કિલેકે નીચે જાકર બયતુલ મુકદદસકે લોગોંકો કહા—

“ કોઈ આદમી મેરે સાથ બાતચીત કરનેકે લીયે ભેજો.” યે સુનકર કિલેવાલોંને એક આદમી બાતચીત કરનેકો ભેજા. જબ યે દોનોં આદમી યકજા હુવે તો અરબને કહા—

“ એહલે અરબ તુમારે શહેરપર હમલા આવર હુએ હુંય બતાવ તુમારા કયા મનશા હય ?” રૂમીને કહા—

“ તુમ હમસે કયા ચાહતે હો ? ” અરબને કહા—

"અવ્વલ તો હમ તુમકો દીને ઈસ્લામકી દાઅવત કરતે હુંય. તાકે તુમ હમારે ભાઈ બન જાઓ ઓર અલ્લાહુ તઆલાકી રહેમતકે સઝાવાર હો જાઓ. અગર ઈસલામ કુબુલ નહીં કરતે તો સુલેહ કરલો ઓર હમારી હિફાઝતમેં આ જાઓ જયસાકે એહલે શામને કીયા હય. અગર દોનોં બાતેં મંઝુર નહીં તો મયદાનમેં નિકલકર હમારા મુકાબિલા કરો." રૂમીને જવાબ દીયા.

"શાહે હરકુલને રૂમી ફોજ એક બિતરીક (સરદાર) કે માતેહત બયતુલ મુકદ્દસકી હિફાઝત કે લીયે ભેજી હુઇ હય ઇસકે ઇલાવા એહલે શેહેરભી મુસલ્લાહ હુંય ઓર જંગકે ફનમેં માહિર હુંય. ઉન્હોંને કિલેકો અચ્છી તરાહ મેહફુઝ કર લીયા હય. ચાહે દસ સાલ તુમ મુહાસિરા કીયે રહો. તુમ ઉનપર ગાલિબ નહીં આ સકોગે. તુમ આખિર થક કર ચલે જાઓગે." અરબને કેહા—

"યે ધમકી હમકો બહોતસે કિલેદારોંને દી હય મગર આખિર તંગ આકર ઉન્હોંને સુલેહકી દરખાસ્ત કી હે. તુમારા ભી યેહી હાલ હોગા. હમ તુમારા પીછા નહીં છોડીંગે ઓર જબ તક ઇસ શહેરકો ફતેહ ન કર લેંગે આગે નહીં બઢીંગે. યે કાંટા નિકાલ કરહી કહીં જાઈંગે આખિર તુમ કબ તક મુકાબિલેપર અડે રહોગે?" રૂમીને કહા.

"અચ્છા દેખા જાયગા મગર યે ઉમીદ ન રખો કે હમ અપના શહેર યુંહી તુમારે હવાલે કર દેંગે." ઈસપર ગુફતુગુ ખતમ હુઇ ઓર અરબને વાપિસ આકર યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન રદી૦કો ઇસ હાલસે આગાહ કીયા તો યઝીદ બિન અબુ સુફયાન રદી૦ને કહા—

"અગર વો મુકાબિલેપર આમાદા હેંય તો યહાં કયા ઢીલ હય. અમીનુલ ઉમ્મત આ જાયેં તો લડાઇ શરૂ કર દેંગે." ઇસ ગુફતુગુકે દસ દિન બાદ **અબુ** ઉબેદા રદી૦ ઇસ્લામી લશ્કરકે સાથ આતે દિખાઇ દીયે. યે ચારોં અરબી સરદાર ઉનકે ઇસ્તિકબાલ કે લીયે ગયે. **અબુ** ઉબેદા રદી૦ કી દાયેં તરફ **ખાલિદ** બિન વલીદ રદી૦ ઓર બાંયેં તરફ **અબદુર** રહેમાન બિન અબીબકર રદી૦ થે. ચારોં સરદારોંને **અબુ** ઉબેદા રદી૦ ઓર દીગર સરદારોં કે સાથ મુસાફિહા કીયા ઓર એક દુસરેસે મિલકર બડે ખુશ હુએ ઓર સારે લશકરને ઈસ ઝોરસે અલ્લાહો અકબરકા નાઅરા બલંદ કીયા કે દસ્તો જબલ ગોંજ ઉઠે.

રૂમીયોંને જબ યે શોર સુના તો ચંદ એક રૂમી જો કિલેકી દીવારસે ઇસ્લામી લશ્કરકી આમદકો દેખ રહે થે દોડતે હુએ અપને બિતરીક કે પાસ ગયે. બિતરીકને ઉનસે પૂછા—

"યે કયસા શોર હય?" ઉન્હોંને કહા

"એહલે અરબકા એક ઓર ઇસ્લામી લશ્કર આ પહોંચા હય. અયસા માલુમ હોતા હય કે ઈસ્લામી લશ્કરકા સિપેહ સાલાર આ ગયા હય ઓર એહલે અરબને ઉસકી ખુશીમેં આસમાન સરપર ઉઠાયા હય." બિતરીકને કહા

"અરબી લશ્કરતો પહેલેભી યહાં બહોત થા અબ યે ઓર બલા આ પહોંચી હય? ખેર મુઝાયકા નહીં જો પેશ આયગા દેખા જાયગા."

યઝીદ બિન અબુ સુફિયાનને અબુ ઉબેદા રદી૦ કો ઇતતિલાઅ દી કે—

"બયતુલ મુકદ્દસકે લોગ સુલેહપર રાઝી નહીં હંય વો લડાઇપર આમાદા હંય." અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા—

"બહોત બહેતર કલ ચારોં તરફસે કિલેપર હમલા કર દેંગે." દુસરે દિન લશ્કરે ઈસ્લામને હમલા કીયા મગર ના કામ વાપિસ આયે. ઇસી તરાહ કઇ દિન બરાબર હમલે કરતે રહે મગર કુચ્છ ફાયદા ન હુઆ. આખિર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા કે—

"હમારે હમલોંકા કિલેવાલોંપર કુચ્છ અસર નહીં હોતા મેરી તજવીઝ હય કે ચીદા ચીદા તીર અન્દાઝ

મુતફર્રિક હોકર કિલેકે કરીબ જાયેં ઓર ઢાલેં સરપર રખકર બેઠ જાયેં ઓર ઇસ હાલતમેં તીર ચલાયેં."

"ઇસિ તજવીઝ કો અબુ ઉબેદા રદી૦ને પસંદ કીયા ઓર એહલે યમનમેંસે માહિર તીરઅન્દાઝ મયદાનમેં ભેજે ગયે. વો તીરકી મારકા ફાસલા છોડકર મયદાનમેં સરપર ઢાલેં રખે હુએ બેઠ ગયે. ઝરરાર બિન અઝવરભી નેઝા છોડકર ઓર તીર કમાન લેકર મયદાનમેં ચલા ગયા. જબ એહલે યમનને ઇસ તરાહ તીર ચલાને શુરૂ કીયે તો કઇએક રૂમી ઝખમી હોને લગે વો ઉપરસે પથર ઓર તીર ફેંકતે થે મગર એહલે યમન ઢાલોંકી વજેહસે મેહફુઝ રહે. ઝરરાર બિન અઝવર રદી૦ને કિલેકે બડે બુરજપર જહાં રૂમી અલમ બરદારથા તાકકર તીર ચલાયા. તીર રૂમી અલમ બરદારકે સીનેપર બેઠા ઓર વો ઘાયલ હોકર ગિરપડા. કિલેમેં નાલ-ઓબુકાકા શોર બલંદ હુઆ ઓર એહલે ઇસલામ ખુશ હુએ. ઇસ તરાહ હરરોઝ લડાઇ હોતી રહી. હત્તાકે કામિલ ચાર માહ ગુઝર ગયે. કિલેકે લોગ અબ તંગ હો ગયે થે. એક તો હર રોઝ ઉનકે સિપાહી કુચ્છ ન કુચ્છ ઝખમી હોતે થે. દુવમ અંદર બેઠે બેઠે ઉનકે દિલ ઘબરા ગયે થે. આખિર તંગ આકર ચંદ એક મોઅઝઝિઝ અપને બિતરિકકે પાસ આયે ઓર કહેને લગે કે—

"એહલે અરબ હમારા પીછા નહીં છોડતે ઓર હમ ઝિચ આ ગયે હંય બહેતર હય કે હમ ઉનકે સાથ સુલેહ કરલેં ઓર ઉન્કી હિફાઝતમેં આ જાયેં" બિતરીક યે સુન-કર બયતુલ મુકદ્દસકે કિસ્સે આઝમકે પાસ ગયા ઓર કહા કે—"બયતુલ મુકદ્દસકે લોગ એહલે અરબકે સાથ સુલેહ કરના ચાહતે હંય." કિસ્સે આઝમ કહેને લગા.

"અગર તુમ લોગ બયતુલ મુકદ્દસકી હિફાઝત નહીં કર સકતે તો બહેતર હય સુલેહ કર લો. મગર મેરી રાય હય કે એહલે અરબકે ખલીફા રદી૦કો યહાં બુલાલો તાકે ઉસકે સાથ હમ એહદો પયમાન કરલેં ઓર કિલેકી કુન્જીયાં ઉસકે હાથમેં દેં. ઇસિ તરાહ એહલે અરબ હમકો કોઇ તકલીફ નહીં દે સકીંગે ઓર હમ ઓર હમારે ઇબાદત-ખાને ઉનકે હાથસેં મેહફુઝ રહીંગે." બિતરીકને કહા

"એહલે અરબકી બાબત હમને સુના હય કે જબ વો કિસીકો અમાન દેતે હંય ઓર અપની હિફાઝતમેં લેતે હંય. તો શહેરવાલોંકે સાથ નિહાયત નેક સુલુક કરતે હંય કીસીકે ઝનો બચ્ચોંકો તકલીફ નહીં દેતે કીસીકી જાયદાદ, માલ વ અસબાબકો નહી, છેડતે. કીસીકી ઝમીન નહીં છીનતે ઓર જો એહદ કર લેતે હંય ઉસકે હમેશા પાબંદ રહેતે હંય. ઇબાદત ખાનોંકો મિસમાર નહીં કરતે, રાહેબોંકો કોસી

કિસમકી તકલીફ નહીં દેતે ઓર શહેરવાલોંકી મઝહબી રૂસુમકી અદાયગીમેં હારિજ ઓર ખલલ અંદાઝ નહીં હોતે. દમિશ્ક વગેરામેં ઉન્હોંને અયસાહી કીયા હય ઇસિ લિહાઝ સે :મેં ઇસ બાતકી ઝુરૂરત નહીં સમઝતા કે સુલેહકે લીયે ઉન્કે ખલીફાકો તકલીફ દી જાય. જો કુચ્છ સિપેહસાલારે ઇસ્લામ કરેગા ઉસકે સબ પાબંદ હો જાઇંગે.” કિસ્સે આઝમને યે સુનકર જવાબમે કહા—

“ યે બયતુલ મુકદદસ હય તમામ દુનિયામેં યે મુમતાઝ ઓર અશરફ હય ઇસલિયે ઝરૂર હય કે એહલે અરબ કા ખલીફા ખુદ યહાં ચલકર આયે, તુમ એહલે ઇસ્લામકે સિપેહસાલારકે પાસ જાઓ ઓર કહોકે અગર ઉન્કા ખલીફા ખુદ* આયે તો હમ કુન્જીયાં ઉસકે હવાલે કર દેંગે. ઉમીદ હય કે વો માન જાયગા ઓર ઝુરૂરી સમઝકર ખલીફાકો બુલાને કે લીયે ખત લિખ્ખેગા. ”

ઇસિપર બિતરીક ચંદએક આદમી હમરાહ લેકર કિલેસે નિકલા ઓર લશ્કરે ઇસલામકે કરીબ જાકર કહેને લગા.

---

* યુરોપીઅન મોઅરરિખ લિખતે હંય કે બયતુલ મુકદદસકો વો બાદશાહ ફતેહ કરેગા જીસકા નામ તીન હરફકા હોગા. હઝરત ઉમરકા નામ તીન હરફી થા ઇસ લીયે કિસ્સે આઝમ હઝરત ઉમર રદી૦કી મોજુદગીપર ઇસરાર કરતા થા.

" મેં સુલેહકે લીયે આયા હું અપને સિપેહસાલારકો મેરે સાથ ગુફતુગુ કરને કો ભેજો."

અબુ ઉબેદા રદી૦ અપને સાથ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર અબદુર્રહેમાન બિન અબિબકર રદી૦ કો લેકર રૂમી બિતરીકકે પાસ આયે. રૂમી બિતરીકને અબુ ઉબેદા રદી૦ કે સાથ મુસાફિહા કીયા ઓર મિઝાજ પુરસીકે બાદ કહા—

" અય બિરાદરે અરબી તુમકો ઈલ્મ નહીં કે યે બયતુલ મુકદદસ હય ઓર તમામ દુનિયામેં અશરફ સમઝા જાતા હય. જો શખ્સ બયતુલ મુકદદસપર ચઢાઇ કરેગા ઉસ પર ખુદાકા ગઝબ નાઝિલ હોગા. કયોંકે યે ખુદાકા મુકદદસ ઘર હય." અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા—

" અય બિરાદરે રૂમી! હમ બયતુલ મુકદદસકી બુઝુરગી ઓર શરાફતકે કાયલ હુંય. હમારે બરગુઝીદા નબીએ સલ્લમને મેઅરાજકી રાતકો પહેલે બયતુલમુકદદસકી ઝિયારત કીથી. લેકિન અલ્લાહુ તઆલાને હમકો બયતુલ મુકદદસકા વારિસ બનાયા હય ઓર હમ અપની વિરાસત લેને આયે હુંય ઈસ લીયે ખુદાકા ગઝબ હમપર નાઝિલ નહીં હોગા બલકે હમ ઉસકી રહેમત ઓર ઇનઆમકે મુસ્તીહક હોંગે."

રૂમી બિતરીક યે જવાબ સુનકર દંગ રહે ગયા ઔર ઉસને કહા—

"હમ આપકે સાથ સુલેહ કરના ચાહતે હંય બતાઇયે આપકી સુલેહ કી શરાયત કયા હંય?" અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા—

"સબસે પહેલે તો હમ આપકો દાઅવતે ઇસ્લામ કહતે હંય અગર તુમ ઇસ્લામ કુબુલ કરલો તો હમારા સુલુક તુમારે સાથ બિરાદરાના હોગા. અગર ઇસલામ કુબુલ નહીં કરતે તો હમારી હિફાઝતમેં આ જાઓ. હમ તુમસે જઝીયા લેંગે ઔર તુમારી હિફાઝત કે ઝિમેવાર હોંગે." રૂમીને કહા—

"હમ ઈસલામ કુબુલ કરનેકે લીયે તૈયાર નહીં હંય લેકિન દુસરી શર્ત મંઝુર કર લેતે હંય બશરતેકે ખુદ તુમારા ખલીફા રદી૦ યહાં આ જાયેતો હમ ઉસકે હાથમેં કિલેકી કુંજીઆં દેદેંગે ઔર તુમારી હિફાઝતમેં આ જાઇંગે." અબુ ઉબેદા રદી૦ ને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઔર અબદુર્રરહેમાન બિન અબીબકર રદી૦કી તરફ દેખા, દોનોંને યક ઝબાન હોકર કહા—

"ઈસમેં કોઈ હરજ નહીં આપ ખલીફએ સાની રદી૦ કો ખત લિખકર બુલાલે વો આ જાઇંગે ઔર હમ સબ

ઉન્કી ઝિયારતકા શર્ફ હાસિલ કરીંગે." અબુ ઉબેદા રદી૦ ને યે બાત મંઝુર કરલી ઓર રૂમી બિતરીકકો રૂખસત કરકે અપને ખયમેમેં વાપિસ આયે. સબ મુસલમાન યે બાત સુનકર બહોત ખુશ હુએ ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦કી ખિદ્દમતમેં અર્ઝકી કે "જલ્દી ખલીફએસાની રદી૦કો ખત લિખકર બુલાઇયે તાકે બયતુલ મુકદ્દસભી ફતેહ હો જાયે ઓર હમભી હઝરત ઉમર રદી૦કે દીદારસે અપની આંખેં ઠંડી કરેં."

અબુ ઉબેદા રદી૦ને હઝરત ઉમર રદી૦કી ખિદમતમેં નીચે દરજ કિયા હુવા ખત લિખા.

"શુરૂ કરતા હું મેં સાથ નામ અલ્લાહકે જો રેહમાનો રહીમ હે. યે ખત હે અબુ ઉબેદા આમિર બિન જરરાહકી તરફસે બખિદમત અમીરૂલ મોમેનીન ઉમર બિન ખત્તાબ રદી૦ અલ્લાહ તઆલાકી આપ પર સલામતી હો. પસ તેહકીક મે તાઅરીફ કરતા હું ઉસ અલ્લાહકી જીસકે સિવા કોઇ માઅબુદ નહીં ઓર તેહકીક દુરૂદ ભેજતાહું મેં ઉસકે નબી પર. ઓર જાનો આપ અમીરૂલ મોમેનીન કે હમ બયતુલ મુકદ્દસકે મુકાબિલ ઉતરે હુવે હેં ઓર ઉનકે સાથ બરાબર લડતે રહે હેં. બ તેહકીક મુલાકી હુવે એહલે ઈસ-લામ બડી મશક્કતસે બ વજેહ સરદીકે મગર વો સબ્ર કરને

વાલે હેં ઓર ઉમીદ રખતે હેં મહેરબાનીકી અલ્લાહ ગાલિબ બુઝુર્ગસે પસ જબ હુવા આજકા દિન કે જીસમે લિખતા હું મે આપકો ખત તો સામને આયા મેરે બિતરીક ઉનકા જીકી વો તાઅઝીમ કરતે હેં ઓર દરખ્વાસ્ત કી ઉસને હમસે બચાને ખુંરેઝી ઓર ઇસિ અમ્રકી કે આયેં આપ હમારે પાસ ઓર કુમુક કરો હમારી અપની ઝાતસે પસ ફતેહ કરેગા અલ્લાહ ઇસ શેહેરકો આપકે હાથપર ઓર સલામતી ઓર રહેમત હો અલ્લાહકી આપ પર ઓર તમામ મુસલેમીન પર."

યે ખત લિખકર હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને મયસરા બિન મસરૂક કે હવાલે કિયા ઓર કહા કે "જલદી ખલીફએ સાની રદી૦કી ખિદમતમેં લે જાઓ" મયસરા ફિલ્ફોર એક તેઝ રફતાર ઉંટની પર સવાર હોકર રવાના હુવા ઓર બોહોત જલ્દ મદીને પહોંચ ગયા. મદીનેમે પહોંચકર હઝરત ખલીફએ સાની રદી૦કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા ઓર ખત પેશ કિયા. ખલીફએ સાની રદી૦ને ખત પઢકર હાઝરીનકો સુનાયા ઓર પુછા કે–

"ઇસિ બારેમેં તુમ મુઝકો કયા મશાવિરા દેતે હો"

"ઇસકે જવાબમેં હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન રદી૦ ને કહા.

"અય અમીરૂલ મોમેનીન! અલ્લાહ તઆલાને રૂમીયોંકો ઝલીલ કીયા, મુલ્કે શામસે ઉનકો નિકાલ દીયા ઓર એહલે ઈસ્લામકો ઉનપર ગલબા દીયા. અબ હમારે સાથીયોંને બયતુલ મુકદસકા મુહાસિરા કીયા હુઆ હય શહેરવાલોંકો તંગીમેં ડાલા હય. હરરોઝ દુશ્મનોંકી ઝિલ્લત સુસ્તી ઓર દહેશત બઢતી જાતી હય અગર આપ વહાં ન જાઈંગે તો વો સમઝ લેંગે કે ઉન્કી દરખાસ્તકો હમને ખફીફ ઓર સુબુક જાના હય ઉસપર વો હિંમત હાર દેંગે ઓર ઝિલ્લતકો ગવારા કરકે હમારે સાથીયોંસે અમાન માંગીગે ઓર જઝિયા અદા કરીંગે" હઝરત ઉમર રદી૦ ને યે રાય સુનકર હઝરત અલી રદી૦ કી તરફ નઝર કી ઈસપર હઝરત અલી રદી૦ ને કહા.

"અય અમીરૂલ મોમેનીન! મેં ઇસ રાયકે સાથ ઇત-તિફાક નહીં કરતા મેરી રાય યે હય કે ઉનકી દરખાસ્ત મંઝૂર કરની ચાહીએ ઓર આપકો બયતુલ મુકદ્દસમેં જાના ચાહીએ મુઝે ઉમેદ હય કે આપકે જાનેપર વો શાહેર આપકે હાથપર ફતેહ હો જાયગા ઓર એહલે ઇસલામ તકલીફ ઓર મશક્કતસે બચ રહીંગે. આપકો દેખકર વો બડે ખુશ હોંગે ઓર આગભી ઉન્કા હાલ ચાલ દેખ આઇંગે ઓર ઉન્કો પન્દો નસીહત કર આઇંગે. ઈલાવા અઝીં આપ જીતને કદમ ઈસ કારે ખેરમેં ચલીંગે હર કદમકા આપકો સવાબ

હાસિલ હોગા અગર આપ નહીં જાઇંગે તો મુસલમાન દિલ શિકસ્તા હોંગે ઓર મુમકિન હય કે દુશ્મન નાશઝ હોકર કિલે બંદ રહેં ઓર લડાઇ જારી રખ્ખેં આયન્દા આપકો ઇખ્તિયાર હય" હઝરત ઉમર યે રાય સુનકર ખુશ હુએ ઓર કહેને લગે.

"અય અબુલ હસન રદી૦! આપકી રાય નિહાયત પસંદીદાહ હય આપકી રાય હમેશા સાયેબ હોતી હય ઓર મેં આપકી રાયપર અમલ કરૂંગા." ઈસપર હઝરત ઉમરને મયસરા બિન મસરૂકકો હુકમ દીયા કે "તુમ વાપિસ જાકર અબુઉબેદા રદી૦ કો ઇત્તતિલા દો કે અનકરીબ ઉનકે પાસ પહોંચ જાઉંગા." મયસરા બિન મસરૂક યે સુનકર ખુશ હુવા ઓર બયતુલ મુકદદસકો રવાના હુઆ.

હઝરત ઉમર રદી૦ને બયતુલ મુકદ્દસ જાનેકી તૈયારીકી મગર વો તૈયારી કયાથી? એક થેલીમેં ખજુરેં, એક થેલીમેં સત્તુ, એક મશ્કીઝા પાનીકા ઓર કાસા લકડીકા હમરાહ લેકર અપને સુર્ખ ઉંટપર સવાર હોકર સિર્ફ એક ગુલામ સાથ લીયે હુએ બયતુલ મુકદદસકી તરફ રવાના હુએ. જીસકે નામસે તાકતવર કયસર ઓર કિસરા કાંપતે થે, અરબ ઓર શામકે ઉસ બાદશાહ (હઝરત ઉમર રદી૦) ને કીસી શાનો

શવકતકે બગેર ઓર બિદુંન કીસી બોડીગાર્ડકે મામુલી મુસાફિરોંકા* રાસ્તા લીયા. સહાબા રદી૦ને કહા–

"કુચ્છ આદમી હિફાઝતકે લીયે હમરાહ લે જાયે" મગર હઝરત ઉમર રદી૦ને જવાબમેં યેહ આયત પઢી. "ન પહોંચેગા હરગિઝ હમકો મગર વોહી જો હમારે લીયે અલ્લાહને લિખ દીયા હય. વોહી હમારા મવલા હય બસ મોમેનોંકો અલ્લાહપર તવક્કુલ કરના ચાહીએ."

યે આયત સુનકર સબ ખામોશ હો ગયે. હઝરત ઉમર મદીનેમેં હઝરત અલી રદી૦કો અપના કાયમ મુકામ મુકરર કરકે અલ્લાહકા નામ લેકર મદીનેસે રૂખસત હુએ.

અબુ ઉબેદા રદી૦કો જબ મયસરા બિન મસરૂકને હઝરત ઉમર રદી૦કા પયગામ દીયા તો વો બહોતહી ખુશ હુએ ઓર ચંદ સવારોંકો કેમ્પસે એક મંઝિલપર ખલીફએ સાની રદી૦કી ખબર લાને કે લીયે મુતઅય્યિન કીયા.

---

*હઝરત ઉમર રદી૦ને જીસ સાદગી ઓર બેતકલ્લુફી કે સાથ યે સફર તય કિયા વો મુતકબ્બિર ઓર મગરૂર પાદશાહોંકે શેખીસે ભરે હુવે કરરોફરસે ઝિયાદા પુર શવકત ઓર પુર જલાલ થા. યે શામ ઓર ફારિસકા ફાતેહ સિર્ફ એક ઉંટ હમરાહ લેકર રવાના હુવા જીસપર એક થેલી સત્તુકી એક થેલી ખજુરોંકી એક બરતન લકડીકા ઓર એક મશકીઝા પાનીકા થા. (તારીખે આલમ જીલ્દ ૮ સફા ૧૫૭)

હઝરત ઉમર હર મંઝિલપર નિસ્ફ રાસ્તે ઉંટપર સવાર હોતેથે ઓર નિસ્ફ રાસ્તે અપને ગુલામકો સવાર કરકે પા પ્યાદા ચલતે થે જબ ખાનેકા વકત આતા તો કાસા નિકાલ કર ઉસમેં સતુ ભરતે ઓર ઉપર ખજુરેં ચુનકર ગુલામકે સાથ મિલકર ખાતે. જબ મંઝિલે તય કરતે હુએ શામકે કરીબ આખરી મંઝિલપર પહોંચે તો જીન અરબ સવારોંકો અબુ ઉબેદા રદી૦ને વહાં મુતઅય્યિન કર રખે થે વો હઝરત ઉમર રદી૦કે પાસ આયે ઓર સલામ અર્ઝકીયા. હઝરત ઉમર રદી૦ને લશ્કરે ઈસ્લામકી ખેરીયતકી ખબર પૂછી. ઉન્હોંને કહા—

" સબ રાઝી ખુશી હંય ઓર આપકે મુન્તઝિર હંય. અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર હય કે આપ તશરીફ લે આયે હંયે ઉમ્મીદ હય કે આપકે હાથપર કિલા ફતેહ હો જાયગા. હમેં ઈજાઝત દેં કે હમ અમીનુલ ઉમ્મતકો આપકી તશરીફ આવરીકી ઈત્તિલાઅ દેં. "

આપને ઈજાઝત દીતો અરબ સવાર ઉસી વકત ઇસલામી કેમ્પકી તરફ તેઝ રફતારીકે સાથ રવાના હુએ ઓર ઈસ-લામી લશકરમેં યે ખુશ ખબરી સુનાઇ. એહલે ઈસ્લામ બડે ખુશ હુએ. સબને હઝરત ઉમર રદી૦ કા ઇસ્તિકબાલ કરનેકી ખ્વાહીશ કી મગર અબુ ઉબેદા રદી૦ ને ઉનકો મના કીયા ઓર ચંદ સરદાર હમરાહ લેકર આધી રાતકો ખલીફએસાની

રદી૦ કે ઇસ્તિકબાલકો ચલે. સુબ્હે હોનેકે કરીબથી કે અબુ-ઉબેદા રદી૦ હઝરત ઉમર રદી૦ કી ખિદમતમે હાઝિર હો ગયે હઝરત ઉમર રદી૦ ને અબુઉબેદા રદી૦ ઓર ઉન્કે હમરાહી સરદારોંપર બડી શફક્કતકી ઓર ઉસકે બાદ ઉન્કો સુબ્હેકી નમાઝ પઢાઇ.

જબ કેમ્પકી તરફ ચલને લગે તો અબુઉબેદા રદી૦ ને કહા.

“અય અમીરૂલ મોમેનીન ! આપકા લિબાસ ફટા હુઆ હય ઓર પેવન્દ લગે હુએ હંય અગર આપ લિબાસ તબદીલ કરલેં ઓર બજાએ ઉંટ કે ઘોડેપર સવાર હો જાયેંતો ઇસસે હમારી શવકત બઢેગી ઓર દુશ્મનોંપર હયબત પડેગી ”

ફિલ હકીકત એહલે ઇસ્લામકે ગયુર મુકતદર ઓર ઝીશાન બાદશાહકે પયરહનમે ઉસવકત ચૌદા પેવન્દ લગે હુએ થે આપને શફક્કતકી નઝરસે અબુઉબેદા રદી૦ કી અર્ઝ મઝુર કરલી. લિબાસ તબદીલ કરકે એક ખૂબ સૂરત ઘોડેપર સવાર હુએ. ઘોડા નિહાયતહી ખુશ ખિરામ ઓર ચાલાક થા. હઝરત ઉમર ઉસ્કી સુબુક રફતારીસે બડે ખુશ હુએ મગર થોડી દૂર જાકર ઘોડેસે ઉતર પડે ઓર કહેને લગે.

"લાવ મેરા બોસીદા પયરહન ઓર મેરા ઉંટ. કરી બથા કે ઇસ લિબાસ ઓર ઘોડેકી વજહેસે મેં હલાક હો-જાતા. કયોંકે ઇસપર સવાર હોતેહી મેરે દિલમેં કિબ્ર પયદા હોગયા ઓર મુઝકો યાદ આ ગયા કે રસુલે ખુદા સલ૦ ફરમાયા કરતે થે કે જીસ શખ્સકે દિલમેં રાઇકે બરાબર કિબ્ર દાખલ હો જાય વો શખ્સ જન્નતમેં દાખલ નહીં હો સકતા ઓર જીસ શખ્સકે દિલમેં રાઇકે બરાબર ભી ઇમાન પયદા હો જાયે વો દોઝખમેં નહીં પડેગા. મેં ઇસ લિબાસ ઓર ઘોડેસે બાઝ આયા મેરે લીયે અપના લિબાસ ઓર અપના ઉંટ હી કાફી હય. રહી હયબત સો વો અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે આતી હય ઝાહેરી શાનો શવકતપર મુનહસિર નહીં" યે ફરમાકર આપને ઉસી વક્ત નયા લિબાસ ઉતાર અપના બોસીદા પુરાના લિબાસ પહેન લીયા ઓર અપને ઉંટપર સવાર હોકર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર અદા કીયા ઓર કહા કે "મેરે બદનમેં આગ લગ ગઇથી અલ્લાહ તઆલાને અપને ફઝલો કરમસે મુઝકો ઇસસે નજાત દી."

જબ લશ્કરે ઇસ્લામકે કરીબ પહોંચે તો લશ્કરે ઇસ્લામમેં અલ્લાહો અકબરકે નાઅરે બલંદ હુએ જીસકો સુનકર કિલેવાલે તાઅજ્જુબ કરને લગે. રૂમી બિતરીકને કહા કે—"લશ્કરે અરબમેં ખુશીકે નાઅરે કયોં બલંદ હુએ હંય."

મુખબિર ફિલફોર જલ્દ જાકર ખબર લાયે કે—

"એહલે અરબકા બાદશાહ કેમ્પમેં આયા હય ઓર ઉસ્કો દેખકર એહલે અરબ ખુશી મના રહે હુંય"

ખલીફએ સાની હઝરત ઉમર રદી૦કે લિયે એક ખયમા ખડા કિયા ગયા. આપને બયતુલ મુકદ્દસકી તરફ દેખકર યે આયત પઢી.

"અય અલ્લાહ ફતેહકર તુ હમારે વાસ્તે બડી ફતેહ ઓર કર તુ હમારે વાસ્તે નઝદીકસે ગલબા મદદ દેહિન્દાકો."

ફિર આપને ખયમેમેં આરામ ફરમાયા. સુબેહ હુઈ તો આપને નમાઝે સુબેહ પઢાઈ ઓર ઉસકે બાદ નીચે દરજ કી હુઈ તકરીર ફરમાઈ.

"સબ તાઅરિફ સાબિત હય વાસ્તે ઉસ અલ્લાહકે જો સિતુદા ઓર સાહિબે કુવ્વત ઓર બુઝુર્ગ હે ઓર કરતા હય જો ચાહતા હય. તેહકીક અલ્લાહને બુઝુર્ગી દી હમકો બ સબબ મોહમ્મદ સલલલ્લાહો અલય હે વસલલમકે. પસ દુર કીયા હે ઉસને હમસે ગુમરાહીકો ઓર એકજા કીયા ઉસને હમકો બાદ જુદાઇ કે ઓર દોસ્ત કરદિયા ઉસને હમારે દિલોંકો બાદ દુશમનીકે પસ હમ્દ ઓર શુક્ર કરો તુમ ઉસકા ઉસકી નેઅમતોંકે વાસ્તે તાકે હમપર નેઅમતેં ઝિયાદા કરે. કયોંકે ફરમાયા હય અલ્લાહ ગાલિબ ઓર

બુઝુર્ગને. અગર શુક્ર કરોગે તુમ હર આઇના ઝિયાદા કરૂંગા મે તુમારે લિયે. જીસકો રાહ બતલાયા અલ્લાહને પસ વો રાહે રાસ્તપર હે ઓર જીસકો ગુમરાહ કિયા ઉસને પસ ન પાવેગા તું ઉસકે લિયે કોઇ માલિક રાહપર લાને વાલા ઓર બાદ હમદો સલાતકે પસ તેહકીકમેં વસીયત કરતા હું તુમકો સાથ પરહેજગારી ઓર ખોફ ઉસ ખુદાએ બુઝુર્ગ ઓર ગાલિબકે જો બાકી ઓર પાયદાર હે ઓર સિવાયે ઉસકે હરચીઝ નેસ્ત હોનેવાલી હે. અયસા ખુદા હુય કે ઉસકી ઇતાઅત ઓર બંદગીમે ફાયદા પાતે હેં દોસ્ત ઉસકે ઓર ઉસકી નાફરમાનીસે બદબખ્ત હોતે હેં દુશમન ઉસકે. અય લોગો ! દો તુમ ઝકાત અપને માલોંકી તાકે પાક હો જાવે ઇસ સબબસે જાન તુમારી. ન ખ્વાહિશ કરો તુમ મખલુકસે ઉસકે ઇવઝ ઓર શુક્ર ગુઝારી કી. સમઝો તુમ ઉસ ચીઝકો જીસકે વાસ્તે તુમ નસીહત કિયે જાતે હો ઇસ વાસ્તે કે દાના ઓર આકિલ વો શખ્સ હે જીસને રખા અપને દીનકો ઓર નેક બખ્ત વો હે જીસને નસીહત કુબુલ કી બ સબબ દુસરેકે આગાહ હોકર બદતર કામોંસે વો કામ બિદઅત હેં જો પહેલે ન થે. ઓર લાઝિમ પકડો તુમ કુરઆન પઢનેકો કે પાવગે તુમ ઇસમે તસકીન, આરામ, ઓર ફતેહમંદીકો સાથ નેકી કે. અય લોગો ! તેહકીક ખડે હુવે થે હમ લોગોંમે રસુલુલ્લાહ સલ૦ મિસ્લ મેરે ખડે હોનેકે તુમમેં ઓર ફરમાયા થા કે લાઝિમ પકડો તુમ મેરે અસહાબકો

ફિર બ તરીક ઉન લોગોંકા, જો સહાબાસે ઝમાનેમે કરીબ હોં ફિર બ તરીક ઉનકો જો ઉનસે કરીબ હોં, ફિર આખિર હોગા દરોગ તા ઈંકે ગવાહી દેગા વો શખ્સ જીસસે ગવાહી તલબ ન કી જાયેગી. ઔર કસમ ખાવેગા વો શખ્સ જીસસે કસમ ન તલબ કી જાવેગી પસ જો શખ્સ ચાહે હાસલ કરના બેહિશ્તકા પસ લાઝિમ પકડે જમાઅતકો ઔર જુદાઈ શયતાનકી તરફસે હે ઔર લાઝિમ પકડો નમાઝકો."

ઈસિ તકરીરસે ફરાગત પાકર હઝરત ઉમર રદી૦ અપને ખયમેમેં તશરીફ લે ગયે. ઔર અબુ ઉબેદા રદી૦ મુખતલિફ લડાઈયોંકે હાલાત ઉનકો સુનાને લગે. હઝરત ઉમર રદી૦ ખામોશ સુનતે રહે. ઈસકે બાદ અબુ ઉબેદા રદી૦ને એક એલચી કિલેવાલોંકે પાસ ભેજા ઔર ઉનકો ખલીફએ સાની રદી૦કી તશરીફ આવરીકી ઇત્તિલા દી. યે ઈત્તિલા પાતેહી બયતુલ મુકદ્દસકા ઝિસે આઝમ રૂમી ફોજકા બિતરીક ઔર બયતુલ મુકદ્દસકા હાકિમ અપને માતેહત સરદારોંકે સાથ હઝરત ઉમર રદી૦કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર યે દેખકર હયરાન હુએ કે અરબકા શહેનશાહ ફટે પુરાને કપડે પહેને નંગી ઝમીનપર બે તકલ્લુફ બયઠા હુવા હય મગર ચહેરેપર નુરે ઈલાહી બરસ રહા હય.

હઝરત ઉમર રદી૦ બડી ખન્દા પેશાની ઔર મહેરબાની

સે ઉનકે સાથ પેશ આયે. વો બાદશાહે અરબકી સાદગી બેનફ્સી ઓર ખુલ્કસે બહોતહી ખુશ હુએ. ઓર કહેને લગે કે

" હમ આપકી હિફાઝતમેં આના બખુશી ખાતિર મંઝુર કરતે હુંય શહેર કે દરવાઝે હમને ખોલ દીયે હુંય. આપ મહેરબાની કરકે હમારે શહેરમેં રોનક અફ્રોઝ હોં." હઝરત ઉમર રદી૦ અપને સરદારોંકે સાથ શહેરમેં દાખિલ હુએ ઓર ઈસ ફતેહ કે લીયે અલ્લાહ તઆલાકા શુક્રીઆ અદા કીયા. કિસ્સે આઝમ હઝરત ઉમર રદી૦કો ખાસ બડે કલીસીયાકે અંદર લે ગયા. ઇતને મેં ઝહોરકી નમાઝકા વકત કરીબ હો ગયા. હઝરત ઉમર રદી૦ અપને હમરાહીયોંકે સાથ કલીસીયાસે બાહેર નિકલ આયે ઓર ઉસકી સીઢીયોંપર નમાઝ અદા કી જબ નમાઝ અદા કર ચુકે તો કિસ્સે આઝમને કહા—

" આપને કલીસીયામેં કયોં ન નમાઝ પઢલી વો ભી તો ખુદાકા ઘર હય." હઝરત ઉમર રદી૦ને કહા—

" અગર મેં કલીસીયાકે અંદર નમાઝ પઢતા તો એહલે ઈસ્લામ મેરી પયરવી કરનેકે લીયે વહાં નમાઝ પઢને જાયા કરતે ઓર તુમારી ઇબાદતમેં હારિજ હોતે. મેં પસંદ નહીં કરતા કે એહલે ઇસ્સામ તુમારે ઈબાદત ખાનોંમેં ખલલ અંદાઝ હોં આપ અપને ઈબાતદખાનોંમેં ખુલે બંદો અપને દીનકે તરીક

પર ઈબાદત કીયા કરેં. એહલે ઇસ્લામમેંસે કોઈ તુમારા પુરસાને હાલ ન હોગા. એહલે ઈસ્લામકે લીયે એક ઈલાહીદા મસ્જિદ તાઅમીર કી જાયગી.”

યે ફરમાકર આપને ઉસી વક્ત મસ્જિદકા નિશાન દે દીયા જો અબતક મસ્જિદે ઉમર રદી૦કે નામસે મશહુર હયઃ યે પહેલી મસ્જિદ હય જો ઈલાકે શામ ઓર ફિલીસતીનમેં તાઅમીર હુઇ ઓર ઇસ્લામી સનઅત ઓર કારીગરીકા એક આલા નમુના સમઝી ગઈ.

યે મસ્જિદ ઉસી જગે તાઅમીર કી ગઈ જીસ પર કીસી વક્ત હઝરત સુલેમાન અલયહ૦કી હયકલ ખડીથી. અબ વો ઝમીન ખશોખાશાકકા ઢેર બની હુઇથી ખુદ કિસ્સે આઝમને યે ઝમીન મસ્જિદકે લીયે તજવીઝ કી ઓર હઝરત ઉમર રદી૦ને પહેલે અપને હાથસે ખશોખાશાક દુર કીયે ફિર લશ્કરીયોંને એકદમ તમામ ઝમીનકો હમવાર કરદીયા ઓર હઝરત ઉમર રદી૦કે તજવીઝ કરદા નકશે કે મુતાબિક તાઅમીર શરૂ હુઈ.

કિસ્સે આઝમ ઓર બયતુલ મુકદ્દસકે હાકિમને હઝરત ઉમર રદી૦ કે ફરોકશ હોનેકે લીયે કિલ્લેકે અંદર એક આલી શાન મહેલ તાઅમીર કર રખા થા ઓર હઝરત ઉમર રદી૦સે ઈસતિદઆકી કે—

"ઇસ મહેલમેં રોનક અફરોઝ હોં." મગર હઝરત ઉમર રદી૦ને ઇનકાર કીયા ઓર ફરમાયા કે–

"મેં જબ તક યહાં હું અપને ખયમેમેંહી રાત બસર કીયા કરૂંગા." ઇસપર સબકે સબ અશ અશ કર ઉઠે ઓર હઝરત ઉમર રદી૦કી ફરોતની ઓર બેનફસીકી બે ઇખ્તિયાર તાઅરીફ કરને લગે. હઝરત ઉમર રદી૦ને કિસ્સે આઝમકો યે તેહરીરી સનદ લિખ દી કે–

"મુસલમાન ઉનકે કલીસીઆમેં હરગિઝ દખલ ન દેંગે બલકે ઉન સીઢીયોં પર ભી જહાં હઝરત ઉમર રદી૦ને નમાઝ પઢીથી કીસી કિસ્મકી મદાખેલત નહીં કરીંગે."

હઝરત ઉમર રદી૦ દસ દિન તક બયતુલ મુકદદસમેં રહે. અપને સરદારોં ઓર સિપાહીયોંકો સાદા ઝિન્દગી બસર કરનેકી તાકીદ ફરમાઇ ઓર ઉન લોગોંકો જો રેશની લિબાસ પહેને હુએથે સખ્ત ડાંટ બતાઇ ઓર ચલનેસે પેશ્તર ઉમર બિન આસકો દસ હઝાર સિપાહી દેકર સમંદરકે સાહિલકે શહેર ઓર કિલે ફતેહ કરનેપર મામુર કિયા. ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦કો બાકી લશ્કરકે હમરાહ શામકા શિમાલી હિસ્સા યાને હલબ એનતાકીયા વગેરા ફતેહ કરનેકા હુકમ સાદિર ફરમાયા ઓર આપ એહલે લશ્કરસે રૂખસત હોકર મદીને મુનવ્વરામે તશરીફ લે ગયે.

એક રિવાયત હય કે જબ હઝરત ઉમર રદી૦ બયતુલ મુકદ્દસ તશરીફ લાયે તો બાઅઝ સહાબી જો શામકે શહેરાંમેં મસકન ગુઝીંન થે યે ખબર સુનકર હઝરત ઉમર રદી૦કો મિલને આયે. ઇનમેં હઝરત બિલાલ રદી૦ભી થે. હઝરત બિલાલ રદી૦કો દેખકર એહલે લશ્કરને દરખાસ્તકી કે આપ હઝરત બિલાલ રદી૦કો કહેં કે વો આજ જુમાઅ કી નમાઝ કે વકત અઝાન દેં. હઝરત ઉમર રદી૦કે ફરમાન પર હઝરત બિલાલ રદી૦ને અઝાન દી. જુંહી હઝરત બિલાલ રદી૦કી આવાઝ બલંદ હુઇ તમામ મુસલમાનોંકો આં હઝરત સલ૦કા મુબારક વકત યાદ આ ગયા, વો મુબારક સમાં સબકી આંખોંમેં ફિર ગયા. જુદાઇ કે સદમેસે સબકે દિલ ભર આયે, ઉનપર રિક્કતકા આલમ તારી હુઆ સબકે સબ ખુબ દિલ ખોલકર રોયે ઓર આંસુકી ઝડીસે અપને સીને ધોકર ઓરભી સાફ શફ્ફાફ ઓર મુનવ્વર કર લીયે.

બાબ ૩૫

જંગે હલબ.

અમીનુલ ઉમ્મત અબુ ઉબેદા બિન જર્રાહ રદી૦ સિપેહસાલારે લશ્કરે ઇસ્લામ ખલીફએસાની હઝરત ઉમર રદી૦ કે હુકમકે મુજબ ઇલાકે ફિલીસ્તીનમેં પહોંચે. એહલે કનસરીનને સુલેહકી તજદીદ કી ઓર એહલે ઇસલામકી હિફાઝતમેં આ ગયે.

કનસરીન ઓર ઉસકે ગિરદો નવાહમેં બખુબી તસલ્લુત જમા કર ઓર હુમુસ લાઝકીયા વગેરેકો અઝ સરેનવ મુતીઅ વ મુન્કાદ કરકે અબુ ઉબેદા રદી૦ને હલબ પર ચઢાઈ કરનેકા ઇરાદા કીયા.

હલબકા હાકિમ ઓર રઇસ ઈસિ વકત યુકન્ના થા. યુકન્નાકે બાપને હલબપર અપના કબઝા કર લીયા થા ઓર કયસરે રૂમને ભી ઈસિકો હલબકા રઈસ તસલીમ કર લીયા થા ઉસકે દો બેટે થે. એકકા નામ યુકન્ના ઓર દુસરેકા નામ યુહન્ના. યુહન્નાકી તબીઅતકા મીલાન હુસુલે ઇલ્મકી તરફ થા મગર યુકન્ના સિપેહગીરી ઓર ફનેજંગ સીખનેકા

ઝિયાદા મુસ્તાક થા. યુહન્ના અપને વકતકા બડા આલિમ ઓર ફાઝિલ હુઆ ઓર રાહેબ બન ગયા ઓર યુકન્ના ફને જંગમેં કામિલ માહિર હુઆ. બાપકે મરનેપર યુકન્ના રિયાસતકી ગદ્દીપર બેઠા. વો બડા ચાલાક હોશિઆર ઓર શુજાઅ થા. રિઆયાપર ઉસ્કા બડા રોઅબ થા ઓર આસપાસકે હુક્કામ ઉસસે ખોફ ખાતે થે. યુકન્નાને એહલે અરબ કે સાથ કીસી લડાઇમેં અભી તક હિસ્સા નહીં લીયા થા ઓર વો અપની રિયાસતકે ઇન્તિઝામમેં મશગુલ રહા. લેકિન વો એહલે અરબકી તરફસે ગાફિલ ન થા ઉસને અપની હિફાઝતકા ખાતિર ખાહ ઇન્તિઝામ કર રખા થા ઓર ઈસ ઉમીદમેં થા કે એહલે અરબ હલબકા રૂખ કરીંગે તો મુંહકી ખાઇંગે.

જંગે યરમુક ઓર બયતુલ મુકદ્દસકી ફતેહકી ખબરેં ઇસકો પહોંચ ગઇથીં મગર વો યે ખબર સુનકર મુતલક ન ગભરાયા. જબ ઉસને સુનાકે કનસરીનપર એહલે ઇસ્લામ કા અઝસરેનવ કબઝા હો ગયા હય તો ઉસને લશ્કરે ઈસ-લામમેં અપને જાસુસ ભેજ દીયે તાકે ઉસકો એહલે અરબકી નુકલો હરકત કી ઇતતિલાઅ મિલતી રહે ઓર અગર વો હલબકા રૂખ કરેં તો ઉન્કે મુકાબિલેકે લીયે હમાતન તૈયાર હો જાએં.

હલબકા શહેર કિલે હલબસે અલગ થા લેકિન મુહા-

સિરેકે વકત અેહલે શહેર કિલેમેં ચલે જાયા કરતે થે ઓર માલ અસબાબ ભી હમરાહ લે જાતે થે. કિલા બડા વસીઅ થા ઓર હઝારોં આદમીયોંકી ઈસમેં ગુંજાયશથી. યે કિલા બકોલ આરથર ગુલમન તમામ શામકે કિલોંસે ઝિયાદા મઝબુત થાં. અબુ ઉબેદા રદી૦ને હલબપર ચઢાઇકે ઈરાદેસે એક હઝાર સવાર મુન્તખિબ કીયે ઓર ઉનપર કુઅબ બિન ઝમીરાહ રદી૦કો જો બડા દિલાવર થા ઓર જંગજુ થા સરદાર મુકરર કરકે કહા—

"તુમ બતોર મુકદદમતુલજેશ કે હલબકી તરફ બઢો ઓર હમ સબ તુમારે પીછે આ જાઈંગે લેકિન જબતક હમ પહોંચ ન જાયેં તુમ લડાઇ શુરૂ ન કરના. હાં અગર દુશ્મન મુકાબિલ હો જાયેં તો ફિર મેરે હુકમકા ઇન્તિઝાર ન કરના હમભી અનકરીબ પહોંચ જાઈંગે." અબુ ઉબેદા રદી૦કો ખ્યાલ થા કે અલ્લાહ તઆલાને દુશ્મનોંકે દીલોંમેં અેહલે અરબકી દેહશત ડાલદી હય ઓર હાકિમે હલબ મયદાનમેં નિકલકર મુકાબિલેકી જુરાઅત ન કરેગા. મગર ઉનકો યુકન્નાકી ચાલાકી ઓર દિલાવરીકા ઇલ્મ ન થા.

કુઅબ બિન ઝમીરાહ રદી૦ અભી અપને કેમ્પસે રવાના હુઆથા કે યુકન્નાકે જાસુસ ઉસકે પાસ દોડે આયે ઓર ઉસકો ઉત્તતિલાઅ દી કે "અેહલે અરબકા એક દસ્તા હલબકી તરફ કુચ કીયા ચ'હતા હય." યુકન્નાને પૂછા—

"ઉનકી તેઅદાદ કિસ કદર હય?" જાસુસને કહા–

"ઇસ દસ્તેમેં એક હઝાર જવાન હોંગે મગર બાકી લશ્કરભી જલ્દ ઉન્મેં આ મિલેગા." યુકન્નાને ઉસી વકત અપને ભાઈ યુહન્નાકો બુલાયા ઓર ઉસકો કહા–

"એહલે અરબને હલબકા કસ્દ કીયા હય બતાવ તુમ મુઝે કયા મશવિરા દેતે હો?" યુહન્ના જો બડા નેક દિલ ઓર હલીમથા ઉસને કહા:—

"અય મેરે ભાઇ તુમકો અચ્છી તરાહ માલુમ હય કે એહલે અરબને શામકે દીગર શહેરોં ઓર કિલોંકો કિતની જલ્દી ફતેહ કર લીયા. ફિર યરમુકમેં બાદશાહે હરકુલકી ટડીદલ ફોજકો કતલ કરકે શિકસ્તે ફાશ દી. માહાન અરમની ઓર જરજીર જયસે નામવર બહાદુરોંકો મયદાનમેં કતલ કીયા. ફિર બયતુલ મુકદદસ જયસે મઝબૂત મકામકો આસાની કે સાથ ફતેહ કર લીયા. ઉન અરબોંકે સામને કોઇ ઠેર નહીં સકતા. જો ઉનકે મુકાબિલ હોતા હય વો મુંહકી ખાતા હય તમામ શહેરોંને ઉનસે અમાન તલબકી હય ઓર ઉનકી હિફાઝતમેં આ ગયે હુંય. મેરે ભાઇ તેરે પાસ હરકુલ બાદશાહસે ઝિયાદા ફોજ નહીં હય ઓર તેરા કિલા બયતુલ મુકદ્દસસે ઝિયાદા મઝબૂત નહીં. તેરે લીયે યેહી બહેતર હય કે એહલે અરબ કે સાથ સુલેહ કર લે ઓર ઉનકી

હિફાઝતમેં આ જાય.” યુકન્ના અપને ભાઇકા યે કલામ સુનકર ખશ્મનાક હુઆ ઓર કહેને લગા—

“તૂ બચપનસે બુઝદિલ હય ઈસીવાસ્તે તૂ રાહેબ બન ગયા. વર ન એક જંગજુકા બેટા હોકર કયોં સિપેહગીરી ન સીખતા? ઓર ઈસિ વકત મેરા દસ્તેબાઝુ ન બનતા? તેરા દિલ કમઝોર હય ઓર રાહેબોં કે દિલ હમેશા કમઝોર હોતે હુંય. મગર મેરા દિલ કમઝોર નહીં. મેં અરબોંસે ખોફ નહીં ખાતા. યે ઇલાકા મેરી મિલ્કીયત હય મેં ઈસ ઇલાકેકા રઇસ હું મેં અપની રિયાસતકે લીયે અરબોંકા જાનતોડ મુકાબિલા કરૂંગા ઓર અપની ચાલાકીયોંસે ઉનકો મુસીબતમેં ડાલુંગા, તૂ કિસ મુંહસે મુઝકો યે સલાહ દેતા હય કે મેં અપની રિયાસત એહલે અરબકે હવાલે કર દું. તુઝકો ઇલ્મ નહીં કે મેરે બાપને કિસ હિંમત ઓર શુજાઅત કે સાથ યે રિયાસત બનાઈ હય? મેં અપને બાપકા નાલાયક બેટા નહીં હું કે ઉસકી મહેનતકી કમાઇકો યુંહી બરબાદ કરદું? તૂ ખુદ દેખેગા કે મેં ઇન અરબોંકે સાથ કયસા સુલુક કરતા હું.” યુહન્ના મુસકરાયા ઓર કેહને લગા—

“અય મેરે ભાઇ! તેરી ગુફતુગુસે મુઝે યકીન હોતા હય કે તેરે સરપર મોત સવાર હય ઓર તૂ હલાકત કે ગઢેમેં ગિરનેવાલા હય. મેંનેતો તેરી બહેતરી કે લિહાઝસે યે મશવિરા દીયા થા તાકે તૂભી બચ રહે ઓર તેરે લોગભી

કતલ હોનેસે મહફુઝ રહે. મેં ખુબ જાનતા હું કે એહલે અરબકા મુકાબિલા કરનેકી તુઝમેં તાકત નહીં ઓર ઇસકે સિવા ઓર કોઈ નતીજા ન હોગા કે તૂ ઝલીલ ઓર ખ્વાર હો. મેરી સલાહ માને તો એહલે અરબસે પરખાશ ન કર. જો સુલેહમેં ફાયદે હંય વો જંગમેં નહીં હંય. એહલે અરબ જંગમેં શેર હંય મગર સુલેહમેં હલીમ હંય. ઉનકે હાથસે તુઝકો કોઇ અઝીયત ન પહોંચેગી.” યુકન્નાને કહા–

“ અય ભાઈ અપની સલાહ અપને પાસ રખો મુઝે ઇસ બાતકી ઝુરૂરત નહીં. મુઝકો ઇલ્મ હય કે એહલે અરબકી તેઅદાદ ઇતની નહીં જીસ કદર યરમુકમેંથી. ઇન્કે નામી સરદાર ફિલીસ્તીનમેં રહે ગયે હંય. મેં ઈસ લશ્કરકો શિકસ્ત દેકર શામકી હદસે નિકાલ દુંગા ઓર જીસ કદર શહેર ઉન્હોંને ફતેહ કીયે હંય ઉન સબ પર કબઝા કરૂંગા ફિર મેં શામકા બાદશાહ બન જાઉંગા. હરકુલ બાદશાહ મેરા મઝાહિમ ન હોગા, બલકે મુઝસે ખોફ ખાયગા ઓર સમઝેગા કે જીસ બલાકો વો અપના સારા ઝોર લગા કર રદ નહીં કર સકતા ઉસકો મેને આસાનીસે દફેઅ કર દીયા. તમામ બાદશાહોંમેં મેરા નામ ઇઝઝતકે સાથ લીયા જાયગા ઓર મેરી તોકીર ઓર રૂત્બા બહોત બઢ જાયગા.” યુહન્નાને કહા–

“ અગર તેરી કઝા આચુકી હય તો ઇસકા કયા ઇલાજ

હો સકતા હય અચ્છા મેં રૂખસત હોતા હું તુ બાદશાહ બન લે મેં આયન્દા તુઝકો નેક સલાહ ન દુંગા જબ તકકે મેરી રાયપર અમલ કરનેકે લીયે તુ તૈયાર ન હો જાય." સુહન્ના યે કેહ કર અપને મકાનપર ચલા ગયા ઓર સુકન્નાને અપને એક બિતરીકકો જીસકા નામ કુસકલસ થા એક હઝાર જવાન દેકર કહા—

"તુમ શાહેર હલબકી હિફાઝત કરો ઓર જીસ કદર જવાન શહેરમેં લડનેકે કાબિલ હુંય ઉનકો ઉનકે માલ અસબાબકે સાથ કિલેમેં ભેજ દો જો ઝઇફ ઓર કમઝોર હુંય ઉન્કો બદસ્તુર શાહેરમેં રહેને દો ઓર તુમ ઉન્કી હિફાઝત કરો." ફિર દુસરે સરદારકો કિલેકી હિફાઝતપર મુતઅઇન કરકે દસ હઝાર સવાર મુનતખિબ કરકે અપને હમરાહ લિયે ઓર કિલેસે છે મીલકે ફાસલેપર જા ખડા હુઆ. પાંચ હઝાર સવાર તો ઉસને કમીનગાહમેં છુપા દીયે ઓર પાંચ હઝાર આરાસ્તા કરકે એહલે અરબકા ઇન્તિઝાર કરને લગા. ઉસકી તજવીઝ યે થી કે એહલે અરબકે પેશરવ દસ્તેકો રાસ્તેમેંહી ઘેર લે ઓર બાકી માન્દા લશ્કરકે પહોંચનેકે પેશ્તર ઇસ દસ્તેકો કત્લ યા અસીર કરલે ક્યોંકે ઇસસે એહલે અરબકે દિલમેં ઉસકી હયબત બેઠ જાયગી.

થોડી દેરમેં ઈસ્લામી લશ્કરકા અલમ દિખાઈ દીયા.

મુખબિર જો ઇસ્લામી લશ્કરકે આગે આ રહે થે રાસ્તેમેં દુશ્મનકા લશ્કર દેખકર ઉલટે પાઉં વાપિસ ફિરે ઓર કઅબ બિન ઝમીરાહ રદીઅકો ઇત્તિલાઅ દી કે "દુશ્મન ઇનકા રાસ્તા રોકે ખડે હંય" કઅબ અપને કદમોંપર ઠયર ગયા ઓર એહલે હલબકી જુરાઅતપર હયરાન હુઆ. ફિર ઉસને મુખબિરસે પુછા—

"દુશ્મનકી તેઅદાદ અંદાઝન કિતની હોગી?" મુખબિરોંને કહા—

"વો કરીબન પાંચ હઝાર હોંગે." ઇસપર કઅબને અપને હમરાહીયોંકો કહા.

"મુઆમલા ચંદાં તો મુશ્કિલ નહીં. હમારે એક આદમી કે મુકાબિલ પાંચ દુશમન હંય બાતહી કયા હય. અલ્લાહ તઆલાને ચાહા તો હમ ઉન ઉપર ગાલિબ આઇંગે." કઅબ રદીઅકે હમરાહી પુરે મુસલ્લાહ થે અબ એહલે અરબકે પાસ સામાને હરબકી કોઇ કમી નહીં રહીથી ખુદ કઅબને દો ઝિરેહેં પહેની હુઇથીં. કઅબકે હમરાહીયોંને કહા "ફિર દેર કયા હય હમલેકા હુકમ દીજીએ." કઅબને ઇનકી સફેં આરાસ્તા કરકે ઉનકો બઢનેકા હુકમ દીયા. દોનોં લશ્કર બાહમ મિલે ઓર તલવાર ચલને લગી. યુકન્ના ઓર ઉસકે સરદાર બડી જવાં મરદીસે લડે. મગર મુકાબિલ

ઉનકે અરબકે શેર થે. જો મોતકી કુચ્છ પરવા ન કરતે થે. કુચ્છ દેર લડાઇ બડે ઝોરસે હોતી રહી. આખિર યુકન્નાકે હમરાહી બે સોસલા હોને લગે એહલે ઈસ્લામકો ફતેહકી ઉમીદ હો ગઇ. ઇતનેમેં યુકન્નાકે પાંચ હઝાર જવાન એહલે અરબકે અકબપર ટુટ પડે. એહલે ઇસ્લામ ઈસ નઈ બલાકો દેખકર ફિલફોર દો હિસ્સે હો ગયે નિસ્ફ તો યુકન્નાકે મુકાબિલ ગયે ઓર નિસ્ફને નયે હમલા આવરોંકી તરફ રૂખ ફેર લીયા ઓર કિલેકી સુરત બનકર દોનોં તરફ મુકાબિલા કરને લગે. એહલે ઈસ્લામકે બાઝુ તલવાર ચલાતે થક ગયે મગર ઉન્હોંને હિંમત ન હારી. દુશ્મન દોનોં તરફસે ઇનકો ઘેરે હુવે થે કિસી તરફ નિકલ જાનેકી રાહ ન થી ઇસ લીયે વો ઓરભી બેબાક ઓર નિડર હોકર લડને લગે. શામ તક લડાઇ હોતી રહી. યુકન્નાને ઉનકો હરચંદ મગલુબ કરનેકી કોશિશ કી મગર નાકામ રહા. કઅબ બિન ઝમીરાહ બડા શેર મર્દ થા બડી જવાંમર્દીકે સાથ દુશ્મનોંકા મુકાબિલા કરતા રહા. ઈસકો દેખકર ઉસકે હમરાહીભી બડી મરદાનગીસે મુકાબિલા કરતે રહે. ઇનકો યે ભી ઉમીદથી કે અનકરીબ અબુ ઉબેદા રદી૦ ઈસ્લામી લશ્કરકે સાથ હમારી મદદકો પહોંચ જાઈંગે મગર શામતક ઉનકા કોઈ નિશાન દિખાઈ ન દીયા. યુકન્નાને જબ દેખા કે અપની ઉમીદ બર નહીં આઈ ઓર જીસ બાતકો ઈસને આસાન સમઝાથા વો બડી મુશ્કિલ સુરતમેં તબદીલ હો ગઈ હય ઓર લડાઇ તુલ ખીંચતી જાતી હય

તો ઈસકો અંદેશા હુઆ કે કહીં બકીયા લશ્કરે ઈસ્લામ અચાનક પહોંચકર તારીકીમેં ઈસકો ઘેર ન લે. ઉસને ફૌરન વાપિસીકા હુકમ દીયા. ઉસકે હમરાહી જો મોતકે પંજેમેં ફંસે હુએથે હુકમ સુનતેહી પસપા હો ગયે ઓર એહલે ઈસ્લામકો બડી મુશ્કિલસે નજાત મિલી.

ઇસ લડાઇમેં કુઅબ બિન ઝમીરાહકે એકસો સતરા આદમી શહીદ હુએ જીનમેં ચૌદા સરકરદા થે. કુઅબ ઈન મકતુલોંકો દેખકર બડા મલુલ હુઆ. ઉસકે હમરાહીયોંને કહા—

“યે ખુશ નસીબ લોગ થે જીનકો અલ્લાહ તઆલાને શહાદતકા રૂત્બા બખશા હમ ઈસ ફતેહકે લીયે અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર અદા કરતે હુંય. તુમ મલુલ કયોં હો રહે હો?” કુઅબને કહા—

“અમીનુલઉમ્મતને મુઝકો ઇસ ગલ્લેકા પાસબાન મુકરર કરકે ભેજા થા ઈસમેંસે એક સો સતરા ગુમ હો ગયે હુંય અબમેં ઉન્કો કયા જવાબ દુંગા?” હમરાહીયોંને કહા—

“તુમને આજ બડી જાંબાઝી દિખાઈ હય ઓર તુમકો લડતે દેખકર હમારી હિંમત ઓર જુરાઅત બઢતી રહી હય. અબુ ઉબૈદા રદી૦ આજકી કારરવાઈ દેખકર બડે ખુશ

હોંગે. મગર તઆજુબ હય કે વો અભીતક નહીં પહોંચે વર ન હમ દુશ્મનોમેંસે એકભી બાકી ન છોડતે. હમારે તો એકસો સતરા આદમી શહીદ હુએ હંય મગર મયદાને જંગકી તરફ તો દેખો દુશ્મન કિતને મરે પડે હંય? મયદાન ઉનકે મુરદોંસે ભરા પડા હય.” ઇસપર કુઆબને લશ્કરકો વહીં ઉતરનેકા હુકમ દીયા ઓર કહા–

“જબતક અમીનુલઉમ્મત ન પહોંચ જાયેં ઇસિસે આગે બઢના મુનાસિબ નહીં.” મગર વો તઆજુબ કરતાથા કે લશ્કરે ઇસ્લામ અભીતક કયોં નહીં પહોંચા.

વજેહ યે હુઇ કે જીસ વકત અબુ ઉબેદા રદી૦ને કુઆબકો હલબકી તરફ રવાના કીયા તો માઅન ઉસકે બાદ ચંદ આદમી અબુ ઉબેદા રદી૦કે પાસ હાજિર હુએ. અબુ ઉબેદા રદી૦ને પૂછા—

“તુમ કોન હો?” ઉન્હોંને કહા—

“હમ હલબકે તાજીર ઓર રઇસ હંય. ઓર આપસે સુલેહ કરને આયે હંય.” અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા—

“હમ કિસ તરાહ તુમસે સુલેહ કર સકતે હંય કયોંકે તુમારા હાકિમ હમસે લડાઇકા મુસમમ ઇરાદા રખતા હય ઓર અપને કિલેકો અચ્છી તરાહસે મેહફુઝ કર રહા હય?” ઉન્હોંને કહા–

"હમારા હાકિમ યુકન્ના આપકે સાથ લડાઇ કરના ચાહતા હય મગર હમકો યકીન હય કે વો આપકે હાથસે ઝલીલ ઓર ખ્વાર હોગા ઇસ લીયે હમ ઇસિસે ખુફિયા આપકે પાસ આયે હંય કે આપકે સાથ સુલેહ કર લેં ઓર અપને લીયે અમાન તલબ કરેં." અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા.

જબ તક તુમારા હાકિમ યુકન્ના લડાઇકા ઇરાદા ફસખ ન કરે તબ તક હમ તુમારે સાથ સુલેહ નહીં કરીંગે." યે સુનકર એહલે હલબ ગભરાયે ઓર કહેને લગે—

"અય સરદાર! અગર આપ હમકો અમાન દેંગે તો હમ આપકો બડી ઇમદાદ દેંગે હમારા શહેર કિલેસે બાહેર હય યુકન્ના ઓર ઉસકી ફોજ કિલેમેં હય હમ આપકી હિફ્ઝાઝતમેં આ જાઇંગે તો સામાને રસદ વગેરા આપકે લશ્કરકે લીયે મોહઇયા કરતે રહીંગે. યુકન્નાકી તાકત ઇસિ તરાહ કમ હો જાયગી ઓર આખિરકાર વો નાદિમ હોકર આપસે સુલેહકા ખ્વાહાં હોગા. અગર આપ હમસે સુલેહ ન કરીંગે ઓર હમકો માયુસ કરીંગે તો હમ કિલેમેં ચલે જાઇંગે શહેરકો ઉજાડ કર દેંગે ઓર આપકો રસદ વગેરાકી તકલીફ હોગી." અબુ ઉબેદા રદી૦ને અપને બાકી સરદારોંસે મશવિરા કીયા એકને કહા કે—

"મેરી રાયમેં સુલેહ કરની નહી ચાહીએ. મુઝકો તો

ઇસમેં ફરેબ નઝર આતા હય. યે લોગ અપને સરદારકે સિખાયે હુએ આયે હુંય, ઉધર વો મુકાબિલેપર તૈયાર હુંય ઈધર યે સુલેહ કરને આયે હુંય. જબ હમ ઉનકે સાથ એહેદ કર લેંગે તો યે લોગ હમારી તરફસે બેખોફ હો જાઈંગે ઔર દરપરદા અપને હાકિમકો હમારે ખિલાફ ઈમદાદ દેતે રહીંગે ઔર હમારી જાસુસી કરકે દુશ્મનકો હમારે હાલાતકી ખબર દેતે રહીંગે આપ ઇન્કો સાફ જવાબ દે દેં વરન હમકો પશેમાન હોના પડેગા.” અબુ ઉબૈદા રદી૦ને કહા—

“મેરા દિલ ગવારા નહીં કરતા કે મેં ઈનકો માયુસ કરૂં જબ વો સુલેહકી દરખાસ્ત કરતે હુંય તો હમકો મંઝુર કર લેની ચાહીએ. અલ્લાહ તઆલા નરમીકો પસંદ કરતા હય. અગર યે લોગ દગા ઔર ફરેબ કરીંગે તો અલ્લાહ ઉન્કો સઝા દેગા.” યે સુનકર સબ સરદાર ખામોશ રહે. અબુ ઉબૈદા રદી૦ને એહલે હલબસે પૂછા—

“ક્યા તુમ ઈતના કર સકતે હો કે હમકો અપને હાકિમ કે ખિલાફ ઇમદાદ દો ઔર હમારે સાથ શરીક હોકર ઈસસે લડાઈ કરો?” એહલે હલબને કહા—

“ઈસ બાતકા હમ ઈકરાર નહીં કર સકતે ક્યોંકે હમ અપને હાકિમસે ખોફ ખાતે હુંય વો બડા જલ્લાદ હય

અગર ઉસકો ઈલ્મ હો ગયા કે હમને આપકે સાથ સુલેહ કરલી હય તો માલુમ નહી કે હમારે સાથ કયા સુલુક કરેગા. હમ સિર્ફ ઈતનાહી કર સકતે હુંય કે આપકો રસદ વગેરા કી ઇમદાદ દેતે રહેં. હમ લડાઈમેં મુતલક દખલ ન દેંગે ઓર ન જાસુસી કરીંગે જબ આપ કિલા ફતેહ કર લેંગે તો ફિર આપ જો કુચ્છ હુકમ દેંગે હમ બિલા તઆમુલ ઉસકી તઆમીલ કરીંગે.” અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા–

“હમ તુમારે સાથ સુલેહ કર લેગેં લેકિન જો તુમને સુલેહકી કિસી શર્તકી ખિલાફ વરઝીકી તો ફિર હમ અપને એહેદ કે પાબંદ નહીં રહીંગે ઓર કિલેકી ફતેહ કે બાદ જીસ તરાહ ચાહીંગે તુમસે સુલુક કરીંગે.” એહલે હલબને ઈસિ બાતકો માન લીયા ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઇનકો સુલેહકી દસ્તાવેઝ લિખદી. યે લોગ રૂખસત હોનેકો થે કે અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા–

“ ઠયરો મેં તુમારે સાથ કુચ્છ સિપાહી કર દું જો તુમકો સલામતી કે સાથ શહેર તક પહોંચા દેં કયોંકે અબ તુમ હમારી હિફાઝતમેં આ ગયે હો.” ઉન્હોંને કહા–

“ હમકો હિફાઝતકી ઝુરૂરત નહીં હમ ચુપકે આયે થે ઓર ચુપકે ચલે જાઇંગે. હમ નહીં ચાહતે કે યુકન્ના યા ઈસિકે સરદારોંકો ઇસ બાતકા ઈલ્મ હો.” ઈસપર અબુ

ઉબેદા રદી૦ને ઉન્કો ઉન્કે હાલપર છોડ દીયા:-

ઇસિ! અસનામેં દિન કરીબન ગુઝર ગયા. લશકરે ઇસ્લામને કુચ કીયા ઓર રાતકો વહીં આરામ કીયા. મગર અબુ ઉબેદા રદી૦ રાતભર બેકરાર રહે કયોંકે ઉનકો અપને પેશરવ દસ્તેકી બડી ફિક્ર થી. વો દિલમેં કહેતે થે કે "અગર હાકિમે હલબને ઉનકો કલીલ દેખકર હમલા કર દિયા તો ઉન બેચારોંકા કયા હશર હોગા." સુબ્હે હુઇ તો અબુ ઉબેદા રદી૦ને એહલે ઇસલામકો સુબ્હેકી નમાઝ પઢાઇ ઉસકે બાદ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો કહા—

"અય અબા સુલેમાન મેં આજ રાત ભર બેકરાર રહા હું મુઝકો અંદેશા હય કે કહીં કઅબ ઓર ઉસકે હમરાહી દુશ્મનકે હાથસે હલાક ન હો ગયે હોં." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા કે—

"મુઝકો ભી રાતભર યેહી તશવીશ રહી હય મેરી રાયમેં આપ લશકરકો જલદી કુચ કરનેકા હુકમ દેં." અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઉસી વકત કુચકા હુકમ દીયા ઓર થોડે અરસેમેં ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ અપના અલમ લિયે હુએ લશકરકે આગે ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦ લશકરકે પીછે રવાના હુએ.

જબ કઅબ ઓર ઉસકે હમરાહીયોંને લશકરે ઇસલામ

કા અલમ દેખા તો બહોતહી ખુશ હુએ ઓર કુઅબને આગે બઢકર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કા ઇસ્તિકબાલ કીયા ઓર લડાઇકે હાલસે આગાહ કીયા. અબુ ઉબેદા રદી૦ ભી ઇતને મેં પહોંચ ગયે ઓર લડાઇકા હાલ સુનકર કુઅબકો મરહબા ઓર જઝાક અલ્લાહ કહા. મગર મુસલમાન શહીદોંકે લિયે અફસોસ કીયા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને કહા—

"બેશક હમસે બડી ગલતી હુઈ. મહઝ અલ્લાહ તઆલાકા ફઝલો કરમ હય કે કુઅબ ઓર ઉસકે હમરાહી દુશમનોંકે હાથસે બચ રહે વર ન ઇનકી હલાકતમેં કયા શુબહા રેહ ગયા થા." અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા—

"મેરા દિલ મુઝે મલામત કર રહા હય કે મેંને એહલે ઇસલામકી નિગેહદાશ્ત નહીં કી ઓર મેહઝ મેરી ગફલતકી વજેહસે ઇતને મુસલમાન દુશ્મનોંકે હાથસે શહીદ હુએ. મગર અલ્લાહ તઆલાકા હુકમ ટલતા નહીં. ઇન લોગોંકા વકત પહોંચ ચુકાથા અલ્લાહ તઆલા ઉનકો ઇસ જાંનિસારીકા અજરે અઝીમ દેગા." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને કહા—

"અબ હમેં યહાં ઠેરના ન ચાહીએ. સુલેહ કરનેવાલે તાજીરોંકા ગિરોહ શહેરમેં પહોંચ ચુકા હય ઓર વો લોગ

હમારી હિફાઝતમેં આ ચુકે હુંય અયસા ન હો કે યુકન્ના ઇનકે સાથ બદ સુલુકી કરે ઔર હમારી ગફલતકી વજેહસે વો લોગ ઈસકે હાથસે ઈઝા પાયેં."

જબ મોઅઝઝેઝીને હલબ શહેરમેં પહોંચે તો ઉનકો માલુમ હુઆ કે યુકન્ના શહેરસે નવજવાન આદમીયોંકો કિલેમેં લે ગયા હય. કમઝોર ઔર ઝઇફોંકો શહેરમેં છોડ ગયા હય ઔર એક હઝાર સિપાહી ઉનકી હિફાઝતપર મુકર્રર કર ગયા હય ઔર આપ એહલે અરબકે પેશરવદસ્તેસે શિકસ્ત ખા કર વાપિસ કિલેમેં આ ગયા હય. વો દિલમેં ખુશ થે કે વો વકતપર એહલે અરબસે સુલેહ કર આયે હુંય. બાકી શહેરવાલોંકોભી ઉનહોંને ઇસ હાલસે ઇત્તતિલાઅ દી. વો સબ ખુશ હુએ. આનન ફાનનમેં યે ખબર સારે શહેરમેં ફેલ ગઈ. કીસીને કરાકલસકે કાનોં તકભી પહોંચા દી કરાકલસ યે સુનકર ગભરાયા ઔર દોડા દોડા યુકન્નાકે પાસ પહોંચા યુકન્ના સખ્ત ગુસ્સેમેં આ ગયા ઔર ઉસને કહા—

"જીન સખ્સોંને એહલે અરબ કે સાથ સુલેહ કરલી હય ઉન સબકો તહે તેગ કરૂંગા." યે કેહતેહી વો લશકર લેકર કિલેસે નિકલા ઔર શહેર હલબકો ઘેર લીયા. શહેર-વાલે સહમ ગયે ઔર માફી કે ખાસ્તગાર હુએ. યુકન્નાને કહા—

“મેં તુમકો ઇસ શર્તપર મુઆફ કરતા હું કે જીતને આદમી એહલે અરબકે પાસ ગયે થે વો સબકે સબ મેરે હવાલે કરદો ઓર તુમ મેરે સાથ હોકર એહલે અરબકા મુકાબિલા કરો ઓર સુલેહકા એહેદ ઉનકે સાથ તોડ દો.” એહલે હલબને કહા—

“હમ કમઝોર આદમી હંય ઓર લડના નહીં જાનતે હમ જાતેહી હલાક હો જાઇંગે ઇસ્સે બહેતર હય કે તુમ અપને હાથસે હમેં હલાક કરદો મગર ઇતના સમઝ લો કે હમ એહલે અરબકી હિફાઝતમેં આ ચુકે હંય અગર હમકો કતલ કરોગે તો એહલે અરબ હમારા બદલા તુમસે ઝુરૂર લેંગે.”

યુકન્ના સખ્ત ગુસ્સેમેં આયા ઓર ઉસને હુકમ દીયા કે ઇન લોગોંકો જો એહલે અરબકે પાસ ગયેથે તલાશ કરકે મેરે પાસ લાવ અગર ન આયેં તો જહાં પાવ કતલ કરો લશ્કરી શહેરમેં ઘુસ ગયે ઓર નાકરદેહ ગુનાહ લોગોંકો શુબ્હોમેં પકડકર કતલ કરને લગે. તમામ શહેરમેં માતમકી આવાઝ બલંદ હુઈ. યુહન્ના યેહ હાલ સુનકર યુકન્નાકે પાસ આયા ઓર કહેને લગા કે—

“અય ભાઇ અપને શહેરીયોંપર કયોં ગુસ્સા નિકાલ રહે હો ઓર અપની રિઆયાકો કયોં કતલ કરતે હો.

ખુદાસે ડરો ઓર નરમી ઇખ્તિયાર કરો તુમને કયોં ઝુલ્મ-પર કમર બાંધી હય. ઝાલિમકા અંજામ અચ્છા નહીં હોતા.” યુહન્નાને કહા—

“ઈન લોગોંને મેરે સાથ દગા કી હય ઓર મુઝસે ખુફિયા એહલે અરબકે સાથ મિલ ગયે હુંય ઓર ઉનકે સાથ સુલેહ કર આયે હુંય.” યુહન્નાને કહા—

“અપની બહેતરીકે લીયે જો કુચ્છ ઉન્હોંને કીયા અચ્છા કીયા ઈસમેં તેરા કયા હરજ હુય? તુઝકો શિકસ્ત હોગી તો યે લોગ અમનમેં રહીંગે.” યુકન્નાને કહા—

“બેશક યે સબ તેરીહી શરારત હય ઓર તૂહી ઇન લોગોંકો મેરે ખિલાફ઼ ઉસકાતા હય. પહેલે મેં તેરા કામ તમામ કરલું તો ફ઼િર ઉનકે સાથ સમઝ લુંગા.” યે કેહકર ઉસને તલવાર ખીંચી ઔર યુહન્નાકા સર કાટકર અલગ કર દીયા ઓર લશકરીયોંકો હુકમ દીયા કે એહલે શેહેરકો કતલ કરના શુરૂ કરેં.” યે હુકમ ઉસકે મુંહસે નિકલનાહી થા કે લશકરે ઈસ્લામ શહેરકે કરીબ પહોંચ ગયા ઓર એહલે હલબકી આહોઝારીકા શોર સુનકર ખાલિદ રદી૦ને કહા—

“બેશક હમારી હિફ઼ાઝતમેં આયે હુએ લોગોંપર ઝુલ્મ કીયા જા રહા હય. મુસલમાનો દોડો.” ઉસી વકત ઉસકે હમરાહીયોંને ઘોડે સરપટ છોડ દીયે ઓર બિજલીકી તરાહ

યુકન્નાકે લશકરપર ટુટ પડે. યુકન્ના તો ઉનકો આતે દેખકર પહેલેહી કિલેકી તરફ દોડ ગયા ઔર ઉસકે હમરાહીભી સરાસીમા હોકર ભાગ નિકલે. જીન્હોંને કિલેકા રૂખ કીયા વો બચ નિકલે જો જંગલકી તરફ ભાગે વો કતલ હુએ. એહલે હલબમેંસે તીનસો આદમી કતલ કીયે ગયે થે મગર ઉનકે મઆવિઝેમેં ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને યુકન્નાકે દો હઝાર સિપાહી હલાક કર દીયે. એહલે હલબ બડે શુક્ર ગુઝાર હુએ ઔર અપને નજાત દેહનદાકે ઔરભી મુબલિગ ફરમા બરદાર બન ગયે ઔર લશકરે ઇસલામકો હરતરાહકી ઇમદાદ દેને પર તૈયાર હો ગયે. કયોં કે અબ ઉનકો યુકન્નાકા કોઇ ખોફ નહીં રહા થા, લશકરે ઇસલામ ઉનકી હિફાઝતકે લીયે મોજુદથા, યુકન્નાકે સાથ ઉનકો સખ્ત અદાવત હો ગઇ થી. અગર કોઇ ઉસકા હમરાહી ઇનકે કાબુમેં આતા તો ફિલફોર ઉસકો ગિરફતાર કરકે લશકરે ઇસલામમે પહોંચા દેતે ઔર અપની વફાદારી ઔર પાબંદીએ એહેદકા સુબુત દેતે.

અબુ ઉબેદા રદી૦ને ખાલીદ બિન વલીદકો કહા—

“અય અબા સુલેમાન! શહેર હલબ ઔર ઉસકા ઇલાકાતો હમારે કબઝેમેં આ ગયા હય લેકિન જબતક સુકન્નાકા કાંટા ખટકતા હય ઔર ઉસકા ઇલાકા ફતેહ નહીં હોતા વહાં તક હમ મુતમઇન નહીં હો સકતે ઔર ન

કીસી ઓર તરફ જા સકતે હંય ફિર અબ કિલા ફતેહ કરનેકી કયા તજવીઝ કરની ચાહીએ.” ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને શહેર હલબ કે ચંદ મુઅઝઝિઝ ઓર સાલ ખુરદઃ આદમીયોંકો બુલાયા ઓર ઉનસે પૂછા—

“કયા તુમેં કોઈ અયસી પોશીદા રાહ માઅલુમ હય જીસકે રાસ્તે હમ કિલેકે અંદર પહોંચ સકેં !” ઉન્હોંને કહા

“હમકો ઇસ બાતકા કોઈ ઈલ્મ નહીં હય.” ખાલિદ રદી૦ને કહા—

“દેખો હમને તુમારે સાથ બડા નેક સુલુક કીયા હય ઓર તુમકો મોતકે પંજેસે રિહાઇ દી હય યે બાત મુઝસે છુપા કર ન રખો.” ઉન્હોંને કહા—

“આપ હમારી બાતપર યકીન કરેં કે હમકો ઇસ બાતકા કોઇ ઈલ્મ નહીં. હમ આપસે હરગિઝ કોઈ બાત છુપાની નહીં ચાહતે. આપ હમપર પુરા ભરોસા ઓર એતેમાદ કરેં હમ આપકે સાથ કભી બેવફાઇ ન કરીંગે” ઈસપર ખાલિદ રદી૦ને ઉનકો રૂખસત કર દીયા ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦કો કહા કે—

“મેરી રાયેમેં યેહી મુનાસિબ હોગા કે હમ કિલે ઓર શહેરકે બીચમેં અપના કેમ્પ લગા દેં ઓર

કિલેકે ચાર તરફ ફોજ મુતઅઇયન કરકે ઉસકે તમામ રાસ્તે બંદ કરદેં ઓર ઉસકા બેરૂની દુનિયાસે કતેઅ તઆલ્લુક કરદેં. જબ યુકન્ના ઓર ઉસકે હમરાહી તંગ આઇંગે તો ખુદબખુદ સુલેહ કર લેંગે સિવા ઇસકે ઓર કોઈ ચારા નહીં શાયદ અલ્લાહ તઆલા કોઇ આસાન સબીલ નિકાલ દે." અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઇસ તજવીઝકો પસંદ કીયા ઓર કિલેકે તમામ દરવાઝે રોક લીયે.

બાબ ૩૬

હલબકા મુહાસિરા.

દુસરે દિન હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ ને લશકરકો હુકમ દિયા કે "હલબકે કિલેપર હમલા કરે" યે હુકમ સુનતેહી ચારો તરફસે ઇસ્લામી લશ્કર કિલેકી તરફ બઢા. પહેલેતો કિલેવાલે ખામોશ રહે મગર એહલે ઇસલામ જબ ઉનકી ઝદમે આ ગયેતો તીરોંકી એકદમ બોછાર ઉન પર પડી. જીસસે કિસીકા સર ફુટા, કિસીકા બાઝુ ટુટા ઓર કિસીકી ટાંગ ઝખમી હુઈ. એહલે ઇસલામને ઉસદિન બડી મુસીબત ઉઠાઈ ઓર ખસ્તા હાલતમે પસપા હુએ. હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ ને યે દેખકર ઉનસે કહા.

"આજ તુમ બડી બે એહતિયાતી ઓર કોતાહ અંદેશીસે લડે ઇસી વજેહસે તુમકો તકલીફ પહોંચી. દુશમનસે હમેશા ચોકન્ના રહેના ચાહીએ ઓર ઉસકે ફરેબમે નહીં આના ચાહીએ. તુમ દુશમનકો ખામોશ દેખકર બે તહાશા આગે બઢ ગયે ઓર ઉસને મોકા પાકર તુમકો ઝખમી કિયા. અબ ઝખમ બાંધો ઓર જો શહીદ હુવે હેં ઉન્હેં દફન કરો. અબ આયંદાકે લિયે ઇસ સબકકો યાદ રખો.

વાકઈ હલબકા હાકિમ બડા ચાલબાઝ ઓર હોશીયાર હે. ઉસસે હરવકત હોશીયાર રહેના લાઝેમીહે ”

ઉસ તરફ હલબકા હાકિમ ચુકન્ના મુસલમાન લશકરકો ખસ્તા હાલતમે પસપા હોતા દેખકર બડા ખુશ હુવા ઓર અપને હમરાહીયોંસે કહેને લગા કે—

“ અરબોંકી આજ ખુબહુી ગત બની હે. યે સિર્ફ ખુલે મયદાનમે લડના જાનતે હેં ઓર મુકાબિલેકે વક્ત બઢકર તલવાર મારતે હેં મગર મુાહસિરે કે કચ્ચે હેં. માલુમ નહીં ઈસ કદર કિલે ઉન્હોંને કયોંકર ફતેહ કર લિયે અયસે બે તહાશા બઢે ચલે આ રહે થે કે ગોયા ઉનકે ઝયામમે કિલેકે અંદર સબ મુરદાથે ઓર કિલેવાલોંકે પાસ કોઈ સામાને હરબ ન થા. અબ ઉમ્મીદ નહીંકે વો ફિર કિલેકા રૂખ કરે. મેં ઉનકો ફરેબ ઓર ચાલબાઝીસે ઝિચ કરૂંગા વો જંગી ફરેબોંસે ના વાકિફ હેં. બિલકુલ સીધે સાધે હેં. કિલેબંદી ઓર મુહાસિરે કે ફનકો વો કયા જાને? મે આજ રાતહી ઉનકો ઓર સબક દુંગા જીસે વો ઉમ્રભર ન ભુલીંગે ઉનકી મોત ખુદાને મેરે હાથ પર લિખી હે. મેરે જાસુસ ખુબ કામ કર રહે હેં. ઓર સહી ખબરે દેતે હેં આજ તુમ સબ ખુશી મનાવ ઓર ખુશીકે નાઅરે બલંદ કરો તાકે એહલે અરબ સમઝે કે હમ ખુશી ઓર અયશ મેં મસરૂફ હેં ઓર ઇનકા હમકો

ખ્યાલ નહી ફિર દેખો મે કયા કરતા હું "

ચુકન્નાને તીન ચાલાક જાસુસ જો અરબ નસલ કે થે લશકરે ઇસલામમે ભેજ દિયે હુવે થે જો એહલે અરબકે સાથ મિલે જુલે રેહતેથે ઓર ઉનપર કિસીકો શુબ્હા નહી પડતાથા. જબ આધીરાત ગુઝર ગઈ તો ચુકન્નાકે દો જાસુસ કિલેમેં આયે ઓર ઇતતિલા દી કે " લશકરમે અકસર લોગ રાતકો જાગતે રેહતે હેં ઓર કુછ પઢતે રેહતે હેં. ખુસુસન જહાં સિપેહ સાલારકા કેમ્પ હે ઉધર રાતભર આગ રોશન રહેતી હે ઓર પહેરાભી સખ્ત રહેતા હે. મગર બાઇં તરફકે લોગ ખયમોંમે સો રહે હેં. ઉનકી આગભી ઠંડી હો ગઇ હે ઓર વો બિલકુલ ગાફિલ હેં "

યે સુનતેહી ચુકન્નાને દો હઝાર સવાર ચુન લિયે ઓર ઉનકો લેકર કિલેસે નિકલા. નિહાયત એહતિયાતસે ચલતે હુવે વો ઈસલામી કેમ્પકે બાઇં તરફ હમલા આવર હુવા. મુસલમાન ઘભરાહટમેં ઉઠે જો ચીઝ જીસકે હાથમે આઇ ઉઠાકર અપના બચાવ કરને લગે ઓર અનનફીર અનનફીર (ચલો ચલો) પુકારને લગે. યે આવાઝ બિજલીકી તરાહ મુસલમાનોંકે લશ્કરમે ફયલ ગઇ. ફિલફોર અબુ ઉબેદા રદી૦ ખયમેસે બાહર નિકલે ઓર અપને સરદારોંકો પુકારા. હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઝટપટ મુસલેહ હોકર ચંદ હમરાહીયોંકે સાથ જંગકે મોકેપર પહોંચ ગયે

ઓર શેરકી તરાહ ગરજકર મયદાનમે ઘુસ ગયે. રૂમીયોંને ઈસિ અરસેમેં સાઠ અરબ સિપાહી કત્લ કર દિયે થે. યુકન્નાને સમઝા કે મુસલમાનોંકા લશકર ખબરદાર હોકર આ પહોંચા હે. ઉસને ફોરન વાપિસીકા હુકમ દિયા રૂમી પચાસ મુસલમાનોંકો કેદ કિયે હુવે કિલેમેં જા દાખિલ હુવે. મગર ખાલિદ બિન વલીદ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંકી તલવારસે એક સો રૂમી વહીં ખેત રહે. એહલે અરબ જો ઉસ રાત શહીદ ઓર કત્લ હુવે હમીર કોમમેસે થે. સુબેહ હુઇ તો યુકન્નાને પચાસ કેદીયોંકો કિલેકી ફસીલપર મુશ્કેં બાંધકર ખડા કર દિયા ઓર એહલે ઈસલામકો દિખા દિખા કર એક એકકા સર તનસે જુદા કર દિયા. મુસલમાન કલમએ શહાદત પઢતે ઓર શહીદ હોતે જાતે થે.

જબ હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને યે નઝઝારા દેખાતો ઉનકો સખ્ત કલક હુવા ઓર ઉન્હોંને તમામ લશકરમેં મુનાદી કરાદી કે "કોઇ શખ્સ પેહરેવાલોંકી હિફાઝતકે ભરોસેપર ન રહે બલકે અપની હિફાઝત આપ કરે." ઉસ દિનસે એહલે ઇસલામ મોહતાત હો ગયે ઓર હરેક કોમ અપને અપને ખયમોંકે ગિર્દ બારી બારી પહેરા દેતે થે. ગો બા કાયદા પેહરેદારભી હર રાત બરાબર મુતઅય્યન કિયે જાતે થે. યુકન્નાકો ચંદ દિન ઓર કોઇ ખબર એહલે અરબકી ગફલતકી ન મિલી જીસકા વો ફાયદા ઉઠાતા.

અરબોંકા લશકર અબ કિલેકી ઝદમે નહી આતા થા ઓર મુહાસિરા કિયે બેઠા થા.

એક શામકો યુકન્નાકા જાસુસ ઉસકે પાસ આયા ઓર કેહને લગા—"અય સરદાર! એક મોકા ઓર હાથ આયા હે. અગર આપ ઈસસે ફાયદા ઉઠાયેં ઓર એહલે અરબકે દિલમે દેહશત ડાલ દેં." યુકન્નાને યે સુનકર પુછા—

"વો કયા મોકા હે?" જાસુસને કહા—

"આજ સુબ્હા લશકરે અરબસે એકસો સવાર બાર બરદારીકે બોહોતસે ઉંટ લેકર મશરિકકી તરફ ગયે હેં વો શામતક વાપિસ નહીં આયે, માલુમ હોતા હે કે વો દુર ફાસલેપર ગયે હેં ઉમ્મીદ હે કે કલ વો ઝુરૂર વાપિસ હોંગે" યે સુનકર યુકન્નાને કહા—

"કયા ઉનકો રસદ શેહેરસે નહીં મિલતી?" જાસુસને જવાબમેં કહા—

"શાહેરસેભી રસદ લેતે હેં મગર ગિર્દો નવાહસેભી મંગાતે રહેતે હેં કયોં કે યે તમામ ઇલાકા ઉનકે કબઝેમે આ ચુકા હે ઓર સબ લોગ ઉનકી હિફાઝતમેં હેં. સિવાય આપકે કિલેકે બાકી તમામ ઇલાકેકે એહલે અરબ ઈસ વકત હાકિમ હેં."

યુકન્નાને ઉસી વકત એક સરદારકો બુલાયા ઓર ઉસકો કહા—" એક હઝાર સવાર લેકર મશરિકકી તરફ જાવ એહલે ઈસ્લામ ઉસ તરફ રસદ લાનેકે લિયે ગયે હેં. જહાં વો તુમકો મિલેં ઉનકો ઘેરકર કત્લ કર દો ઓર ઉનકી રસદ વગેરા છીન લો. મગર યે એહતિયાત કરનાકે દિનકે વકત કિલેમે ન આના. દિનકો ઇધર ગાયબ રહેના ઓર રાતકો જબ તારીકી હો જાયે તો ઉસ પોશીદ દરવાઝેસે જહાંસે મેં અબ તુમકો નિકાલુંગા કિલેમે આ જાના મેં તુમારા મુનતઝિર રહુંગા."

યે હુકમ દેકર વો પોશીદા દરવાઝેકી તરફ આયા પેહલે જાસુસોંકો ભેજા કે દેખેં કોઇ ગેર આદમી સામને તો નહીં હે. જાસુસ દેખ ભાલકર વાપિસ આયે ઓર કહા—

" કોઈ મુતનફ્ફિસ દિખાઇ નહી દેતા. એહલે અરબકો હરગિઝ ઈસ રાસ્તેકા પતા નહીં બલકે હમકોભી ઇસકા ઈલ્મ ન થા." યુકન્નાને કહા—

" કિલોંમે જો રાસ્તે પોશીદા હોતે હેં ઉનકા ઇલ્મ ખાસ ખાસ આદમીકો હોતા હે આમકો નહીં બતાયા જાતા એડે વકતપર યે રાસ્તે બડા કામ દેતે હેં."

ઇસકે બાદ યુકન્નાને અપના બખુબી ઈતમિનાન કરકે અપને સરદારકો એક હઝાર સવારકે સાથ પોશીદા રાસ્તેસે

નિકાલ દિયા. રૂમી સવારોંને સડકપર પહોંચતેહી સરપટ ઘોડે છોડ દિયે. રાસ્તેમેં ઈનકો એક ચરવાહા મિલા જો એક ગલ્લા ગાયે બેલકા લિયે શહેરકી તરફ ચલા જા રહા થા. રૂમી સરદારને ઉસકો પુછાઃ—

"તુ કિધર જા રહા હે?" ચરવાહેને કહા—

"મેં જંગલસે ગલ્લા ચરાકર શેહેરકો જા રહા હું. આજ મુઝે જંગલમે બોહોત દેર હો ગઈ હે." રૂમી સરદારને પુછા—

"આજ દિનકે વકત મુસલમાન સવાર ઈસ તરફ આયે થે?" ચરવાહેને કહા—

"હાં, એકસો સવાર બારબરદારીકે ઉંટોંકે સાથ ઈધર જા રહે થે." રૂમીને પુછા.

"કયા ઉન્હોંને તેરે ગલ્લેકો નહીં છેડા?" ઉસને જવાબ દિયા.

"હમ એહલે અરબકી હિફાઝતમે આયે હુવે હેં. યે તમામ જંગલ ઉનકે માતેહત હેં મુસલમાન અપની હિફાઝતમેં આયે હુવે લોગોં કો દુખ નહીં દેતે ઓર ન ઉનસે કોઇ ચીઝ જબરન લેતે હેં બલકે જો સામાન વો ખરીદતે હેં ઉસકી કીમત અદા કરતે હેં."

યે સુનકર રૂમી સરદારને કહા— “અચ્છા પહેલે ઈન મુસલમાનોંસે નિપટ લેં તો ફિર ઉનકી હિફાઝતમેં આયે હુવે લોગોં કી ખબર લેંગે.”

યે કહેકર રૂમી સરદારને અપને હમરાહીયોંકો આગે બઢનેકા હુકમ દિયા. કહીં વો ઠયર કર દમ લેતે ઓર કહીં ફિર ઘોડે છોડ દેતે. સુબેહ હોનેકે કરીબથીકે ઉનકો એહલે અરબ રસદ લાતે હુવે સામને દિખાઇ દિયે. મુસલમાન સવારોંકે અફસર મનાવિશ બિન ઝુહાકને જો રાસ્તેમેં રૂમી સવારોં કો દેખાતો અપને હમરાહીયોં કો કહા—

“ રૂમી હમપર હમલા આવર હુવે હેં હમ થોડે હેં મગર કોઈ મુઝાએકા નહીં જાન હથેલી પર રખલો ઓર અરબકા નામ રોશન કર જાવ.”

ઇતનેમે રૂમીયોંને ઉનપર હમલા કર દિયા ઓર ઉનકો ચારોં તરફસે ઘેર લિયા. મનાવિશ ઓર ઉસકે હમરાહી બડી શુજાઅતકે સાથ લડે. આખિર મનાવિશ શાહીદ હુવા. તીસ ઓર સવારભી ઉસકે સાથ શાહીદ હુવે. બાકી દુશમનોંકી સફ ચીર કર નિકલ ગયે ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦કે પાસ જાકર અર્ઝ કી—

“ રૂમી સવાર યક લખ્ત હમપર ટુટ પડે. હમને મરદાનગીસે મુકાબિલા કિયા. હમારા અફસર મનાવિશ બિન

ઝુહાક દાહે શુજાઅત દેતા હુવા તીસ સવારોંકે સાથ શહિદ હુવા. હમ બડી મુશકિલસે દુશમનોંકી સફ ચીરકર યહાંતક પહોંચે હેં." યે સુનકર હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા–

"તમામ ઈલાકા હમારે કબઝેમેં હે, દુશમન કિલેબંદ હેં, કિલેકે રાસ્તે હમને રોકે હુવે હેં ફિર રૂમી તુમપર આસમાનસે ટુટ પડે?" ઉન્હોંને જવાબમે કહા–

"હમ નહીં જાનતે કે વો કહાંસે આયે થે, મગર વો સબ મુસલેહ ઓર કવાયદદાન થે. હમને ઉનકા અનદાઝાભી નહીં કીયા કે વો કિતને થે."

અબુ ઉબેદા રદી૦ને યે સુનતેહી ઉસી વકત ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો બુલાકર કુલ માજરા સુનાયા ઓર કહા–

"અય અબા સુલેમાન! તુમ્હીસે યે કામ હોગા. અયસે કામોં કે લિયે તુમ્હીકો ખુદાને પયદા કિયા હે ઓર તુમારે હાથસેહી અયસે ખતરનાક મેહમાત સરનજામ પાતે હેં. તુમ અપને હમરાહ જીસ કદર ચાહો આદમી લેલો ઓર ઉનકી તલાશમે જાવ. જબ લડાઇકે મોકેપર પહોંચો તો વહાંસે ઇનકા ખોજ નિકાલો ઓર જીસ જગા ઉનકો પાવ ઉનકા મુકાબિલા કરો. મગર ઇસ બાતકો યાદ રખના કે ઉસ તમામ ઈલાકેકે લોગોંકે સાથ હમારા મુસાલિહા હો ચુકા હે ઓર હમ અપની તરફસે અપને એહેદકે પાબંદ

હૈં અગર કિસી કોમને એહેદ તોડા હે ઓર હમારે સાથ દગા કી હે તો ઉસકો મેં કરાર વાકઈ સઝા દુંગા. લેકિન જબતક યે પુરે તોરસે સાબિત ન હો જાયે તબતક ઇસ ઈલાકેકે કિસી આદમીકો દુખ ન દેતા. મેં નહીં કેહ સકતા કે વો લોગ કહાંસે આયે હેં. જીન્હોંને અચાનક હમારે રસદ લાનેવાલોંકો ઘેર લિયા. ઇસ મઆમિલેકી અચ્છી તરાહ છાન બીન કરના. જાવ અલ્લાહ તઆલા તુમપર અપની રેહમત કરે."

યે કલમાત સુનકર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઉસી વકત અપને ખયમેમેં ગયે ઓર મુસલેહ હોકર અબુ ઉબેદા રદી૦કે પાસ વાપિસ આયે. અબુ ઉબેદા રદી૦ને ફિર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦સે કહા—

"અય અબા સુલેમાન! કયા તુમ તનહા ઇસ મુહિમ પર જાવગે?" ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને જવાબ દિયા.

"મેરા અયસાહી ઈરાદા હય અગર દુશમન એક હઝાર હોંગે તો મે ઉનકે લિયે ખુદાવંદે કરીમકી તાઇદસે કાફી હોઉંગા" અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા—

"બેશક તુમ કાફી હોગે મગર શાયદ દુશમનોંકી તેઅદાદ ઝિયાદા હો ઇસલિયે મેરી રાયે હે કે એહતીયાતન તુમ કુછ સવાર હમરાહ લિયે જાવ. ઇસમે કોઈ હરજ નહીં."

ઇતનેમેં ઝુબેદ ઓર તય કોમકે શોહ સવાર જીનમેં ઝરરાર બિન અઝવર ઓર રબીઆ બિન આમિર થે. અબુ ઉબેદા રદી૦કે પાસ આયે ઓર કેહને લગે કે–

"હમારે આદમી જો રસદ લાને કે લિયે ગયે થે વો રાસ્તેમેં રૂમીયોંકે હાથસે શહીદ હો ગયે હેં ઉનકે હમરાહીયોંને હમકો અભી યે ખબર દી હે. આપ હમેં ઇજાઝત દેં કે હમ રૂમીયોંકે મુકાબિલે પર જાયેં." હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા–

"ખાલિદ બિન વલીદકો મેને રૂમીયોંકી તરફ જાનેકે લિયે તૈયાર કિયે હેં" ઉન્હોંને યે સુનકર કહા–

"તબ હમકોભી ઇજાઝત દીજીયે કે હમ ખાલિદ બિન વલીદ કે હમરાહ જાયેં." અબુ ઉબેદાને કહા–

"અય અબા સુલેમાન! ઇન લોગોંકો હમરાહ લેજાવ તાકે ઇનકા દિલ ખુશ હો જાયે."

યે સુનકર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઉનકો હમરાહ લેકર રવાના હુવે.

ઉસ તરફ જબ રૂમી બિતરીકને મુસલમાન સવારોંપર ગલબા પા લિયા તો ઉસને કહા–

"મુઝકો ઉમ્મીદથી કે હમ ઇન સબકો કત્લ કર ડાલીંગે ઓર કિસીકો કેમ્પતક ઝિન્દા જાને ન દેંગે મગર

યે બલાકી કૌમ હૈ. કિસ ઝોર કે સાથ ઈનકે બાઅઝ આદમી હમકો ચીરકર નિકલ ગયે હૈં અચ્છા યે સામાને રસદ ઔર જાનવર સબ પકડ લો ઔર પહાડીકી તરફ ચલો. દમભર હમ વહાં આરામ કરીંગે ઔર જબ તારીકી હો જાયગી તો માલે ગનીમત લેકર કિલેકો રવાના હોંગે.”

યે કહેકર રૂમી સરદાર અપને હમરાહી ઔર માલે ગનીમત કે સાથ એક પહાડી પર ચલા ગયા. પહાડી કે ઓટમેં ઉતરકર પહેરેદાર મુકર્રર કર દિયે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ અપને હમરાહીયોંકે સાથ બડી તેઝરફ્તારીસે વારદાતકે મોકેપર પહોંચે. વહાં ઉનકો ઇસ ઈલાકેકે આદમી મિલે જો બડે ખોફ઼ઝદા હો રહે થે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો દેખતેહી વો ઇનકે કદમોંપર ગિર પડે ઔર કહેને લગે.

“ આપકે હમરાહીયોંકે ખુનસે હમ બરીઉઝ઼ઝિમ્મા હૈ” ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા—

“ ફિર યે કહાંકે લોગ થે જીન્હોંને હમારે આદમીયોં પર હમલા કિયા.” ઉન્હોંને જવાબ દિયા.

“ વો યુકન્નાકે હમરાહી હૈં ઔર ઉસીને ઈનકો તુમારે આદમીયોંકે પીછે રવાના કિયા થા. તુમારે કેમ્પમેં યુકન્નાકે જાસુસ હૈં જો ઇસકો તુમારે હાલાતકી ખબર દેતે રહેતે હૈં” ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા—

"તુમકો માલુમ હે કે વો રૂમી સવાર કિધર ગયે?" ઉન્હોંને જવાબ દિયા.

"યે બતાના તો આસાન હે ક્યોંકે ઉનકે ઘોડોંકે ખોજ ખુદ પતા દેતે જાઇંગે કે વો કિધર ગયે હૈં" ખાલિદને કહા—

"અચ્છા એક આદમી ઇનકા ખોજ દેખતા હુવા હમારે આગે ચલે."

યે સુનકર ઉનમેંકા એક શખ્સ ખોજી બનકર આગે ચલા ઓર ખોજ લગાતા હુવા ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો એક પહાડીકે કરીબ લે ગયા. ખાલિદ રદી૦ને કહા—

"ઇસસે આગે ન બઢો વરના દુશમન હોશીયાર હો જાઇંગે ઓર હમારે હાથસે બચ જાઇંગે." ફિર ખોજીસે પુછા—

"હુલબકો ઇસ પહાડીસે જાનેકા કોઇ ઓર રાસ્તાભી હે?" ઉસને કહા.

"નહી" ઇસપર ખાલિદ રદી૦ને કહા—

"બહેતર હે ઇસ રાસ્તેકે એક તરફ હોકર હમ છુપ રહેં, જબ રૂમી ઇસ તરફસે ગુઝરેં તો અચાનક ઇનપર હમલા કરેં તાકે ઉનમેંસે કોઇ હમારે હાથસે બચકર ભાગ ન સકે. મેરા ખ્યાલ હે કે વો દિનભર છુપે રહેંગે ઓર

રાતકો યહાંસે કુચ કરીંગે." ઈસપર ખાલિદ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહી ઘાતમેં બેઠકર ઉનકા ઇનતિઝાર કરને લગે.

જબ શામ હો ગઈ ઓર રાતકી તારીકી છા ગઇ તો રૂમી સરદાર નિહાયત ઇતમિનાનસે અપને હમરાહી ઓર માલે ગનીમતકે સાથ પહાડીસે ઉતરા ઓર કિલેકી તરફ રવાના હુવા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અપને સાથીયોંકે દો હિસ્સે કર દિયેથે. એક હિસ્સા ઝરરાર બિન અઝવર રદી૦ ઓર રબીઆ બિન આમિર રદી૦કો દેકર કેહ દિયાથા કે–

" તુમ રૂમીયોંકે અકબપર હમલા કરના. "

યે કહેકર એક હિસ્સેકે સાથ ઈનપર સામનેસે હમલા કરનેકે લિયે ખુદ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ તઇયાર હોગયે. જબ રૂમી સરદાર ખાલિદ બિન બલીદ રદી૦કે કરીબ પહોંચા તો ખાલિદ રદી૦ કમીનગાહસે નિકલકર શેરકી તરાહ ગરજતે હુવે ઉનપર ટુટ પડે. રૂમી ઘભરાકર પીછે હટનેકો થે કે ઝરરાર બિન અઝવરને અકબપર હમલા કર દિયા ઓર રૂમીયોંકો દોનોં તરફસે ઘેર લિયા અબ રૂમીયોંકા કહાં ઠિકાના થા. રૂમી સરદારકો તો ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને એકહી વારમે દો ટુકડે કર દિયા. ઉધર ઝરરાર ઓર રબીઆને રૂમી કુશ્તોંકે ઢેર કર દિયે. સાતસો રૂમી કતલ હો ગયે ઓર તીનસો હથીયાર ફેંકકર અસીર હો ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ અપને સામાને રસદ ઓર દુશમનકે માલે ગની-

મતકે સાથ મુઝફ્ફરો મનસુર અબુ ઉબેદા રદી૦ કે પાસ પહોંચ ગયે. અબુ ઉબેદા રદી૦ ઓર તમામ લશકરે ઇસ-લામ ખાલિદ રદી૦કી કારરવાઇસે અઝહદ ખુશ હુવે ઓર ઇનકે અલ્લાહો અકબરકે નાઅરોંસે હલબકા મયદાન ગોંજ ઉઠા.

યુકન્નાકે જાસુસોંને ઇસકો ફિલફોર અસલ હાલકી ખબર દી વો બડાહી નાદિમ ઓર પશેમાન હુવા ઓર ઉસને સમઝ લિયા કે ગો વો બડા ચાલબાઝ ઓર મુતફન્ની હે મગર એહલે ઇસલામકી સાદગી ઓર સફાઇ ઉસપર ગાલિબ આ રહી હે ઓર ઉસકી સારી ચાલાકી ઓર હિકમતે અમલી એહલે ઇસિલામકી સફાઇયે બાતિનકે આગે ગર્દ હો રહી હે. હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦કો હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા–

" હમારે લશકરમેં યુકન્નાકે જાસુસ રહેતે હેં જો ઇસકો હમારે હાલાતકી દમ બદમ ખબરેં પહોંચાતે રહેતે હેં યેહી સબબ હે કે વો હમારી ઝરા ઝરાસી ગફલતકા ફાયદા ઉઠાતા હે. મુઝે ઇજાઝત દો તો મેં ઇસલામી લશ-કરમેં ગશ્ત લગાઉં ઓર સબ આદમીયોંકી પડતાલ કરૂં જબ તક યે જાસુસ હમમે મોજુદ હેં તબતક યુકન્ના હમકો કોઇ ન કોઇ તકલીફ દેતા રહેગા. દુસરી બાત યે હે કે ઇસ કિલેમે કોઇ પોશીદા રાસ્તા ઝુરૂર હે જીસકા હમકો ઇલ્મ નહીં. ઇસકા ઇલાજ યે કરના ચાહીયે કે અલાવા

હરએક દરવાઝેકે મુહાસિરેકે કુછ આદમી ઈસ કામકે લિયે મુકર્રર કિયે જાયેં કે વો કિલેકે ગિર્દ ચક્કર લગાતે રહેં ઈસ તરાહ પોશીદા રાસ્તેકા ચુકન્ના ફાયદા નહીં ઉઠા સકેગા.”

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કી ઈસ તજવીઝકો પસંદ કી ઓર ઉસી વકત ઝરરાર બિન અઝવર, અબદુર રહેમાન બિન અબીબકર, કૈસ બિન હુબયરા ઓર સઈદ બિન ઉમરકો કુછ સવાર દેકર યે તાકીદ કી કે—

“તુમ બારી બારી કિલેકે ગિર્દ ચક્કર લગાતે રહો. ઓર જબ કિસીકો કિલેકે ગિર્દ આતે જાતે દેખો તો ફિલફોર ગિરફતાર કરલો.” ઈસકે બાદ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો કહા—

“જાસુસોંકી પડતાલ તુમ ખુદ કરલો. કયોંકે તુમસે બહેતર કોઈ શખ્સ ઈસ કામકો નહીં કર સકેગા.”

અબદુર રહેમાન બિન અબીબકર રદી૦ ઝરરાર ઓર દીગર હમરાહીયોંકે હમરાહ અપની ડયુટીપર ચલે ગયે ઓર કિલેકે ગિર્દ અયસા સખ્ત પહેરા લગાયા કે ચિડિયાભી કિલેકે અંદર આ જા નહી સકતી થી. ઉધર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને ગશ્ત કરના શુરૂ કિયા ઓર ફિરતે ફિરતે એક આદમી કો દેખા જો ઈસ વકત કમ્બલકો તેહ બ તેહ કર રહા થા.

ખાલિદકો વો અજનબી માલુમ હુવા તો ઉન્હોંને ઉસકો પકડ લિયા ઓર પુછા–

"તુ કોન હે?" અજનબીને કહા–

"મે ગસ્સાન કોમસે હું મગર મુસલમાન હો ચુકા હું."

ખાલિદ બિન વલીદકો ઇસકે જવાબસે ઈતમિનાન ન હુવા તો વો ઇસકો અબુ ઉબેદા રદી૦ કે પાસ લે ગયે. ઓર કહા–

"યે શખ્સ બની ગસ્સાનમેસે હે ઓર મુસલમાન હોનેકા દાવા કરતા હે." અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા–

"ઈસિકો નમાઝ પઢાવ અગર યે સબ નમાઝ બિલા તકલ્લુફ અદા કરે તો સમઝો કે યે મુસલમાન હે વર ન નહીં" ખાલીદને ઉસસે કહા—

"દો રકાઅત નમાઝ પઢ ઓર બુલંદ આવાઝસે કુરઆન સુના." લેકિન વો ન પઢ સકા ઇસપર ખાલિદને કહા–

"તુ જાસુસ હે ઓર તેરી સઝા મોત હે."

યે સુનકર વો બોહોત ઘબરાયા ઓર ઉસને અપને કુસુરકા ઈકબાલ કિયા. ખાલિદને ઉસસે પુછા–

"ઓર કોઈ તેરા હમરાહી હમારે લશકરમે હે?" ઉસને જવાબ દિયા–

"હમ તીન જાસુસ હેં, વો ઇસ વક્ત કિલેમેં ગયે હુવે હેં ઓર અભી વાપિસ નહીં આયે. મેં આપકે હાલાત દરિયાફ્ત કરનેકે લિયે ઠેર ગયા થા." અબુ ઉબૈદા રદી૦ને કહા—

"ઇસકો હિરાસતમે રખો." ઉસને કહા—

"મુઝપર રેહેમ કરો મેં આયંદા આપકી મુખબિરી ન કરૂંગા ઓર સચ્ચે દિલસે મુસલમાન હોતા હું."

અબુ ઉબૈદા રદી૦કો ઇસપર રેહમ આ ગયા ઓર ઉસકો છોડ દીયા. વો ઉસી વક્ત કલમએ શહાદત પઢકર મુસલમાન હો ગયા ઓર અબુ ઉબૈદા રદી૦ને ઉસકો એક આલિમકે સિપુર્દ કિયા કે—"ઇસ નવ મુસલિમકો ઇસ્લામકે અરકાનસે આગાહ કરે ઓર કુરઆન પઢાયે."

અબુ ઉબૈદા રદી૦ કામિલ ચાર માહતક કિલએ ચુકન્નાકા મુહાસિરા કિયે રહે. મગર ચુકન્નાને દમ ન હારા. બ દસ્તુર કોઈ ન કોઈ ચાલ ચલતા રહા. એહલે ઇસલામ બડે મોહતાત હો ગયે થે ઓર ઉસકે દાવમેં ન આતે થે. અબુ ઉબૈદા રદી૦કો મદીને ખત લિખે હુવે અરસા ગુઝર ગયા. ઇસપર હઝરત ઉમર રદી૦ને અબુ ઉબૈદા રદી૦કો ઝેલમે દરજ કિયા હુવા ખત લિખા.

"શુરૂ કરતાહું મેં સાથ નામ અલ્લાહ કે જો રહેમાન ઓર રહીમ હે. યે ખત અબદુલ્લા ઉમરકી તરફસે બનામ

ઉનકે આમિલ અબુ ઉબેદા કે સલામતી હો તુમપર પસ બતેહકીક તાઅરીફ કરતાહું મે ઉસ અલ્લાહકી જીસકે સિવા કોઇ માઅબુદ નહીં ઓર દુરૂદ ભેજતા હું ઉસકે નબી સલ૦ પર અયે અબુ ઉબેદા ! કાશકે-તુમ જાનતેકે તુમારા ખત ન પહોંચનેસે મેરી કયા હાલત હોતી હે ઓર મેરી તબીયત કયસી બેકરાર હોતી હે. મુઝે દિન ઓર રાત તુમારા ઓર તુમારે હમરાહીયોંકા ખ્યાલ રહેતા હે જબ તુમારે ખતકો દેર હોતી હે તો મુઝકો બડી બેચેની હોતી હે. તુમ ઉસ વક્ત મુઝકો ખત લિખતે હો જબકે અલ્લાહ તઆલા તુમકો કોઇ ફતેહ અતા કરતા હે ઈસકે સિવાય તુમ મુઝે કોઈ ખબર નહીં દેતે. ખ્વાહ કિતના અરસા ગુઝર જાયે. મે અગરચે તુમસે દુર હું મગર દિલસે નઝદીક હું ઓર હરવક્ત તુમારી સેહતો સલામતીકે લિયે દસ્ત બ દોઆ રેહતા હું. એહલે ઈસલામકી નિગેહબાની ઓર હિફાઝત દિલોજાનસે કરતે રહો. કયોંકે યે એક બડી અમાનત હે જો મેને તુમારે સિપુર્દ કી હે ઓર ઈસકે લિયે મુઝસે ઝુરૂર બાઝ પુર્સ હોગી. મુઝે અપને હાલાત સે બરાબર ખબર દેતે રહો. સલામતી ઓર રહેમત હો તુમપર ઓર સબ મુસલેમીનપર. ”

તીસરા હિસ્સા ખતમ હુવા.

ફુતુહુલ ઇસલામ

કા

ચોથા હિસ્સા.

તીનોં હિસ્સોંસે નિહાયત હી દિલચસ્પ હે કયોંકે

ઇસમે હલબકી ફતેહ કે મુફસ્સલ હાલાત દરજ હેં. વામિસ અબુલ હોલ નામી ગુલામ બહાદુરકી બહાદુરી કાબિલે દાદ હે. યુકન્નાકા ઇસલામ લાના ઓર સીપેહ સાલારે ઇસલામકી મોઆશી હાસલ કરના. એનતાકીયેમે માઅરેકતુલ આરા જંગ. શાહે હરકુલકા અપને ગુલામકો અપના લિબાસ પહેનાકર ખુફીયા તોરસે ફરાર હો જાના ઓર નકલી હરકુલકા પકડા જાના, એનતાકીયેકે મયદાને જંગમે અબુલ હોલકી લાસાની જાંબાઝી. અરબ શેહ સવારોંકી ફતેહ, પહાડી અઝલાઅપર ચઢાઇ, શિમાલી શામમેં બગાવત મગર અરબ બહાદુરોંકી કોશીશસે દુબારા અમન કાયમ હોના. કીસારીએમેં આખરી સખ્ત જંગ મગર રૂમીયોંકી હાર ઓર અરબોંકી શાનદાર ફતેહ.

કીમત હર હીસ્સેકી એક રૂપીઆ મેહસુલ ડાક દો આને.

નિઝામીયા બુક ડેપો,

તીન દરવાઝા

અહમદાબાદ.

ઉરદુ ઝબાન ઓર ગુજરાતી હરફકી
ચંદ ઝુરૂરી કિતાબેં.

સિરાજુલ અકાયદ—દરેક મુસલમાનના માટે જરૂરી છે. કી. ૦-૧-૦

નુરનામા—મશહુર કીતાબ છે. કી. ૦-૨-૦

કરીશમએ કુદરત ઉરફે નવીશતએ કિસમત—રાઝઓર રમલકી બે નઝીર કીતાબ હે. કી. ૦-૬-૦

કસસુલ અંબીયા—મશહુર પયગમબરોં કે હાલાત દરજ હેં કી. ૦-૧૨-૦

તઝકેરતુલ અંબીયા—પયગમબરોં ઓર અસહાબકે હાલાત હેં. કી. ૦-૬-૦

તારીખુલ ખુલફા—હઝરત પયગમબર સલ૦કે ચારોં ખુલફાઓંકે હાલાત દરજ હેં. કી. ૦-૬-૦

હદીયતુલ મુસલેમીન—પંચ બિનાએ ઇસલામ, પાચ સીપારે કી સુરતેં, યાસીન, તબારક વગેરા સુરતેં, કસીદએ ગોસીયા, દુઆએ સુરયાની વગેરા દરજ હેં. કીમત ૦-૫-૦

મુરશિદે કામિલ—મુસલમાનોંકે પઢનેકે કાબિલ હે. કીમત ૦-૬-૦

હયાતે જાવેદાની—હઝરત પીરાનેપીર ગવસુલ આઝમ દસ્તગીર સૈયદ અબદુલ કાદિર જીલાની કુદ૦કી ઝીંદગી કે હાલાત કરામતેં વગયરાભી દરજ હેં કીમત ૦-૬-૦

તોહફતુલ મુશતાક—દુઆયે ગંજુલ અર્શ, ખુદા ઓર રસુલે અકરમ સલ્લ૦કે ૯૯ નામ, દરૂદે અકબર, દુરૂદે તાજ ઓર દીગર ચંદ દોઆએં દરજ હેં. કીમત ૦—૩—૦

મીલાદે રસુલ—હઝરત મોહમ્મદ સલ્લ૦કે બયાનમેં રીવાયતેં ઓર કસીદે દરજ હેં. કી. ૦—૪—૦

ઝીંદા કરામાત ઉરફે ખઝીનયે અમલીયાત—ઇસમે હરેક કામ કરનેકે ૨૨૦ અમલીયાત દરજ હેં, તાવીઝ, વગયરા લીખે હુવે હેં. કી. ૦—૧૨—૦

ગુલીસ્તાને ખ્વાજા—હઝરત ખ્વાજએ ખ્વાજગાં મોઇનુદ્દીન ચીશ્તી રહે૦કી તવારીખ હે. કીમત ૦—૬—૦

મજમુઆ હઝાર મસાએલ—ઇસ્લામી બાબતોંકે ઝુરૂરી મસાએલ દરજ હેં. કીમત ૦—૪—૦

બહારે રમઝાન—રમઝાન મહીનેકી ફઝીલત, રમઝાનકી ખુબીયાં રમઝાનકે એહકામ, રોઝેદારોંકે લિયે ફરમાન, લયલતુલ કદ્રકી ફઝીલત, એતિકાફ, રમઝાન શરીફ કે લીયે ઓલુમાં ઓર ફુકુહા કે અકવાલ ઓર આખિરમે અલ-વિદાયેં લિખી હુઇ હેં. કીમત ૦—૨—૦

મસાયેલે મુતહેયેરાત—હયરત કરનેવાલે મસઅલોંકા ખઝાના હે. કી. ૦—૨—૦

કિસ્સા મીરાં દાતાર—ઉનાવેવાલે પીર મીરાં સઇયદ અલી દાતાર રહે૦કે હાલાત દરજ હેં. કી. ૦—૨—૦

ઝીકરૂલ શહાદતેન—ઇમામોંકી તવારીખ, માતમ ઓર નવહેભી દરજ હેં. કી. ૦-૫-૦

તુફાને કરબલા—માતમ, મરસીએ, નવહે, રીવાયાત, જોગીનામા વગયરાકા મજમુઆ. કીમત ૦-૪-૦

દરિયાએ ગમ—માતમ મરસીએ જોગી નામે વગયરાકા મજમુઆ કી. ૦-૩-૦

સબીલનામા—મોહરમમેં પઢનેકે કાબિલ હે. કી. ૦-૧-૦

ખિલવત—કાબિલે દીદ હે. કી. ૦-૮-૦

નેહરેગમ—૭૪ નવહે ૧૦ સલામ ઓર ૨૯ રૂબાઇયાતકા મજમુઆ. કી. ૦-૬-૦

મેઅરાજનામા—હુઝુર પયગમબર હઝરત મોહમ્મદ સલ૦ મેઅરાજકો તશરીફ લે ગયે ઉસકે મુફસ્સલ હાલાત દરજહેં કી. ૦-૪-૦

શહાદતનામા—શુતુર સવારકા મશહુર મરસીયા કી. ૦-૨-૦

દોઆએ ગંજુલ અર્શ—બડે હુરૂફ ઓર ખુશખત કી. ૦-૨-૦

ઇસકે અલાવા હમારી દુકાનસે હર કીસમકે કુરઆને મજીદ મિલ સકતે હેં, તમામ કીસમકી મઝહબી, અખલાકી, દરસી, ઉરદુ ફારસી ઓર ગુજરાતી કિતાબેં નિહાયત કીફાયત હદીયેસે મિલ સકતી હેં. ફેહરીસ્ત મુફત રવાના હોતી હે.

નિઝામીયા બુક ડેપો,

તીન દરવાઝા—અહમદાબાદ.